

Over te ziekten van de blaas en de pisbuis, bij bejaarde mannen / Uit het Hoogduitsch, naar de 2 e. ... uitgave, door H.S. Hymans.

Contributors

Soemmerring, Samuel Thomas von, 1755-1830
Hymans, H. S.

Publication/Creation

Amsterdam : C.G. Sulpke, 1823.

Persistent URL

<https://wellcomecollection.org/works/rgxg2bmq>

License and attribution

This work has been identified as being free of known restrictions under copyright law, including all related and neighbouring rights and is being made available under the Creative Commons, Public Domain Mark.

You can copy, modify, distribute and perform the work, even for commercial purposes, without asking permission.

Wellcome Collection
183 Euston Road
London NW1 2BE UK
T +44 (0)20 7611 8722
E library@wellcomecollection.org
<https://wellcomecollection.org>

10. 1823

48934/B

IV. C. 94

OVER DE
ZIEKTEN
VAN DE
BLAAS EN DE PISBUIS,
BIJ BEJAARDE MANNEN;

OVER DE

NEKTEN

VAN DE

BLAAS EN DE RISBOIS

BIJ BELLAARDE MANNEN

42600

OVER DE
 ZIEKTEN
 VAN DE
 BLAAS EN DE PISBUIS,
 BIJ BEJAARDE MANNEN.

DOOR

SAMUEL THOMAS VON SOEMMERRING,

Koninkl. Bijersch. Geheimen Raad, Lid der Koninkl. Akademie der
 Wetenschappen te München, Ridder van meerdere orden en Lid van
 verscheidene geleerde genootschappen, enz., enz., enz.

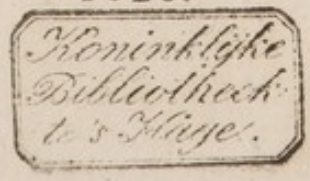
UIT HET HOOGDUITSCH, NAAR DE TWEEDE VERMEERDERDE
 EN VERBETERDE UITGAVE,

DOOR

HEND. SIM. HYMANS,

Doctor in de Wijsbegeerte, Gences- en Heelkunde, en
 praktizerend Gencesheer te Rotterdam,

TE AMSTERDAM, BIJ
 C. G. S U L P K E.
 1823.

OVER DE

NIEKTEN

1722 DE

BIJLAS EN DE PISBUIJ

BIJ BELAARDEN MANNEN

1722

SAMMEL THOMAS VOZ SOEMMERING

Handwritten text, likely a preface or introduction, mentioning the author's name and the subject of the work.

Handwritten text, possibly a title or chapter heading.

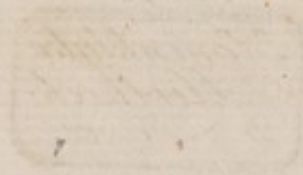
Handwritten text, possibly a subtitle or section title.

Handwritten text, possibly a name or location.

Handwritten text, possibly a date or reference.

Handwritten text, possibly a signature or note.

Handwritten text, possibly a name or location.

DEN WELEDEL GEBOREN

EN

HOOGGELEERDEN HEER

SAMUEL THOMAS VON SOEMMERRING;

**KONINKL. BEIJERS. GEHEIMEN RAAD, LID DER KONINKL.
AKADEMIE DER WETENSCHAPPEN TE MÜNCHEN, RIDDER
VAN MEERDERE ORDEN, EN LID VAN VERSCHEIDENE
GELEERDE GENOOTSCHAPPEN, ENZ., ENZ. ENZ.**

Wordt

Wordt deze vertaling als een bewijs, voor
zijne menigvuldige, in het gebied der genees-
en heekunde, verworvene verdiensten, met eene
bijzondere onderscheiding en diepe hoogachting
opgedragen

DOOR

DEN VERTALER.

VOORREDE

VAN DEN

VERTALER:

HET werk, dat ik, in een Nederlandsch gewaad, hiermede aan mijne landgenooten overgeef, is deszelfs oorsprong verschuldigd aan eene prijsvraag, die door de Keizerlijk-Koninklijke genees- en heilkundige JOZEFS-Akademie te Weenen, te derden male, uitgeschreven, eindelijk door den onsterfelijken VON SOEMMERRING, voortreffelijk beantwoord werd. En wie zoude van de pen dezès beroemden schrijvers, aan wiens onvermoeiden ijver en diepzinnige naspeeringen, de geneeskunde zoo veel verschuldigd is, iets kunnen verwachten, dat niet met goud, maar meer nog met onze hulde verdiende bekroond te worden. Doch, wat gewaag ik van eenen schrijver, die zekerlijk aan iederen geneesheer genoeg bekend is, dan dat mijne zwakke stem zijnen lof zoude kunnen vermeerderen.

No-

Nopens het groote belang van het onderwerp, en de wezenlijke aanwinst, die uit eene grondige beantwoording der prijsvraag, aldus luidende :

„ Aan welke spoedig, of langzaam doodelijke ziekten der blaas en pisbuis (zonder hier van pissteen te spreken), zijn bejaarde mannen blootgesteld? Welke oorzaken brengen deze ziekten voort? Welke verschijnselen vergezellen dezelve, en hoe worden die bepaaldelijk van elkander, en inzonderheid van die der steenziekte onderscheiden? Waarin bestaat de voor iedere ziekelijke gesteldheid der blaas en pisbuis geschiktste en doelmatigste geneeswijze?”

moet voortvloeijen, heeft de schrijver, in zijne inleiding, zoo veel bondigs gezegd, dat ik er niets meer behoef bij te voegen.

Mogen mijne landgenooten met mij, bij de lezing van dit inderdaad meesterlijk beantwoorde vraagstuk, dat genoeg smaken, hetwelk ik zoo rijkelijk bij deszelfs vertolking genoot.

Rotterdam,
den 17 Januarij 1823.

H. S. HYMANS, *Med. Doct.*

INLEIDING.

DE Keizerlijk - Koninklijke genees- en heilkundige JOZEFS-akademie te *Weenen* kon, buiten twijfel, geen belangrijker onderwerp, als eene prijsstof, opgeven, dan eene nadere beschouwing van zoodanigē ziekten in hoogst gewigtige deelen, welke bij een bepaald geslacht, en in een zeker tijdperk des levens te voorschijn komen. Elk geneesheer derhalve, die zich met het bestuderen van zijne wetenschap grondig heeft bezig gehouden, moet, hoe meer zijne jaren toemen, met bijzondere vlijt er zich op toeleggen, om de voorkomende ziekelijke afwijkingen in deze deelen naauwkeurig te leeren kennen, derzelver afgelegenste oorzaken en geringste gevolgen na te sporen, en zich in de gemakkelijkste en zekerste verwijdering van dezelve met onvermoeiden ijver te oefenen; daar toch bij hem de gedachte moet ontstaan, dat hij zelf, met de klimmende jaren, deze ongesteldheden meer te duchten heeft, en dat de verhevenste regenten, de schranderste staatsmannen, de geleerdste en voortreffelijkste geneesheeren, niet in staat waren, dezelve te ontgaan, maar, als slagtoffers van dezelve, het medelijden van hunne tijdgenooten wegdroegen.

Befchouwen wij de ziekten van de blaas en der pisbuis, uit het door de prijsuitschrijvers bepaalde oogpunt, in het algemeen, dan ontwaart men, dat deze ziekten eenen meer gevorderden ouderdom bedreigen (1). Wanneer namelijk ziekelijke afwijkingen in het menschelijk *organismus*, in den kinderlijken ouderdom, de in en om het hoofd gelegene *organen* aantasten, in de jeugd den hals, bij huwbaarheid de *organen* in de borstholte, en in den mannelijken leeftijd de *organen* in de buikholte aandoen, dan bereiken zij, bij hoogen ouderdom, de in en bij het bekken zich bevindende deelen met de onderste ledematen, tot dat zij, in den hoogsten ouderdom, door herhaalde aanvallen op het hoofd, de reeks dier menschelijke jammeren sluiten, en het leven, met het geheele *organismus*, verwoesten (2). Wanneer wij

nu

---

(1) RICHERAND, in de *Mémoires de la Sociét. med. d'Emulation*, 4^{em}e année. p. 313.

(2) Men vergelijke hiermede: STAHL *diss. de morbis actutum*, en LINNÉ *diss. metamorphosis humana*, in deszells *amoenitat. academicis*.

Naar E. F. STRUVE *diss. de haemorrhag. Kilon. 1766*, zijn jonge menschen tot neusbloeding geneigd, volwassene tot bloedspuwing, mannen tot aanblijven, oude lieden tot bloedpissen.

Ook volgens J. CHEYNE, in *Edinb. med. and surg. Journ.* vol. 4. *praedomineren*, in de kindschheid en jeugd de ziekten van het bovenste gedeelte des darmkanaals; bij klimmenden ouderdom bemerkt men vaak eenen slappen toestand van den dikken darm. (Men moet nog hierbij voegen den zoo bijzonder met de pisbuis verbonden en endeldarm).

nu hierbij voegen , dat , met het klimmen der levensjaren , de omloop des bloeds allengs eene merkwaardige verandering ondergaat ; dat het bloed , tot op zekere hoeveelheid , de slagaderen verlaat , en in de aderen zich ophoopt , en daardoor eene in het oog loopende , zoo wel uitwendige als inwendige , volbloedigheid der aderen veroorzaakt wordt , dan zullen wij ons minder verwonderen , dat , bij oude lieden , uit aderlijke bloedophooping en juist in deze *organen* hoogst gevaarlijke ziekten ontstaan (1). Het schijnt derhalve , dat dit lijden van de blaas en der pisbuis eenigzins in den gewonen ziekelijken gang der natuur , van de kindsheid tot den ouderdom , gegrond is ; of , om mij in de taal van de school te *Montpellier* uit te drukken , de zoogenaamde vloeijingen schijnen , in verschillende levensperken , naar een verschillend punt derzelve rigtingen te nemen.

Wijders bespeurt men , dat de linkerzijde van het ligchaam meer , dan de regter , aan *varicibus* , *hydrocele* en *sarcocoele* onderhevig is , omdat de zaadvaten door de drekstof , die in het linker , zeer gekromde gedeelte van den dikken darm (in de zoogenaamde *flexura coli*) is opgehoopt , gedrukt worden (2).

In het algemeen zijn de ziekten van de piswegen in koude landen , waar , gelijk ieder weet , de wa-
ter-

---

(1) J. ARMSTRONG *Practical illustrations on the scarlet fever. etc.* 2^d edit. London 1818 p. 375.

(2) A. RICHERAND, *Nosographie chirurgicale Tom. I. Paris* 1803. p. 110.

terlozing sterker is, menigvuldiger, dan in warmere streken, omdat aldaar deze *organen*, door het menigvuldig gebruik, als het ware mechaniek, vroeger worden versleten; terwijl daarentegen huidziekten in heete landen menigvuldiger te voorschijn komen (1). Zij tasten echter, bij voorkeur, het mannelijke geslacht aan, dewijl bij hetzelfde niet alleen de pisbuis, dadelijk bij haren oorsprong, eene deels naauwere, deels meer zamengestelde inrigting heeft, maar ook de voorstanderklier er nog mede verbonden is (2). Zelfs schijnen, in weêrwil van zoodanigen toestand van het *organismus*, die, tot aan het einde des levens, van de regelmatigste hoedanigheid niet afwijkend is, 'de pisblaas en bijzonder de pisbuis, onder allens zichtbare afneming of verkleining der teeldeelten, insgelijks, en wel naar evenredigheid meer dan andere *organen*, zich te verkleinen en van hare werkzaamheden te verliezen; dien te gevolge kunnen zij de schadelijke invloeden, waaraan zij worden bloot-

---

(1) A. RICHERAND *Mém. sur l'appareil urinaire*, in de *Mémoire de la société. méd. d'Emulation. 4e année. 1802. p. 310 en 313.*

(2) Dat echter, ook bij oude lieden, de voorstanderklier ziekelijke veranderingen ondergaat, heeft, onder anderen, *sir EVERARD HOME*, die zich vooral omtrent de kennis en behandeling van ziekten, haar aantastende, heeft verdienstelijk gemaakt, het bondigst en duidelijkst bewezen in zijn beneden in § 96 aangehaald klassiek werk, gelijk ook mij vele gevallen, sedert de eerste uitgave van het tegenwoordige geschrift voorgekomen, daarvan hebben overtuigd.

gesteld, niet zoo krachtdadig als in de jeugd wederstaan, en veel minder dezelve overwinnen. Komt hierbij, dat wij te doen hebben met lijdens, die groote uitputting ondergingen, en van eene *arthritische* ligchaamsgesteldheid zijn, dan ontdekken wij, dat, behalve de bij hoogen ouderdom gewone ziekelijke strekking der natuur naar deze deelen, juist bij zulke mannen nog menigerlei omstandigheden zich opdoen, welke in onze dagen deze ziekten veelvuldiger, dan te voren, ten gevolge hebben.

Vinden wij niet juist onder mannen van grooten rijkdom vele, welke door veel rijden, hevig jagen, zelfs op de zachtste zadels, de pisblaas en buis onmiddellijk wrijven, drukken, stooten, met één woord geweldig schokken? — Hebben wij hier niet juist met zulke mannen te doen, welke, bij eene natuurlijk afnemende vatbaarheid voor de voldoening van dierlijke lusten, door hoogst nadeelige, geweldige inspanning dier deelen, de afnemende krachten zoeken te dwingen; ja, die zelfs zulke middelen aanwenden, als op deze deelen *direct*, van binnen uit, prikkelen, en dezelve op eene tegennatuurlijke wijze aantasten, slechts om, door waarlijk schandelijke mishandeling dier deelen, aan hunne bedorvene verbeeldingskracht te voldoen, zonder nog de ongeoorloofde bevredigingen van zinnelijke lusten, waardoor deze deelen mishandeld worden, in aanmerking te nemen? — Zijn zij het niet, welke, door een bovenmatig genot van spijsen en dranken, de blaas en pisbuis tot bovenmatige spanning brengen, en nog daarenboven door scherpe, prikkelende, zout- en specerijachtige

spijzen , door verhittende wijnen , het buitendien reeds niet zachte vocht , dat , vooral bij hoogen ouderdom , voor deze beide deelen ter bewaring en doorstrooming bestemd is , bovenmatig scherp doen worden , daardoor dus deze beide deelen tot afscheiding van rijkelijker slijm noodzaken , en tot overdrijving hunner werkzaamheid , als het ware , uitdagen ? — Ontmoeten wij hier niet de zoodanigen , welke , *of* door begrippen van welvoegelijkheid geleid , *of* door niet wel te staken bezigheden aan de schrijftafel gebonden , *of* door winzucht aan de speeltafel gekluisterd , het onaangename gevoel (de eerste waarschuwend stem der natuur) versmaden , en de bevrediging van eene dringende behoefte opschorten , maar dan ook daarvoor in het vervolg , juist door deze deelen , allerpijnlijkst worden gestraft ? — Zijn er al verder onder hen niet vele , welke , in hunne jeugd , het uitvoeringskanaal van de *urine* onbedachtzaam aan bijzondere kwalen blootstellen , welker gevolgen zeldzaam zoo onbeduidend zijn , als hunne ligvaardigheid diets maakt , of hunne vrienden , ik wil niet zeggen geneesheeren , welke , door verzwijging van droevige waarheden , bij hen zich zoeken bemind te maken , hun verzekeren ? — Treffien wij hier niet mede de zoodanigen aan , welke door stand , vermogen of aanzien , alles , bij gevolg ook de verlorene of verzwakte gezondheid dier deelen , gelooven te kunnen overweldigen , daarom elken raad , ook van den besten geneesheer , zeldzaam regelmatig en behoorlijk in acht nemen , en derhalve ook zeer zeldzaam in den grond en volmaakt van de gevolgen dier ziekten zich laten

laten bevrijden? Stellen zij zich niet meestal met een tijdelijk bedaren van dezelve tevreden, terwijl zij den geneesheer, welke hen voor derzelve woede, bij elke nieuwe opwekking, hartelijk waarschuwt, alle geloof ontzeggen? — Wie onder ons, in den dienst van *Aesculapius* grijs geworden, kan zich wel beroemen, bij die klasse van mannen eene naauwkeurige inachtneming van zijne voorschriften te hebben aangetroffen! Zij vinden immers eenige verontschuldiging voor zulk eene gebrekkige inachtneming in het verlangen, dat de onaangename gewaarwordingen, en de lastige herinneringen van de plaats en oorzaak van hunne kwaal, zoo veel mogelijk, mogen worden verkort. Waarschijnlijk dragen ook de menigvuldige misslagen, welke, vooral bij de weleer schier algemeen in het gebruik zijnde inspuitingen tegen *blennorrhöen*, aan de zijde, zoo wel van den geneesheer, als van den zieke, worden begaan, er veel toe bij, dat de gevolgen daarvan, namelijk ziekten van de blaas en de pisbuis, in onze tijden zoo veelvuldig voorhanden zijn.

Beschouwen wij daarentegen mannen van hoogere standen, welke kuisch en matig leefden, ten minste niet ligtvaardig of opzettelijk de gezondheid van die *organen* ondermijnden, dan zien wij deze dikwerf, in een ander uiterste, misslagen begaan: door vlijtig studeren en eene zittende leefwijs houden zij de blaas en de pisbuis niet slechts te aanhoudend in eene ongemakkelijke ligging en persing; maar zij onttrekken ook aan dezelve, door gebrek aan ligchamelijke beweging, de medewerking der naburige *organen*. De

pisblaas moet niet , gelijk hier geschiedt , slechts als een gevulde doode zak geheel stil liggend , worden ondersteund , maar door behoorlijk zachte lichaamsbeweging niet minder zachtjes bewogen worden , en dikwerf de voor haar noodzakelijke levenswerkzaamheid der spieren , welke haar in het bekken , zoo wel van nabij , als op eenigen afstand , gelijk de middelrifs- , de lenden- en de buikspieren , omringen , tot eene zachte drukking , ondergaan. De pisbuis moet niet , gelijk toch bij eene zittende houding geschiedt , in de buitendien door de eens heerschende mode veel te strak opgetrokkene broeken , even als in eenen draagband , stil liggen , maar van tijd tot tijd , als bij het overeind staan , vrij hangen. Heeft niet de omloop des bloeds in de vaten van de blaas en der pisbuis eene geheel andere hoedanigheid bij aanhoudend zitten , dan bij overeind staan en gaan ?

Worden daardoor niet zelfs de verrigtingen van de zenuwvlechten in het bekken , welke tot de meest gewigtige in het geheele ligchaam behooren , en die zeker in menige betrekking tot de deelen der pisblaas en pisbuis staan , aangedaan ? Men vergelijke D. J. A. SCHMIDT , die dezelve het best ontwikkeld en beschreven heeft (1).

Hoe vele geneesheeren zullen , bij toenemende jaren , hoe langer hoe duidelijker bij zich zelve hebben
waar-

---

(1) *Commentarius de nervis lumbalibus eorumque plexu . anatomico-pathologicus . 4. Vindebon . 1794 .*

Mijne prijsverhandeling over het zenuwvocht . Landshut 1811 .

waargenomen, welke eene onbuigzaamheid en zelfs stijfheid, door lang zitten aan de schrijftafel, in en om het bekken plaats grijpen, vooral nadat men kort te voren aanvallen van jicht heeft doorgestaan.

Zelfs zulke mannen, welke, tot eenen hoogen ouderdom, een onberispelijk leven hebben geleid, doen hunne kwalen verergeren, deels door het gevoel van beschaamdheid, deels door het voornemen, om alles, wat zij voor onvermijdelijke gevolgen van den ouderdom houden, met mannelijken moed stilzwijgend te dragen, ten einde niet onnoodigerwijze aan de verdenking van heimelijke buitensporigheden zich bloot te stellen.

Hoe weinige rijke en voorname mannen vindt wel een geneesheer in onzen tijd, welke niet uit deze oorzaken, bij eenen hoogen ouderdom, aan deze deelen lijden?

De klippen van eenzijdigheid, bij de beschouwing dier ziekten, zal wel zoodanig geneesheer het best kunnen ongaan, welke menigmaal er over heeft nagedacht, en in het oog houdt, dat niet slechts schier geen deel van het *organismus*, door de zuiver stoffelijke inwerking of prikkeling van zekere spijzen, zout, heulsap, spaansche vliegen, kaneel, amber enz., zoo aanmerkelijk en zoo snel, in grootte, gestalte, spanning, hardheid en warmte, zich verandert, als de pisbuis, maar zelfs de verbeeldingskracht alleen en de onstoffelijke herinnering van zinnelijke prikkelingen in staat zijn, hetzelfde te weeg te brengen. De bloote herinnering van aanraking eener beminde, van het ruiken van zekere dam-

pen en bloesems, van het hooren van wulpsche liederen, van het zien van wellustige schilderijen, is dikwerf daartoe toereikend. Ieder oplettend geneesheer derhalve zal ook vermijding dier prikkelingen, bij de ziekten der pisbuis, aanbevelen, vooral aan mannen van eene *arthritische* ligchaamsgesteldheid, welke wij vooral zorgvuldig moeten gadeslaan. —

Zoo weinig zich namelijk dergelijke verschijnselen, nauwelijks als ziekelijk te beschouwen, aan de uit het *organismus* genomene en *geïsoleerde* pisbuis laten denken en verklaren, maar klaarblijkelijk eene nauwkeurige kennis van het daarmede in verband staande zenuwgestel, van de algemeene prikkelbaarheid en gevoeligheid, in het kort, van de naauwe betrekking tusschen deze *organen* en het *organismus* over het algemeen, vereischen; even zoo min kan en mag men, bij de behandeling van de ziekelijke afwijkingen in die *organen*, zoodanige oogpunten over het hoofd zien, zoodra men dezelve, met goed gevolg, wil te keer gaan (1).

Plaat-

---

(1) G. SEILER, *Anatomiae corporis humani senilis specimen*. Erlangae 1800.

J. BRUNNER *de urinae secretionem inter et ceteras organismi functiones relationibus*. Goetting. 1806.

DE FOGERELLES *de senum affectibus praecavendis nonnullisque curandis*. Lugduni MDCX. 4.

La gérocomie ou code physiologique et philosophique pour conduire les individus de deux sexes à une longue vie, en leur déroband à la douleur et aux infirmités; par une société des
mé-

Plaatselijke middelen moeten dikwerf bij plaatselijke ziekten de hoofdzaak uitmaken; maar in ziekten van de blaas en der pisbuis, bij mannen van eene *arthritische* ligchaamsgesteldheid, zal men zeldzaam daarmee gelukkig slagen; ja, sommige plaatselijke toevallen zal men slechts, door inachtneming van de algemeene *constitutie*, somtijds zelfs zonder aanwending van eenig plaatselijk middel, op de gemakkelijkste en meest doeltreffende wijze, uit den weg ruimen.

Alhoewel de overweging der bekende *actiologische* strijdigheden, over het onderscheid of de verwantschap van *rheumatismus*, jicht en steenziekte, geheel buiten de grenzen van het antwoord op de voorgestelde vraag ligt, moeten echter ook die invloeden, welke nadeelige werkingen op dit *orgaan* ten gevolge hebben, ook bij menschen van eene *arthritische* ligchaamsgesteldheid, in aanmerking komen; te meer, daar niet alleen ARETAEUS en CAELIUS AURELIANUS deze omstandigheid reeds hebben ingezien, maar ook onder anderen J. A. MURRAY, *disquisitiones de materia arthritica ad verenda aberrante. Goettingae 1785*, op dit onderwerp in het algemeen reeds heeft opmerkelijk gemaakt (1).

Over-

---

médecins, Paris 1807; uitgegeven door J. A. MILLOT. In de *Goettingschen gelehrten Anzeigen* heb ik een uittreksel van dit werk geplaatst.

(1) W. SCHMID spreekt in het aangehaalde geschrift daarvan in § 55, als ook ROB. WHYTI, in *nervous disorders, Edinburgh 1768* p. 158, c. 4.

J. LEE,

Overweegt men echter, dat alleen de titels van geschriften over de *venerische* ziekte, welke GIRTANNER verzamelde, twee sterke deelen in 8vo beslaan, en dat toch in al deze geschriften slechts van ziekten gesproken wordt, welke de tegenwoordige prijsstof betreffen, dan zal men van zelf inzien, hoe ligt het zij, bij de beantwoording van dezelve, veel *litteratuur* te voegen. Voeg ik nog hierbij, dat een enkel register van verhalen en geschiedenissen, hier ter plaatse behoorende, of van zulke ziekten der blaas en pisbuis, die uit andere oorzaken, dan het *venerisch* gift, ontstaan zijn, zeker meer dan een paar deelen kon opvullen, dan vind ik het te meer noodzakelijk, om van hetgeen ik zag, hoorde, las en aantekende, slechts het allervoornaamste bijeen te voegen, en hen, welke hier eene volledige *litteratuur* verlangen, te verwijzen naar de werken van PORTAL, naar HALLER'S *bibliotheca medico-practica* en *bibliotheca chirurgica*; J. D. REUSS *Repertorium commentationum a societatis litterariis editarum*. Tom. XII tot XV; PLOUCQUET *Initia Bibliotheca medico-practicae et chirurgicae* en deszelfs *Litteratura medica digesta*, en naar meerdere nieuwe genees- en heilkundige tijdschriften, gelijk van HUFELAND, HARLES, KÜHN, HORN, LANGENBECK, PIERER, RUST, GRAEFE en WALTHER, TEXTOR, GERSON en JULIUS enz.

De

J. LEE, *Narrative of a singular case*. London 1782. Hij nam eenen groenen stinkenden slijmvloed uit de pisblaas waar, die met het wederkeeren van podagrische aanvallen ophield.

De spoedig en langzaam doodelijke ziekten van de blaas en der pisbuis (afgezien van pissteen), welke mannen in eenen hoogen ouderdom aantasten, zijn de volgende :

- Ontsteking van de pisblaas. § 1.
- Kramp in de pisblaas. § 12.
- Slijmgraveel. § 19.
- Zweren in de pisblaas. § 25.
- Verlamming van de pisblaas. § 32.
- Sponsachtige uitwassen van de pisblaas. § 68.
- Tegennatuurlijke vouwen in de pisblaas. § 72.
- Vleeschgewassen der pisblaas. § 73.
- Verdikking van de pisblaas. § 75.
- Onvermogen der pisblaas , om het water te houden. § 79.
- Aanbeijen van de pisblaas en bloedpissen. § 96.
- Verettering en zweren van de voorstanderklier.
§ 100.
- Vergrooting en verharding der voorstanderklier.
§ 102.
- Scrofuleuse* voorstanderklier. § 109.
- Verwijde uitvoeringswegen der voorstanderklier.
§ 110.
- Verettering der klieren van *Cowper*. § 111.
- Verstopping der pisbuis door hare eigene huid.
§ 112.
- Intussusceptie* der inwendige huid van de pisbuis. § 113.
- Vernauwing van de pisbuis. § 114.
- Valsche weg in de pisbuis. § 127.
- Pispijzweren. § 128.

Ik geloof, niet te dwalen, wanneer ik vooronderstel, dat hier, even zoowel als de pissteen, mogen ter zijde worden gesteld de verschillende *aangeborene misvormingen* van de blaas en de pisbuis, b. v. waar de pisblaas ontbreekt, of waar hare snoer (*Urachus*) een blaasachtig buisje, of hare inwendige huid zakjes vormt; waar de pisbuis krom is, of op eene onregte plaats, of te hoog of te laag schijnt geopend te zijn; wijders de verschillende *erlangde misvormingen* of *wanstalligheden* der pisblaas door inklemming in eenen breukzak, door zamendrukking, door uitwassen des darmskanaals, bijzonder van den endeldarm, door verschuiving door uitwassen der beenderen van het bekken; als ook de *inwendige gezwellen* en *vergroeiingen* der pisblaas, b. v. waar tusschen hare vliezen knollen, beenwordingen en andere aardachtige zamengroeisels, of waterblazen voorkomen, of waar zij met het darmkanaal vast samenhangt; wijders de door *uitwendig geweld* aan de pisblaas en buis toegevoegde ziekten, b. v. wanneer zij door een schot, eenen steek, of door hakwonden, door eenen slag, stoot of val geschonden worden; of wanneer vreemde lichamen in dezelve geraken; eindelijk de *venerische* ziekten van de pisbuis, welke op eene kort voorafgaande besmetting volgen.

Ik volg den in de uitschrijving gegeven wenk, en handel niet, naar de gewone wijze, van de *dyuria*, *stranguria* en *ischuria*, maar beschouw de pisblaas en buis, als van de natuur afgescheidene deelen, in derzelve voornaamsten ziekelijken toestand,

stand , waarvan gene in graad verschillende ziekten , of toevallen of gevolgen uitmaken. Over den van eenige ziektekundigen aldus genoemden *scirrhus* en kanker der pisblaas , heb ik niet bijzonder behandeld ; want , zoo dikwerf ik denzelfven ook in het vrouwelijke geslacht met den zoogenoemden kanker van de baarmoeder verbonden zag en behandelde , ken ik nogtans geen enkel geval van eenen man ; of men moest dan , met NAUCHE , eenige blaaszweren § 25 , of blaasuitwassen § 68 en 75 , of verdikkingen der blaasvliezen § 75 , daarvoor houden.

Sedert de eerste uitgave van mijn geschrift in het jaar 1809 , verschenen de volgende , door mij zeer zorgvuldig geraadpleegde werken , in het licht :

Dr. WILIBALD SCHMID. *Ueber diejenigen Krankheiten der Harnblase , Vorsteherdrüse und Harnröhre , denen vorzüglich Männer im hohen Alter ausgesetzt sind.* 8. Wien. 1806.

HENRY JOHNSTONE , *Practical observations on urinary Gravel and Stone , on Diseases of the Bladder and Prostate gland , and on Strictures of the Urethra.* 8. Edinb. 1806.

M. NAUCHE , *Des maladies de la vessie et du méat urinaire chez les personnes avancées en âge ; pour servir aux questions , proposées en 1807 sur ces maladies , par l'Académie Joséphine de Med. et de Chirurg. de Vienne , Paris.* 1810.

Ueber die organische Krankheit meiner Harnwerkzeuge ,

zeuge, mit Hinsicht auf die SOEMMERINGSCHEN Erfahrungen über diese Uebel. Ein autonosographischer Versuch van Dr. H. BRÜCKMAN; Zie HORN'S Archiv für med. Erfahr. Jahrg. 1811. Septemb.

JOHN HOWSHIP, *Practical observations on the Diseases of the Urinary Organs, particularly those of the Bladder, Prostate gland and Urethra, illustrated by Cases and engravings.* 8. London 1806. In het Hoogduitsch vertaald Leipz. 1819.

Beoordeelingen van mijn geschrift, verschenen in de Goettingchen gelehrten Anzeigen. 1810. Stuk 110. In de Hallischen allgemeinen Litteraturzeitung 1810. N°. 140.

— — *Jenaischen* ——— 1812. N°. 91.

— — *Saltzburger-medicinisch-chirurgischen-Zeitung.* 1809. Bd IV. pag. 113.

In HORN'S *Archiv für med. Erfahrung.* Jan. 1810.

LANGENBECK'S *Bibliothek für Chirurgie* III. Bd. pag. 686.

HECKER'S *Annalen.* 1810. Maart. p. 262.

HUFELANDS *Biblioth. der practischen Heilkunde* 24 B. 1810. pag. 332.

 ONTSTEKING VAN DE PISBLAAS.

(Cystitis 1).

§ 1.

Met uitsluiting van zoodanige ontsteking der pisblaas, welke deels door pissteenen voortgebracht wordt, deels als gevolg na de steensnede ontstaat, deels van uitwendig geweld of verwondingen haren oorsprong neemt, is wel eene op zich zelve bestaande, *idiopathische*, *acute* ontsteking van de pisblaas bij oude mannen een zeer zeldzaam verschijnsel; maar daaren tegen komt eene zoodanige, die uit zoogenaamde verplaatsing der *arthritische* stof

op

---

(1) J. MATTHIAS MÜLLER. *Diss. de inflammatione vesicae urinariae*. Altdorf. 1703. — FRED. HOFFMANN, *Med. ration. system. Tom. IV. parte prima. Hal. Magdeb. 1734. p. 478. cap. IX. de inflammatione vesicae*. T. TOMLINSON. *medical miscellanies. Lond. 1769.* —

Eene naauwkeurige geschiedenis van eene rein *acute*, gelukkig genezene ontsteking van de pisblaas vindt men in *medical observations and inquiries*, vol. V. art. 2. CHARLES BISSET. *Medical essays and observations*. Newcastle 1766. pag. 142. SOMMERER *de cystitide. Viennae 1782*. MICH. TROJA. *Lexioni intorno ai mali della vescica urinaria, della sue appartenenze. Napoli. tom. I. 1785 en tom. II 1788.*

RICHTER, (A. G.) *Specielle Therapie*. Berlin 1813. pag. 624. *Die Entzündung der Harnblase.*

B

op de pisblaas ontspringt, des te veelvuldiger voor. Van daar vinden wij, behalve de spoedig doodelijke gevallen bij HIPPOCRATES, COELIUS AURELIANUS en ARETAEUS, welke misschien ook geene *idiopathische* zuivere ontsteking van de pisblaas mogen zijn geweest, slechts weinige verhalen daarvan bij de latere schrijvers medegedeeld. R. A. VOGEL (1) zelfs zegt: *nulla fere fit hujus morbi a recentioribus autoribus mentio.*

§ 2.

De toevallen, die eene ontsteking van de pisblaas aantoonen, zijn de volgende: de zieke gevoelt in de streek van de pisblaas eene hevige, stekende, brandende, kloppende pijn, welke nu meer, dan minder, nu eens sneller, dan langzamer, over de naburige organen zich uitstrekt; deze pijn wordt door eenen onophoudelijken drang tot waterlozing, zonder aan denzelfden te kunnen voldoen, nog vermeerderd; de weinige *urine*, die evenwel doordringt, is donker gekleurd, rood, dik, slijmig, slechts half doorschijnend, vezelig, buitengewoon taai, ja somtijds bloedachtig; de pols is ongelijk, koortsachtig, gespannen, vol, hard; de adem heet, de dorst sterk.

Neemt de ontsteking toe, dan volgen pijnen in het darmkanaal, vooral in den endeldarm; onrustigheid, benaauwdheid, hartklopping, misselijkheid, braking, opzetting van den onderbuik, peestrekking, van tijd tot

---

(1) *De cognoscend. et curand. C. H. effectibus* § 232.

tot tijd onwillekeurige, droppelswijze lozing van de *urine*; huivering, pijn, en zelfs aanmerkelijke zwelling in den rug, koude in de ledematen, slapeloosheid, krenking der verstandelijke vermogens, en, onder snikkingen en stuiptrekkingen, de dood. De verschijnselen, bij deze gelegenheid door de opgeslurpte pis ontstaan, en welke ook wel eene oorzaak van *typhus* kunnen uitmaken, zijn in § 13 beschreven.

Onder deze omstandigheden kan men, gelijk ARETAEUS reeds aanmerkte, eenen *catheter* zonder pijn wel in de pisbuis, maar niet in de pisblaas brengen. Ook worden de pijnen, door het inbrengen eener buis van eene klisterspuit, allergeweldigst vermeerderd, naardien zij, door de reeds sterk zamengedrukten endeldarm, de ontstokene pisblaas bereikt.

Is de plaats der ontsteking, zoo als meest het geval is, het laagste en naauwste gedeelte, de zoogenaamde hals der pisblaas, dan wordt de in de blaas komende *urine*, door vernauwing van deze plaats, met geweld in de pisblaas teruggehouden, waardoor eene over de schaambeenderen zich uitstrekkende, langwerpige zwelling veroorzaakt wordt. Het onderzoek door den endeldarm geeft dan duidelijk deze lijdende plaats van de pisblaas te kennen, en elke poging, om door eenen *catheter* de *urine* af te laten, veroorzaakt de verschrikkelijkste pijnen. Huisvest echter de ontsteking in eene hooger liggende plaats van de pisblaas, waar een pisleider aanwezig is, dan wordt deszelfs monding vast samengetrokken, en hij

zelf in den hoogsten graad uitgezet. Strekt zij zich over beide mondingen der pisleiders uit, gelijk dit meerendeels geschiedt, dan is de blaas van de invloeiing van *urine* verstoken, en er komt niets van haar te voorschijn. De pisleiders, op die wijze uitgezet, zijn niet minder aan ontsteking, en zelfs aan bersting blootgesteld.

Heeft daarentegen de ontsteking meer van het bovenste gedeelte der pisblaas zich meester gemaakt, hetwelk echter zeer zeldzaam geschiedt, dan ontwaart men, in de streek van den schaamberg: hardheid, spanning, hette en vermeerdering van pijn bij de aanraking. — Dringt zij meer in het achterste gedeelte van de pisblaas, dan wordt daardoor de endeldarm tot medelijden gebragt; de speenvaten kloppen; en er ontstaat een gevoel, dat met persing op den stoel overeenstemmend is.

Intusschen dringt deze, zoo als gezegd is, gewoonlijk van den hals der pisblaas beginnende, en in de overige blaas verder zich uitbreidende ontsteking nu ook dieper in, tast de spierhuid aan, en verdikt en verhardt dezelve voor den overigen tijd des levens.

Eene gekleurde afbeelding der inwendige vlakke van eene, door *sympathie*, met de naburige deelen ontstokene pisblaas, vindt men bij HOWSHIP, plaat 2, figuur 2.

§ 3.

Men maakte weleer, maar zeker te kunstmatig, een onderscheid tusschen *inflammationem vesicae*
spu-

spuriam rheumaticem of *erysipelatosam* en de *profundiorem*. Doch, daar beide slechts in graad schijnen te verschillen, is deze verdeling ten minste voor de behandeling van geene groote waardij.

Het onderscheid tusschen ontstekingskramp in de pisblaas en steenbezwaarnissen wordt § 14 opgegeven.

§ 4.

Behalve FRED. HOFFMANN, welke een paar hier ter plaatse behoorende waarnemingen (1) mededeelt, zijn er nog vijf ziekte-verhalen van ontsteking der pisblaas, bij mannen van zestig tot zeventig jaren, door den verdienstelijken LENTIN (2) beschreven, die vooral aan ons doel beantwoorden; van twee derzelve, die met den dood eindigden, geeft hij ook eene beschrijving der lijkopeningen.

Het is opmerkenswaardig, dat BARTHEZ, in zijn anders, ook wegens deszelfs volledigheid, voortreffelijk werk: *sur les maladies goutteuses*, Paris 1802, van de *arthritische* ontsteking der pisblaas geene melding maakt.

De *chronische* ontsteking der pisblaas, geen gevolg der

(1) *Part. secund. l. c.*

(2) *Beiträge zur ausübenden Arzneiwissenschaft. Leipz. 1797. p. 398.* Verplaatsing van jichtstof op de pisblaas; zie ook het in HUFELAND's *Journal. 1 deel. pag. 189*, door hem zelven medegedeeld geval, benevens de lijkschouwing; vooral nog het derde deel 1804, over *ziekten van de pisblaas, bij oude mannen.*

der *acute*, en gewoonlijk door blaassteenen ontstaan zijnde, of wel bij het slijmgraveel enz. te voorschijn komende, ga ik hier met stilzwijgen voorbij. NAUCHE verhaalt van *chronische* ontsteking der pisblaas drie bijzondere gevallen.

§ 5.

Lijkschouwingen (1) verzinnelijken de ontstekingen der pisblaas, zoowel in haar bekleedsel van het buikvlies, als in hare inwendige en spierachtige huid,

De ontsteking van het buikvlies, als uitwendig bekleedsel der pisblaas, bestaat zeldzaam op zich zelve alleen, maar is gewoonlijk met ontsteking van het naburige buikvlies verbonden; van daar dat zij, aan de over het buikvlies algemeen uitgebreide ontsteking deel genomen hebbende, hier niet eerst schijnt ontstaan te zijn. Men vindt derhalve meestal tevens tegennatuurlijke vergroeiingen der pisblaas met de naburige deelen, vooral met den endeldarm, veroorzaakt.

De ontsteking van de inwendige huid der pisblaas strekt zich *of* over de geheele blaas uit, *of* zij bepaalt zich tot een bijzonder gedeelte van dezelve. In de meeste gevallen, vindt men het gedeelte, het dichtst aan den hals der pisblaas zich bevindende, ontstoken. Dit kan nu uit drie oorzaken ontstaan, deels omdat in deze laagste plaats, welke men eigenlijk
fun-

---

(1) MORGAGNI, de zekerste en belangrijkste mededeeler van eigene lijkschouwingen, verhaalt, wel is waar, in zijn werk: *de sedibus et causis morborum*, gevallen van ontsteking der pisblaas bij vrouwen, maar geen enkel hier te plaatsen geval van eenen man; weshalve ik mij aan HOFFMANN, LENTIN-BAILLIE, gelijk aan mijne eigene waarnemingen, houde.

fundus vesicae noemen kan, elk bezinksel van de *urine* zich ophoopt, deels omdat op deze plaats, of toch in derzelver nabijheid, veelvuldig eene verstopping plaats grijpt, welke den doorgang der *urine* belemmert, en daardoor meer of min ontsteking ten gevolge heeft, deels omdat de ontstekingen der pisbuis zich een eindweegs in de inwendige huid van de pisblaas, ja somtijds geheel over dezelve, uitstrekken. Men weet, dat de inwendige huid der pisblaas, op hare inwendige oppervlakte, ten minste bij eenen gezonden toestand, nauwelijks eenige vaten ten toon spreidt, welke rood bloed bevatten; maar in den toestand der ontsteking, is zij met eene groote menigte, wel is waar fijne, doch ware bloedvaten voorzien, welke somtijds met kleine vlekken van ontlast bloed vermengd schijnen. Heeft de ontsteking eenen hoogen graad bereikt, dan vindt men ook den spierrok door haar aangetast; doch, dewijl de spierrok slechts los op de inwendige huid van de pisblaas gehecht is, gaat de ontsteking niet ligt van de eene huid in de andere over (1).

Tachtig ponden *urine* wil men bij eenen man, aan ontsteking der pisblaas gestorven, gevonden hebben (2).

§ 6.

De oorzaken van eene, ten minste grootendeels,
idio-

---

(1) BAILLIE bevestigt dit gezegde. Volgens den recensent in de *Jenaische Litteratur-Zeitung*, kan de spierrok der pisblaas ook alleen ontstoken worden.

(2) SCHMIDT. pag. 41.

idiopathische ontsteking van de pisblaas, bij hoogen ouderdom, zijn voornamelijk : eene zoogenaamde verplaatste jichtstof (1); naar binnen gedreven huiduitslag; aanbeijen der pisblaas; kramp in de blaas; het achterblijven van gewone bloedontlastingen; in onzen tijd wel zeldzaam verzuimde aderlating; met of zonder opzet ingenomene pisdrijvende middelen; te vaak herhaalde aanwending van spaansche vliegenpleisters (2); inwendig genomene spaansche vliegen; hevig paard rijden; lang rijden in eenen stootenden wagen; langen tijd ophouden van de bij oude mannen buitendien reeds scherpe *urine*, vooral bij eene rijk voorziene tafel; gramschap, hevig verdriet, verkoudheid, veel drinken van wijn of andere verhitte dranken.

De ontsteking der pisblaas, door ziekten van de nieren ontstaan, of uit eene naburige ziekelijke gesteldheid des darmskanaals, vooral van den endeldarm, tot haar overgegaan, behooren niet tot ons plan, en even min de ontsteking der pisblaas, welke eene op zich zelve hevige of niet wel behandelde *blennorrhoe*, ten gevolge heeft; naardemaal de laatste slechts *symptomatisch* en *secundair* verschijnt, en derhalve behoort tot de *venerische* ziekten,

---

(1) Naar BRÜCKMAN bij HORN p. 175, ontstond eene hoogst gevaarlijke snelle ontsteking der pisblaas, door een tegen het *podagra* aangewend koud voetbad.

(2) ROUGEMONT, *Versuch über die Zugmittel*. Spaansche vliegen veroorzaken ontsteking en versterving der pisblaas.

ten , maar niet tot de eigenlijke ziekten van eenen hoogen ouderdom. Echter moest hier te meer van dezen slijmdruiper (*blennorrhoe*) gesproken worden , omdat zij gewoonlijk in de pisblaas eene groote geneigdheid achterlaat , om door ontsteking te worden aangetast (1).]

§ 7.

De ontsteking van de pisblaas is , als eene hoogst gewigtige ziekte , overbekend , want door alle eeuwen vinden wij de verschrikkelijke voorzegging van HIPPOCRATES: „ eene harde , pijnlijke pisblaas is , „ wel is waar , over het algemeen een groot kwaad , „ maar het ergst , met eene aanhoudende koorts , „ want de daaruit ontspringende pijnen zijn toereikend , om den dood te veroorzaken (2)” enz. bewaarheid , en is dezelve door de ondervinding meermaals bevestigd geworden. — Slaan wij echter ook de oorzaken gade , welke , bijzonder bij oude mannen van groote zwakte en eene *arthritische* gesteldheid , eene ontsteking van de blaas veroorzaken , dan kunnen wij ligtelijk begrijpen , dat , wanneer zulk eene ontsteking in haren voortgang niet bijtijds wordt te keer gegaan en beperkt , zij , voor den

ove-

---

(1) SCHMIDT in § 13.

(2) Κύτλιες δε σκληραί τε και επάδυναι δειναι μιν παναιελῶς και ολέθουσαι. Ολεοθριώλασαι δε εκόσαι ξυν πυρελώ' οννεχεῖ γιγνοῖσι , και γάρ οι ἀπ' αυων των κυστων πονοι ικανοῖ αποκλειναι. *Coacae praenotiones* , edit. Duret. Paris 1621. p. 358.

overigen levenstijd van zulke mannen, hoogst ake-
lige gevolgen zoude na zich slepen. Intusschen
vinden wij toch, onder anderen bij de grootste ge-
neesheeren, gelijk HOFMANN en LENTIN, gelukkig
afgeloopene gevallen, welke ons, ter bestrijding van
deze ziekte, wederom moed geven.

§ 8.

Bij de behandeling van eene ontsteking der pisblaas,
in eenen hoogen ouderdom, vooral bij menschen van
eene groote zwakte en *arthritische* ligchaamsgesteld-
heid, zoude men tot eene niet te ontschuldigen een-
zijdigheid vervallen, wanneer men slechts de pisblaas,
en niet het geheele *organismus* wilde in aanmerking
nemen. Ontstaat derhalve deze ontsteking van de
pisblaas, dadelijk na het verdwijnen van *arthritische*
toevallen in een bijzonder deel, dan is het vooral
noodzakelijk, de zoogenaamde jichtstof wederom tot
deze deelen, door wrijving, warme stovingen, en
zelfs door mostaardpappen, (spaansche vliegen-pleis-
ters schijnen, ten minste aanvankelijk, eenigzins be-
denkelijk) terug te leiden, zoo als BARTHEZ in vele
gevallen van zoodanige verplaatsing der *arthritische*
stof geleerd heeft. Zoo zag PETERSEN (1), dien
BARTHEZ niet aanhaalt, eene *ischuria* verdwijnen,
zoodra de jicht aan handen en voeten weder te
voorschijn kwam. DRAWIZ (2) zag eenen man die
nooit

---

(1) *Casus ischuriae ex materia podagrica ad vesicam de
laxa.* Argentor. 1779.

(2) *Bericht und Unterricht vom Scharbock.* Leipz. 1704.

nooit aan pisseenen geleden had, plotseling door hevige pijnen in de voeten gekweld, die pijnen voortuit de voeten naar de pisbuis en blaas zich verplaatsten, aldaar branding, met moeilijke waterlozing, verwekken, door verdeelende middelen wederom in de voeten terugkeeren, en hier nu eene zwelling ontstaan. Tegelijk begint men de geneeswijze met eene algemeen sterke bloedontlasting, naar PETERSEN, tot flauwwording toe, vooral wanneer de zieke eene gewone aderlating verzuimd heeft, of andere *periodische* bloedingen of toevallen van aanbeijen achterblijven, het moest dan wezen, dat tegenaanwijzingen, b. v. een al te verzwakt ligchaam, eene aderlating verboden. Zoo zag TOMLINSON (1) eene pisopstopping, voor eene werkelijk ontstokene pisblaas, waar de ontsteking door aanwending des catheters nog verminderd werd, zelfs herhaalde aderlatingen en eene zoogenaamde *antiphlogistische* behandeling vereischen; ja men stelde, binnen drie dagen, tien aderlatingen in het werk (2) — Na eene algemeene aderlating, en wel op den voet, dewijl deze, in zulke omstandigheden, boven die op den arm de voorkeur verdient, zet men meerdere bloedzuigers, of, wanneer zij niet te krijgen zijn, kopglazen op den kaal geschoren schaamheuvel, maar vooral aan den bilpaad en aan het voorste gedeelte van den aars. De slagaderen, namelijk, van den hals der pisblaas, welke bij deze

ziek-

---

(1) *Medical miscellanies* 1. c.

(2) *Med. observ. and inq.* vol. V. art. 2.

ziekte de allergevigtigste rol spelen, komen, met die van den bilnaad, uit een gemeenschappelijk stammetje voort (1). Daar nu aan de vroeger uit dit stammetje ontspringende takjes, door zulk eene opening, lucht gegeven wordt, wordt ook de aandrang des bloeds in de later uit dit stammetje ontspringende takjes verminderd, en inderdaad afgeleid. Men wende alsdan laauwarme stovingen (2), het gemakkelijkst door eene met warm water gevulde varkensblaas te bewerkstelligen, op den schaamheuvel en den bilnaad aan; terwijl men weekmakende pappen uit gebraden ajuin, of uit meel van lijnzaad, melk, broodkruimels, of uit wortel van *althaea*, *malya*, *sambuc. sem. papav. alb. flor. chamomill. melilot. con. maculat. hyoscyam.* en dergelijke, warm laat aanwenden. Men laat het *liniment. volatile*, met kamfer en heulsap, in den bilnaad en den schaamheuvel inwrijven. Men plaatst den lijder in een laauwwarm of ook wel warm zeepbad, of ten minste in een halfbad; men laat, door eenen daarvoor ingerigten stoel, warme waterdampen aan den aars en de teeldeelen opstijgen.

Ontstaat de ziekte door verkoudheid, dan brengt
opium

---

(1) Men vindt dit stammetje in deszelfs natuurlijke grootte en ligging afgebeeld bij CAMPER, *Demonstration. Anatomico-patholog.* lib. II. tab. I. C. J. M. LANGENBECK *über eine einfache und sichere Methode des Steinschnitts.* st. 4. Wurzb. 1802. tab. II en IV.

(2) SCHMID, pag. 55, raadt koude omslagen over de streek van den schaamheuvel, bij *sthenische* ontsteking der pisblaas, warme bij *arthritische* aan.

opium de beste en snelste hulp aan, alhoewel men gewoonlijk, uit vrees van de ontsteking te vermeerderen, eerst na vermindering van de voornaamste toevallen, althans eerst na de aderlating, hetzelfde pleegt toe te dienen. De ongenoemde schrijver, in de *Medical observations and inquiries*, heeft ten minste de waarschuwing van HOFFMANN tegen het *opium*, bij ontsteking der blaas, met grond zoeken tegen te spreken. Men dient het *opium* het best in groote giften in klisteren toe.

Het vertrek van den lijder moet in eene aangename *temperatuur*, vooral niet koud, gehouden worden.

Is de pisblaas door *urine* geweldig opgezet, en de vaak, vooral bij oogenschijnlijke verligting der toevallen, herhaalde proef, om eenen *catheter* in te brengen, uit hoofde van de aan den hals der blaas zich bevindende ontsteking, onmogelijk, dan moet men tot ontlasting van dezelve, door den blaassteek over de schaambeenderen (§ 66), niet te laat overgaan; omdat, behalve andere gronden, de gruwelijke pijn de kunstbewerking door den endeldarm volstrekt niet gedooft.

Wanneer met de ontlasting der *urine* door den *catheter* de pijn vermeerderd wordt, dan moet men dezelve niet op eens, maar slechts allengs ontlasten, waarom dan ook de *catheter* niet zonder noodzakelijkheid te *appliceren* is. Is meer het bovenste gedeelte van de pisblaas ontstoken, dan is het *appliceren* van den *catheter* niet moeilijk, maar dan ook wel niet noodzakelijk, omdat deze ontsteking de *urine* maar al te ras uitdrijft.

Na

Na aftapping der *urine* beveelt men zachte inspuifingen in de pisblaas, b. v. van een aftreksel van *rad. salep. sago*, slijm van garst, *althaea*, versche lijnolie met waterige *extracta opii*, of van melk, door eenen hollen *catheter*, aan. Het voedsel, dat men den lijder toedient, moet buitengewoon zacht, slijmig, olieachtig, warm, doch vooral niet koud zijn. Hij moet inzonderheid al wat gezouten, zuur en specerijachtig is, zorgvuldig vermijden. Zelfs de dranken moeten slijmig en laauw zijn. FRIED. HOFFMANN beveelt Seltzerwater aan, en beroept zich op ontallijke waarnemingen. Vindt de genezing juist in den herfst plaats, wanneer goede rijpe druiven te erlangen zijn, dan heb ik, bij zulk eene ontsteking der nieren, door derzelve gebruik, maar met vermindering van het inslikken der schillen en pitten, eene gewenschte werking zien volgen. Druivenvocht voldoet ook waarlijk aan alle vereischten van een zacht, verkoelend, ververschend, slijmig, den buik zuiverend, en met dat al den meesten menschen aangenaam geneesmiddel. FRIED. HOFFMANN prees zelfs den Hongaarschen wijn aan. —

Van alle geneesmiddelen zijn, in alle gevallen, slechts zachte, slijmige zelfstandigheden, afkooksels van *althaea*, of *salep. Tapioca*, oplossing van Arabische gom, het *decoctum album Sydenhami*, hennepzaad, melk van maanzaad, doelmatig; HOFFMANN prijst zijnen *liquor anodynus* aan, welke ten minste, behoorlijk bereid zijnde, ter vermindering van winden, welke den buik opzetten, veel bijdragen kan.

Niettegenstaande ook de aanzienlijkste geneesheeren
aan-

aanraden , om salpeter toe te dienen , zoude ik toch aanvankelijk hetzelfde , als voor de pisblaas te prikkelend , vermijden , vooral daar de proeven , door Dr. ALEXANDER , mij (1) en anderen genomen , bewijzen , dat hetzelfde , onveranderd , door de *urine* ontlast wordt.

Is de ontsteking een gevolg van spaansche vliegen , dan diene men kamfer in amandelmelk , of slijmige aftreksels , of oplossingen van Arabische gom of tragacant toe , en late men den lijder met warm water , b. v. slappe thee , drinken . Een voorbeeld van eene doodelijke ontsteking der blaas , door spaansche vliegen , vindt men bij A. PARE , als ook in eenen man , van 72 jaren , bij NAUCHE pag. 32.

Heeft men eenig vermoeden van een verborgen *venersisch* gift , dan late men kwikzalf in den schaamheuvel en in den bilnaad inwrijven ; te meer , daar men , ook zonder zoodanig vermoeden , dezelve buitendien , bij ontsteking van de pisblaas , aanbeveelt . Evenzoo doe men , bij afwisseling , met de zoogenaamde vluchtige zalf.

In het bijzonder wordt , bij menschen van eene *arthritische* ligchaamsgesteldheid , het *decoct. rad. Pareirae pravae* (2) aanbevolen ; terwijl in het alge-

---

(1) In het zeyende deel der Gedenkschriften der *Königl. Academ. der Wissenschaften zu München*. S. 269.

(2) a. AND. HELVETIUS *des maladies les plus fréquentes et des remèdes spécifiques*.. Paris 1704 , hield dezen wortel onder zulke omstandigheden voor specifiek ;

gemeen, na eene gelukkig genezene ontsteking der pisblaas, de genezing der jicht met dubbelde zorgvaldigheid voortgezet, en de lijder voor iedere gelegenheidsoorzaak, die verplaatsing der jicht van de gewrichten naar de blaas te weeg brengen kan, vooral gewaarschuwd worden moet (1).

Met deze zachte geneesmiddelen gaat men eenigen tijd lang, zelfs na waarschijnlijk plaats hebbende genezing, voort; en men laat den genezene het rijden of te paard of in eenen wagen, verhittende dranken, gezouten spijzen, hardlijvig- en verkoudheid vermijden.

Slaagt men gelukkig in de behandeling van de ontsteking der pisblaas, dan keert het vermogen, om de *urine* te lozen, allengs, met vermindering der overige toevallen, terug. Er verschijnt eene met taai, snotachtig slijm vermengde, ook wel kwaadriekende *urine* in redelijke hoeveelheid. Er breekt een natuurlijk zacht zweet uit; ook komt wel eens een uitslag op de huid te voorschijn, dien HOFFMANN *erysipelateus* noemde. De stoelgang wordt wederom

vrij.

---

b. ALEX. BLAKKIE, Disquisition on medicines, that dissolve the stone. Lond. 1771. Het nadere vindt men in MURRAY, *apparatus medicaminum*. vol. I. pag. 497.

(1) Daar ik mij in geene, zelfs *summarische* beschouwing der jicht in te laten heb, verwijs ik slechts, behalve naar het reeds aangeprezene werk van BARTHEZ *sur les malad. gouteuses*, naar WILSON'S 4de deel *on febrile diseases* London 1804, waar men het voornaamste bij elkander vindt.

vrij. Doch niet ligt 'verdwijnen, na eene hevige ontsteking, wanneer zij dagen lang duurde, alle toevallen zoo geheel en al, dat niet menigerlei onregelmatige verschijnselen, bij de pislozing, nog gedurende eenige dagen, zouden overblijven.

§ 9.

Ontstond de ontsteking van de pisblaas door *verplaatste jicht*, dan moet zich de genezene voornamelijk voor alles, wat zijnen toorn opwekken kan, zeer zorgvuldiglijk in acht nemen. Volgens mijne ondervinding toch, zullen niet ligt eene verkoudheid, of een gering te buiten gaan in dranken, (daar gewoonlijk oude mannen van hooger stand sterke eters zijn) of eene vermoeijing enz. eenen aanval van jicht ten gevolge hebben, wanneer niet opwekking of uitbarsting van hevige hartstochten, vooral van toorn en gramschap, zijn voorafgegaan. De grondoorzaak der jicht ligt in waarheid dieper in de onregelmatigheden van het leverstelsel, dan men gewoonlijk wel aanneemt. Uit dien hoofde onderging, om maar een enkel voorbeeld van eenen anderen geneesheer bij te brengen, de zoo nauwkeurig beschrevene lijder van MURRAY, bij wien de jicht op de blaas en de pisbuis zich verplaatst had, verschillende instortingen.

§ 10.

De genezene moet zich, na zijne genezing, op den duur warm kleeden, want WILSON (1) heeft, door

---

(1) *Treatise on febrile diseases*. Vol. III. London. 1801.

door voortreffelijke en naauwkeurige proeven, overtuigend bewezen, dat elke oorzaak, die de uitwaseming der huid belemmert, een meer dan gewoon zinksel van piszuur uit de *urine* ten gevolge heeft, welke door zuur voedsel vermeerderd, en door vleeschspijzen verminderd wordt; dat, door de werkeloosheid van de huid en nieren, een zuur in het ligchaam zich ophoopt, hetwelk alleen, door herstel der werkzaamheid van die organen, kan worden weggeruimd, en een zweetdrijvend middel dikwerf de afzondering van steenzuur uit de *urine*, welke alsdan een roomachtig bezinksel afgeeft, kan te keer gaan.

Is de ontsteking door aanbeijen ontstaan, dan gebruikt men zwavel met melksuiker, en *appliqueert* men bloedzuigers aan den aars.

§ II.

Wordt de ontsteking van de pisblaas, tot op zekeren dragelijken graad, verminderd, zonder zich volkomen te verwijderen, dan gaat zij in eene *chronische ontsteking* over, waarbij, behalve bijkomende omstandigheden, b. v. door allerhande zonden tegen den leefregel, door verhitting, door zoute of scherpe spijzen, door bovenmatig genot van geestrijke dranken, of door verkoudheid verwekte pijnen, alligt de vliezen van de pisblaas zich verdikken en verharderen, (§ 75) zoo dat zij vervolgens de verwijding tot den te voren hooger graad niet meer gedoogen. Is dit het geval, dan behoudt de lijder in het bekken een gevoel van een zwaar ligchaam, hetwelk
zich

zich ook, als een hard, dik iets, door den endeldarm werkelijk laat waarnemen, en hetwelk reeds zoodanige misleidingen te weeg bragt, dat men de alleen verdikte pisblaas voor eenen steen hield, en den lijder aan de steensnede onderwierp, gelijk ik in § 75. getuigen daarvan aanhaal.

Maar al te ligt en te dikwerf gaat de ontsteking van de blaas in verettering over, zoo dat nu eens grootere, dan weder kleinere, in § 25 beschrevene zweren op hare inwendige vlakke ontstaan. Worden zoodanige veretteringen en zweren, door voortdurende ontsteking of door bijzondere toevallen, in het verloop der ziekte verergerd, dan breken zij ook wel in de buikholte door, en maken zij plotseeling een einde aan het leven van den lijder. Stijgt de ontsteking van de pisblaas onophoudelijk tot op den hoogsten graad, dan gaat zij, onder de gewone toevallen van een ligchaam, met koud vuur bezet, in versterving over, en berokkent zij eenen spoedigen dood, gelijk FRED. HOFFMANN (T. a. p. p. 489) en RICOU (1) voorbeelden daarvan verhalen, bij welke ik nog vele andere voegen kon.

KRAMP

---

(1) *Museum der Heilkunde*, herausgegeben von der Helvetischen Gesellschaft. Erster Band 1792. N°. 32. Na eene doodelijke pisöpstopping bij eenen man, oud 74 jaren, vond men den bodem der pisblaas in koud vuur overgegaan, met een meerdere lijnen groot gat. *Memoirs of the medical Society of London. vol. 4. 1795.* SCHMID spreekt in zijn aangehaald werk, in een bijzonder hoofdstuk, over de *versterving* der pisblaas. Volgens F. HÉBRÉARD, *sur la gangrene*, in de *mé-*

 KRAMP IN DE BLAAS.

(*Spasmus vesicae.*) (1).

(*Cysto Spasmus* bij SCHMID.)

§ 12.

Eene der meest gewone ziekten, welke de pisblaas aandoen, is de *kramp in de blaas*, of zulk eene zamentrekking van dezelve, welke, niet alleen wegens hare ongemeene hevigheid, zeer pijnlijk wordt, maar ook, omdat zij, als het ware, de invloeiing van de *urine* met geweld te keer gaat, en in zeer korten tijd hoogst bedenkelijke toevallen ten gevolge heeft. Daar de pisblaas uit eenen spierachtigen zak of beurs bestaat, is het ligtelijk in te zien, dat eene meer of minder hevige kramp met alle ziekten van dezelve *symptomatisch* gepaard is; b. v. met de ontsteking der pisblaas § 1., met pissteenen, met het slijmgraveel § 19., met bloedpissen, § 83., en zelfs met eenen toenemenden *venerischen* en *arthritischen* druiper. Zoo is wijders de kramp in de

---

moires de la societ. de med. de Paris, séante à l'Hotel de la ville. Par. 1817. p. 40, vindt de versterving, welke op ontsteking van den inwendigen rok der pisblaas volgt, zeer dikwerf, vooral bij bejaarde geleerden, plaats. Men zag dezelve onder anderen bij den hoogberoemden geneesheer BARTHEZ; maar buiten twijfel was zij door eenen steen ontstaan.

(1) De drie *monographien* over de kramp in de blaas van ETT. MÜLLER, FÜRSTENAU en HOFFMAN ken ik slechts uit PLOUQUET's Biblioth. med. practic.

de blaas niet alleen met zweren der pisblaas *symptomatisch* en *periodiek* verbonden § 25., maar zelfs met de meeste *organische* veranderingen van den endeldarm, gelijk met de meeste ziekten der nieren, welke, b. v. bloed, etter, of steenen in de blaas doen nederdalen. Hier echter hebben wij slechts die kramp der blaas te beschouwen, welke bij oude mannen, zonder pissteenen, zonder ziekten der nieren en des endeldarms, als het ware op zich zelve bestaande, als een met dit tijdperk des levens, bij eene *arthritische* lichaamsgefteldheid, bijzonder strookend toeval, voorkomt. — Zoo verhaalt HOFFMAN (1) een geval van eenen man, 40 jaren oud, bij wien, na eindelijk aan herhaalde hevige kramppijnen in de blaas overleden te zijn, de lijkschouwing eene pisblaas opleverde, welke, behalve verdikking en verwijding van hare van bloed overstelpte vaten, voor het overige geheel gezond was. Een ander geval van eenen 60 jarigen *arthritischen* man, aan dezelfde toevallen geleden hebbende, genas hij in zeven dagen gelukkig, door aderlatingen, en verzachtende dranken. Een geestelijke, boven de 60 jaren oud, kreeg, bijzonder na langen tijd luid gepredikt te hebben, de hevigste kramp in de blaas, welke met ontsteking, ettering en den dood eindigde. Een ander geleerde, van 60 jaren, werd

---

(1) *De gravi spasmo et dolore vesicae et adjacentium partium*, in het 4de deel der *medicina ration. system.* obs. I 2. 3. 7.

werd eindelijk een slagtoffer dezer ziekte, welke hem drie jaren achtereen gekweld had.

§ 13.

De kramp in de blaas is, in de meeste gevallen, niet moeilijk te onderkennen; want daar wij hier over het algemeen slechts van lijdens uit hoogere standen spreken, welke gewoonlijk de ligging en grootte van hunne pisblaas zelve kennen, ook, bij zoogenaamde *galante* ziekten, de trapswijze en bezwaarlijke ontlasting en zamentrekking van dezelve dikwerf genoeg hebben waargenomen, gevoelen zulke lijdens, bepaald en zonder misleiding, in hunne pisblaas, eene hevige, zamentrekkende, snijdende pijn. Deze pijn schiet voorwaarts naar de pisbuis, kittelt den eikel, en doet denzelfden, maar onder een hoogst onaangenaam gevoel, verstijven. De ontlasting der *urine* daarenboven is, in weerwil van den allerhevigsten aandrang, belemmerd. De *urine*, die zich in de pisleiders voor de zamengetrokkene pisblaas ophoopt, spant dezelve, verwekt pynen in de lenden, in het kruis, in de ballen, ja zelfs in de dijen. De, als het ware, tot eenen harten bal zamengetrokkene pisblaas, knaagt aan den endeldarm, veroorzaakt persing, en, door terughouding der winden, eene trommelachtige opzetting van den buik; van daar ziet men, dat met het toeval, waaraan men, uit hoofde van zijne algemeenheid, den eigenen naam van *piswinden* geeft, de onaangenaamste gewaarwordingen, onrust, angst, en koud zwet, verbonden gaan. Houdt zoodanig

eene

eene kramp meerdere uren aan, dan heeft zij, bij oude mannen, een voorspan, uitdrijven, of een zoogenaamd voorvallen van den endeldarm, ten gevolge; de ledematen worden koud; de zieke valt in flauwte, of vervalt tot wanhoop, krijgt stuip trekkingen, totdat eene beroerte aan zijn lijden een einde maakt.

Somtijds wordt de in de pisleiders opgehoopte *urine* (1) door de zoogaderen van het bekken en der lenden wederom opgeslurpt, met de massa des bloeds vermengd, en in eens door deze, dan wederom door gene takken der *aorta*, uit het ligchaam gebragt (2). Naar gelang van het onderscheid der *organische* deelen, waardoor dan deze opgeslurpte *urine* ontlast wordt, zijn ook de verschijnselen, die daarop volgen. Gaat deze weder opgeslurpte *urine* b. v. door de longen, dan verwekt zij eenen stinkenden adem; wordt zij naar de huid gedreven, dan ontstaat een naar *urine* stinkend zweet; wordt zij naar het darmkanaal gedreven, dan verwekt zij pisachtige oprispingen, braking en buikloop; begeeft zij zich naar het hoofd en de hersenen, dan heeft zij speekselvloed, hoofdpijn, zwijmeling en beroerte ten gevolge. Gewoonlijk echter verwekt deze opgeslurpte *urine* eenen doodelijken *typhus*

§ 14.

---

(1) SIM. NEUBURG, *Diss. de acrimonia in corpore humano retenta*. Goettingae 1783.

(2) Men vergelijke hiermede § LXXVII. van mijne prijsverhandeling de *morbis vasorum absorbentium*. Francofurti. Bosselli 1795.

§ 14.

De waarheid der opmerking in de aangekondigde prijsverhandeling: „dat de verschijnselen van ontsteking der pisblaas en van kramp in de blaas zeer met elkander overeenstemmen, en dat daarom de *diagnosis* naar de verschijnselen maar hoogst bedriegelijk zijn kan,” is zoo in het oogloopend, dat men, zelfs bij de grootste geneesheeren, de *semiotick* beider ziekten niet scherp genoeg vindt afgescheiden. Zelfs FRED. HOFFMANN b. v. verhaalt, in het 1ste deel van zijne *medicina rationalis systematica*, aldus met het hoogste regt, voor de toenmalige tijden, door hem betiteld, en wel bepaaldelijk in het 9de hoofdstuk, *de vesicae inflammatione*, vier voorbeelden van ontsteking der pisblaas, welke in de tweede afdeeling van hetzelfde deel, slechts met weinig veranderde woorden, onder de acht voorbeelden van kramp in de blaas, met het uitdrukkelijk opschrift: *de gravi spasmo et dolore vesicae*, wederom voorkomen. Van deze acht waarnemingen schijnen mij echter slechts twee (namelijk obs. IV en V) tot de ontsteking van de blaas, de overige zes daarentegen tot kramp in de blaas te behooren.

Alhoewel eene dikwerf terugkeerende kramp in de blaas eene ontsteking van dezelve kan ten gevolge hebben, gelijk omgekeerd eene ontsteking der pisblaas eene plaatselijk algemeene kramp verwekken kan, echter onderscheidt zich (vooral afgezien van pissteen) de ontsteking der pisblaas duidelijk genoeg van de als een niet wezenlijk verschijnsel met haar verbondene kramp, en omgekeerd de kramp in de

de

de blaas van ontsteking, door de volgende karakteristieke omstandigheden :

1.) Wordt de pisblaas tot eenen langwerpigen, bijzonder ver over de schaambeenderen zich uitstrekkenden, pijnlijken zak, met hevige koorts enz., uitgezet, dan is daardoor ontsteking der pisblaas duidelijk van kramp in de blaas onderscheiden, of wel geen twijfel voorhanden, dat deze ziekte tot de ontsteking behoort.

2.) Een zeer in het oog loopend, maar aan het ziekbed niet waar te nemen onderscheid, tusschen ontsteking en kramp in de pisblaas, is vervolgens daarin gelegen, dat kramp in de pisblaas, naar de wijze van alle holle spieren, dadelijk of ten minste spoedig, de geheele pisblaas aantast; terwijl daarentegen de ontsteking dikwerf slechts plaatselijk de pisblaas aandoet, althans eerst op eene enkele plaats begint § 2, en zich, na uren, dagen, ja jaren, verder uitbreidt.

3.) De ontsteking alleen trekt de pisblaas niet zamen, zoo als de kramp doet, naar de bekende natuurkundige wet, dat eene ontstokene spier, zelfs bij prikkeling, zich niet gewillig zamentrekt; van daar is ook een ontstoken gedeelte van het darmkanaal uitgezetter, dikker, klontiger (b. v. bij de, helaas! maar al te vaak voorkomende *Ileus*) en niet zamengetrokken of naauwer, gelijk in den krampachtigen toestand.

4.) Eene drukking op den schaamheuvel, of op den bilnaad, of door den endeldarm op de aangestaste pisblaas, vermeedert, bij ontsteking, de pijn

nen tot den verschrikkelijksten graad; bij kramp is dit niet het geval.

5.) Volgens RICHTER, levert, bij ontsteking der pisblaas, de toenemende pijn in het oogenblik, dat de *urine* geloosd wordt, een zeker kenteeken van dezelve op.

6.) Ook de duur der pijn, welke gewoonlijk aanmerkelijk lang aanhoudt, of bij tusschenpoozing zich verheft; maakt een onderscheid tusschen ontsteking en kramp in de blaas uit. Houdt de pijn niet slechts onafgebroken, maar in denzelfden graad aan, of wel neemt zij, zonder zichtbare en aanmerkelijke tusschenpoozing, toe, dan kan men op ontsteking, en niet zoo zeer op kramp in de blaas besluiten. Bedaart echter de pyn grootendeels, eenige minuten, ja uren lang, dan zal men wel niet dwalen, wanneer men aan kramp in de blaas denkt. FRED. HOFFMANN verklaart, naar het te zijner tijd aangenomen stelsel, de *periodiciteit* van de kramp in de blaas, op eene zeer vernuftige wijze.

7.) De aard der pijn zelve onderscheidt de ontsteking der blaas van de kramp in dezelve. Bij de ontsteking is de pijn meer brandend, kloppend, stekend, bij de kramp daarentegen meer drukkend en snijdend, en stemt zij met de zoogenaamde weeën der barenden vrouwen zeer overeen.

8.) Ook de gesteldheid van den lijder kan ons een onderscheidingsteeken opleveren. Is hij sterk, volsappig, meer vet dan mager; is hij anders tot ontstekingen geneigd geweest; heeft hij de gewoonte gehad, om bloed te ontlasten, en dit eenigen tijd te

voren verzuimd, dan kan men op ontsteking besluiten; doch is de lijder daarentegen zwak, te voren tot kramp en kolijk geneigd geweest, dan kan men kramp in de blaas vooronderstellen.

9.) De hooge ouderdom van den zieke draagt mede min of meer hier ter onderscheiding bij. Dat een man, die reeds eenen hoogen ouderdom, zonder toevallen van kramp, bereikt heeft, nu nog in zijnen hoogen ouderdom daarmede geplaagd zou zijn, is niet waarschijnlijk; men kan veeleer, bij eene anders gezonde gesteldheid, op eene beginnende ontsteking besluiten. Buitendien is verlamming der pisblaas, een tegenovergestelde toestand van kramp, bij mannen van hoogen ouderdom zeer gewoonlijk.

10.) Was de lijder te voren aan bloedpissen onderhevig, dan kan men eer kramp, dan ontsteking der pisblaas aannemen; want het is bekend, dat de pisblaas wel de scherpsnijdende *urine*, maar niet het zacht voorkomend bloed, zonder dat het hevige kramp verwekt, verdragen kan.

11.) Is de zieke, volgens zijn verhaal, al meer met kramp in de blaas gekweld geweest, dan kan men ook besluiten, dat het tegenwoordig toeval van denzelfden aard is, en de ontsteking slechts kan ten gevolge hebben. Eene *acute* ontsteking der pisblaas is eene al te gevaarlijke ziekte, dan dat zij dikwerf terugkeeren zoude, gelijk toch bij kramp het geval is.

12.) Bij ontsteking der pisblaas, is de pols hard, vol, gespannen, koortsachtig; bij de kramp niet koortsachtig, maar meer krampachtig en zamengetrok-

trokken. Echter vereischt de beoordeeling van denzelfven eenen bijzonder geoefenden geneesheer.

13.) De naast werkende oorzaak kan ook eenig licht hier, ter onderscheiding, geven. Was zij meer op het zenuwgestel, dan wel op het vaatstelsel werkende, gelijk b. v. toorn, schrik, droefheid, of van zoodanigen aard, als onder N°. 8 en 10 is opgegeven, dan kan men eerder eene kramp in de blaas, dan dadelyke ontsteking aannemen. Dat in gevallen, waarin de ziekte door uitwendig geweld, door eene snede, steek- of schotwonde, door steensnede, door eenen stoot of slag ontstaat, de *diagnosis* gemakkelijker is, behoeft wel niet eens te worden gezegd.

14.) Eindelijk is in het algemeen, met terzijdestelling van pissteen, eene *acute, idiopatische* ontsteking der pisblaas, bij mannen van eene *arthritische* ligchaamgesteldheid, eene zeer zeldzame, maar kramp in de blaas eene des te algemeener ziekte. Bijgevolg kan men in zulk een geval eerder de laatste, dan de eerste verwachten.

Ofschoon deze opgegevene onderscheidingsteekenen, tusschen ontsteking en kramp in de blaas, noch gezamenlijk, noch in eenen bijzonderen graad, zich opdoen, echter zullen, in de meeste gevallen, wanneer meerdere van dezelve bij elkander komen, de voorhandene tot de *diagnosis* genoegzaam zijn.

§ 15.

De ontsteking en kramp der pisblaas onderscheiden zich van steenkwalen, bij menschen van hoogen

ou-

ouderdom en eene *arthritische* ligchaamsgesteldheid, 1.) door derzelver meestal plotselijk ontstaan, zonder voorafgaand lijden dezer deelen; want, ofschoon men ook gevallen vindt, gelijk ook mij twee zijn voorgekomen, waarin men, eerst na den dood, de aanwezigheid van eenen steen bevestigd vond of ontdekte, echter geven toch gewoonlijk steenen derzelver aanwezen te kennen, voordat zij zoo hevige toevallen, als de toevallen van ontsteking of van kramp, verwekken; 2.) door de landstreek, waarin de zieke leefde, welke somtyds zeer veel bijdraagt ter oplossing van menige dubbelzinnigheid; leefde b. v. de zieke op den duur in eene streek, waar de steen (gelijk in het Hanoversche en eenige streken aan den Rijn) eene schier onbekende ziekte is, dan kan men ook niet aan eene steenkwaal denken; 3.) door de voorafgaande afwezigheid van alle bekende karakteristieke teekenen van eenen steen; — 4.) door de bijzonderheid, dat de ontsteking door eenen steen gewoonlijk langzaam begint, en ook langzaam toeneemt; *acute* ontsteking van de pisblaas, en sterke kramp in de blaas klimmen, binnen korten tijd, tot eenen aanmerkelijken graad; — 5.) door de hevigheid der toevallen zelve. Steenkwalen zijn, wel is waar, zeer pijnlijk, maar zeldzaam op eens, bij hoogen ouderdom, zoo geweldig hevig; 6.) door de aanhoudende pijn in iedere ligging en houding van den zieke. Ontsteking en kramp, door den steen veroorzaakt, worden gewoonlijk door de eene of andere ligging of houding van het ligchaam des lijders verminderd, hetwelk
 noch

noch bij de ontsteking, noch bij de kramp het geval kan wezen; — 7.) door de erkende toereikende oorzaken, waaruit in het aanwezig geval de ziekte haren oorsprong genomen heeft, en die den geoeffenden geneesheer zeker zeldzaam zullen ontgaan, vooral daar hij hier met mannen van eenen hoogen ouderdom te doen heeft. Heeft hij toch eene andere oorzaak, dan den steen, duidelijk en met overtuiging opgespoord en erkend, dan heeft hij niet noodig, nog aan pissteen te denken; — 8.) ook door het, bij *arthritische* personen, zich ontlastende gruis of zand, hetgeen velen, b. v. RIVERIUS (1), THONER (2), LAURENT (3), PECHLIN (4), BLAKRIE (5), juist voor een teeken van de afwezigheid van den steen houden (6). Dat ten minste bij *arthritische* mannen zoodanig een graveel, bij volmaakt gezonde nieren en pisblaas, zonder het geringste vermoeden van steenziekte, zich ontlast, daarvan ben ik door de ondervinding volkomen overtuigd (7).

§ 16.

-
- (1) *Observ. medic.* 1646.
 (2) *Epist. libr. VI.*
 (3) *Exercitationes in nonnullos minus absolute veros Hippocratis Aphorismos.* Hamb. 1653.
 (4) *Obs. physic. medic.* Hamb. 1691.
 (5) *Disquisition, on medicines that dissolve the stone.* Lond. 1771.
 (6) *J. N. Ch. Adami, de materia calcarea post diuturnam arthritidem per vesicam urinariam edinta, observatio singularis.* Lubecae 1748.
 (7) Recensent, in de *Jenaer Litteratur-Zeitung*, ontleedde eenen man van 83 jaren, welke aan pisbezwaarnis en pijn in de

§ 16.

Tot de oorzaken van de eigenlijke kramp in de blaas (afgezien van pissteen) behooren, behalve ontsteking der pisblaas, het bloedpissen, de aanbeijen der blaas, eene zoute scherpe *urine*, het genot van zure zelfstandigheden, prikkelende, ongegiste dranken, zweren in de pisblaas, eene zittende leefwijze van volsappige, eene goede tafel houdende, oude mannen, verkoudheid, te veel drinken, schrik, verdriet, gramschap, kolijkpijnen, spaansche vliegen, inwendig gebruikt, of uitwendig in pleisters aangewend, overdrevene inspanning bij den bijslaap, maar inzonderheid eene verplaatste zoogenaamde *arthritische* scherpte.

Kramp in de blaas, welke door den etter uit zwerende nieren, of door ziekten van den endeldarm en der zaadblaasjes, of door geweldige inspanning bij het tillen (zoogenaamd vertillen), en in het algemeen door sterke lichamelijke inspanning ontstaat, schijnt even min, als die door uitwendig geweld en wonden wordt te weeg gebragt, tot ons doel te behooren.

Dat spoelwormen, uit het darmkanaal in de blaas komende, krampen in de blaas ten gevolge hebben, is ligtelijk te begrijpen; maar dat zij zelfs door de pisbuis levendig worden geloosd, zoude men nauwe-

---

de pisblaas geleden had, en bij wien zich twee steenen in de kelken der regternier bevonden, welke, gedurende het leven, door geen enkel teeken zich te kennen gaven.

welijks kunnen gelooven , en toch zag ik een voorbeeld daarvan bij eenen man , gelijk ook PANZANI (1) en ACRELL (2) hebben waargenomen.

PINEL (3) zag kramp in de blaas op eene schending van de schildklier volgen.

§ 17.

Eene eigenlijke kramp in de blaas is op verre na zoo gevaarlijk niet , als eene ontsteking der pisblaas. Er zullen ook maar weinige menschen gevonden worden , welke niet in eenen geringen graad kramp in de blaas , bij een al te lang ophouden van de *urine* , of bij buikzuivering , bij v. b. door *Cremor tartari* , of bij buikloop , of bij eene hevige persing op den stoel , zouden hebben bespeurd. Wat toch zijn de levendige gewaarwordingen van spanning , trekking , aandrang , ja van steking in de pisblaas bij deze gelegenheid anders , dan krampachtige zamentrekking van hare geprikkelde spiervezelen? Ook wordt zoodanige kramp in de blaas , door geene buitengewoon schadelijke oorzaak ontstaan ,

spoe-

(1) *Giornale della medicina* , Venet. 1786. Tom. II. Vertaald van WEIGL , in deszelfs *Italiaansche Bibliotheek* , Eerste deel , tweede stuk , N°. 2. Hij noemt dit geval *cistalgia elmintica* , en haalt ook nog andere gevallen aan. Naar het klassische werk van BRERMSEER *über Würmer* , pag. 170 , zijn het niet spoelwormen , (*Ascarides*) , maar *palesaden wormen (strongyli)* , welke door de pisbuis worden geloosd.

(2) Heelkundige gevallen. Vertaald door SANDIFORT. 2 deel.

(3) *Nosographie philosophique*.

spoedig weder tot bedaren gebragt ; en vermijdt de lijder slechts haar opwekkende dingen , dan verdwijnt zij ook volmaakt , zonder eenig spoor van haar voormalig aanzijn achter te laten. Dit echter is zeldzaam het geval , gelijk uit de in § 16 opgegevene oorzaken van zoodanige kramp in de blaas , waarvan hier gesproken wordt , duidelijk voortvloeit. Verdwijnt deze kramp niet , of vermindert zij ten minste niet tot op eene dragelijke hoogte , dan kan zij zelfs doodelijk worden. — Heeft de kramp in de blaas te lang aangehouden , of is zij te dikwerf terug gekeerd , dan gaat zij ook wel , vooral bij oude mannen , door verzwakking der spiervezelen van de pisblaas , in de tegenovergestelde ziekte , namelijk in verlamming van de pisblaas § 32 , over.

§ 18.

Bij de *behandeling* van kramp in de pisblaas , bij menschen van eenen hoogen ouderdom , en eene *arthritische* ligchaamsgesteldheid , moet , voor het grootste gedeelte , die geneeswijze worden gevolgd , welke bij de ontsteking der blaas § 8. is opgegeven geworden , te meer , daar , zoo als gezegd is , ontsteking der pisblaas met meer of mindere kramp in dezelve pleegt verbonden te zijn.

Dat men de uit de ledematen verdwenene jichtstof , wanneer zij zich naar de pisblaas verplaatst , en kramp verwekt heeft , wederom moet zoeken terug te leiden , behoeft wel niet te worden herhaald.

CLERK (1) legt ten dien einde spaansche vliegenpleisters aan de beenen, en beweert, dat de *arthritische stranguria* dit tot een bijzonder en *diagnostisch* kenmerk heeft, dat zij juist door spaansche vliegenpleisters, die anders zoo ligt *stranguria* kunnen ten gevolge hebben, het best zich verwijderen laat. ADOLPH MURRAY (2) zag, in dit geval, eenen op het kruisbeen afgebranden cilinder van *Pouteau* dadelijk hulp aanbrengen. — Hoe verbazend werkzaam een *cauterium* in zulke *arthritische* gevallen is, zien wij aan het van H. R. SCHMIDT, in § XLVII. van deszelfs *commentarius de nervis lumbalibus*, aangehaald geval, bij eene *atrophia a materie arthritica*, waarin, nadat alles te vergeefs beproefd geworden was, binnen zes dagen, na een aan de lendenen *geapplieerd* gloeiend ijzer, de *materia arthritica, antiqua sua sede* (namelijk de voet) *relicta, ad genu migravit*, en de lijder genezen werd.

Hier ter plaatse behooren vooral de reeds opgegevene stovingen of omslagen van verzachtende pappen, uit meel van lijnzaad, of maankoppen, of *herb. hyoscyam*, of *rad. alth.* met melk, of wittebroodkruimels, op den schaamheuvel en den bilnaad. 's Nachts legt men kussentjes, gevuld met *herb. menth. piper.*, *herb. salviae*, *flor. chamomill.*, of het *emplastrum de mica panis*, en bewerkstelligt men

---

(1) *Essays and observations physical and literary*. Vol. III. pag. 445.

(2) *Dissert. de paracentesi cystidis urinariae*. Upsal 1771.

men nog in de nabijheid inwrijvingen van het *liniment. volat.* met kamfer en heulsap, of zelfs (zonder in het minste aan veneriek gift te denken) van de kwikzalf als krampstillend middel. SIMMONS en FOWLER prijzen het aftreksel van tabak bij piskwalen van oude lieden aan, en verzachtende, olieachtige klisteren kunnen hier gemakkelijker, en zelfs met meerdere hoop op spoedige hulp, dan bij de ontsteking, aangewend worden. Soms kan men door een klisteer, met 3 tot 6 greinen *Extract. opii aquosum* vermengd, spoedige hulp aanbrengeu. — De verdienstelijke WENDT (1) bevrijdde, door het van LIEB aanbevolen vocht van de ijsplant (*Mesembryanthemum crystallinum*), eenen man, van 72 jaren, van eene hevige kramp in pisblaas, waaraan hij lang des nachts geleden had; ja, in een ander wanhopig geval, bragt dit middel schier oogenblikkelijk hulp.

Inwendig diene men het heulsap toe, alleen, of wel *calomel*, benevens vele warme, slijmige, zachte dranken, b. v. een afkooksel van *sem. cannab. sativ.*, amandelmelk, of maanzaadmilk, hennepzaadmilk. CLINE (2) en THOMAS (3) prijzen de *Tinctura ferri muriati*, naar de nieuwe *Pharmacopoea Londinensis* bereid, alle uren 10 droppels, tot dat er werking volgt, ten sterkste aan.

Is

---

(1) HUFELAND's *Journ.* 1^e deel.

(2) *Medical records and researches selected from the papers of a private medical Association.* 1798. Vol. 6.

(3) *The modern practice of physic.* Lond. 1802.

Is de lijder bloedrijk en sterk, of zijn zijne gewone bloedontlastingen achtergebleven; toonen zich aanbeijen aan den aars, alsdan bewerkstellige men eene aderlating, en *applicere* men bloedzuigers aan den bilnaad en den aars.

Ontstaat de kramp in de pisblaas uit verkoudheid, dan wrijve men olie van amandelen, waarin veel kamfer is opgelost, of *Opodeldoc*, in de inwendige zijde van de dije. Mogt echter een onvermogen, om de *urine* te houden, overblijven, dan beproeve men door de *uvae ursi*, de *pyrola umbellata* (1), den *cortex peruv.*, of andere versterkende middelen, zulks te genezen. §. 79.

Merkwaardig is nog het door GROOTI (2) verhaalde geval, waarin eene zeer pijnlijke *dysurie*, waarmede een monnik eenen geruimen tijd gekweld was, verdween, toen een sterke brand in den eenen voet en het onderbeen ontstond. Het toont ten minste aan, welk eene hulp de afleiding en verwijdering van eene scherpte, die de blaas tot de hevigste kramp-pijn prikkelt, aanbrengen kan.

Is de kramp in de blaas verwijderd, dan zoeken men den terugkeer van dezelve, door krampstillende middelen, b. v. *valerian.* of *flor. zinc.*, te voorkomen.

SLIJM-

(1) SMITH BARTON in de *medico-chirurgical Transactions*: Vol. III. Lond. 1816. art. 8.

(2) *Italienische medicinische chirurgische Bibliothek* von KÜHN en WEIGL. Leipz. 1793. 1 Theil, Erstes Stück, Seite 5.

SLIJMGRAVEEL.

(Catarrhus vesicae.)

Mictio materiae mucosae bij PLATER, *Glus* bij LINNEUS, *Pyuria mucosa*, *scabies vesicae*, *pyuria viscida* bij SAUVAGES, *Dysuria mucosa* bij CULLEN, *Ischuria cystophlegmatica*, of *haemorrhoides albae et mucosae* bij FRIED. HOFFMAN EN THEDEN, *Blennorrhua vesicae urinariae*, *slijmgraveel* bij V. D. HAAR, *Inflammation catarrhale ou chronique de la vessie* bij LASSUS, *Tenesmus vesicae* bij BARTHEZ, *Cystirrhoea* bij ODIER, *Catarrhe de la vessie* bij CHOPART, *Catarrhe vésical* bij PINEL, *Inflammation de la membrane interne de la vessie* bij NAUCHE, *Blennurie* bij ALIBERT, *Schleimfluss der Harnblase* bij SCHMIDT.

§. 19.

Deze ziekte, die voornamelijk bij menschen van eenen hoogen ouderdom (1) en er is zoogenaamd *phlegmatisch* temperament voorkomt, in eene gebrek-

---

(1) Ook bij vrouwen komt het slijmgraveel, maar bij hoogen ouderdom, voor, gelijk de twee v^o 1 BAILHERON, in het *Journ. de medecine*, Tom. 58, en daaruit in het achtste deel *der Sammlung für practische Aerzte*, verhaalde gevallen, bewijzen; wijders LANDEUTTE en PLACHON in het *Journal de medecine*, Tom. 26 en 43.

brekkige slijmafscheiding der piswegen, bijzonder der pisblaas, en eenigzins in eene *chronische*, zachte ontsteking der inwendige huid van de pisbuis bestaat, ontspringt, volgens REIL (1), uit eene geschondene *vitaliteit* van de (hoewel niet te bewijzen) slijmklieren in de pisblaas. Met de *urine*, namelijk, verschijnt een slijm in groote hoeveelheid en van onregelmatige hoedanigheid.

In eenige gewesten is het slijmgraveel zeldzaam, zoo dat FRIED. HOFFMANN hetzelfde *morbum rarissimum* noemde. Maar somtijds komt het menigvuldiger voor. De hoogleeraar GÜNTHER (2) zag hetzelfde, in den herfst van het jaar 1782, aan den Beneden-rijn, op den zoogenaamden Russischen *Catarrhus (influenza)* volgen, en, eenige maanden lang, schier *epidemisch* heerschen.

De ziekte ontstaat plotselijk, zonder — of met voorteekenen; staat zij b. v. met aanbeijen in verband, dan gaan deze haar vooraf, of wel bezwaarnis van de maag, of krampen in het darmkanaal, onregelmatige darmontlasting, vluchtige en stekende pij-

---

(1) *Erkenntniss und Cur der Fieber*. Vol. III. Halle 1800.

(2) SAM. DENCKER *Diss. de catarrho vesicae*. Duisb. 1789.
SCHÖNBURG *Dissert. de catarrho vesicae*. Duisb. 1794.

THEDEN *chirurgische Wahrnehmungen*, 2 Bd.

CHOPART. *Tr. de maladies des Voies urinaires*.

PINEL *Nosographie philosophique*. 1807. Paris. Vol. II.

LOUYER VILLERMAY *Tr. des malad. nerveuses ou Vapeurs*. Paris 1806. bevat pag. 436. een juist tafereel dezer ziekte, benevens de lijkschouwing.

pijnen, branding en spanning in de blaasstreck, drukking in den bilnaad, pijn, persing, krampachtige zamentrekking in de pisblaas, moeilijke waterlozing, en krampachtige zamentrekking van het mannelijk deel.

De verschijnselen van eene daarmede overeenstemmende verhooging der prikkelbaarheid, in het geheele pissetsel en de met hetzelfde in *sympathische* betrekking staande deelen, duren nog, gedurende het slijmgraveel, voort (1).

Kleine hoeveelheden van zich ontlastende, m slijm maken de *urine* troebel, bleek, vlokachtig, en vallen later op den bodem neder. Somwijlen is dit slijm papachtig, en verwt het de *urine*, bij het schudden, zonder vlokken, dan wederom draadachtig, vlokachtig, even als een zamenhangende klomp. GÜNTHER en ik zelf zagen het zoo taai, dat hetzelfde, bij het uitschudden uit een vat in het andere, een voet lang, zonder te scheuren, zich liet uittrekken. Soms is het doorschijnend, wit, geel, groen met bloedstrepen, somtijds zonder reuk, somtijds vrees-

---

(1) REIL haalt voorbeelden van deze ziekte uit FRIED., HOFFMANN, DARWIN, CULLEN en STÖLLER aan, waarin zij met eene waterzucht in verband stond. Het van HUNDERSMARK waargenomen, en in deszelfs zeer geleerde *Diss. de urina creturca* (in SANDIFORTS's *Thesaur. dissertat. Tom. I. N. XIX.*) beschreven geval, hetwelk ook bij eenen ouden man van *arthritische* ligchaamgesteldheid voorkwam, schijnt ook hier ter plaatse te behooren.

vreesselijk stinkend. Naar CABANIS (1), kan men het slijmgraveel aan deszelfs bijzondere *ammoniakalische* reuk erkennen.

Niet altijd wordt de lakmoestinctuur door zoodanige *urine* groen geleverd, hetwelk CHOPART hier voor een standvastig kenteeken houdt; zij wordt somtijds ook rood, gelijk NAUCHE heeft opgemerkt. Wordt eene menigte slijm afgezet, gelijk GÜNTHER in ééne dag ponden, ja BARTHEZ (2), zelf daaraan onderhevig zijnde, tot 15 ponden toe, binnen 36 uren, zich zagen ontlasten, en is hetzelfde taai, dan wordt het met moeite ontlast, en veroorzaakt het wel eens pisopstopping. Na de ontlasting van slijm, houdt de branding in de blaasstreek op, terwijl zij met de allengs toenemende ophooping wederom te voorschijn komt.

Is de ontlasting aanhoudend en sterk, dan vervalt de zieke in eene uitterende koorts, en vindt op het laatst (3) ontaarding van deszelfs piswegen plaats, b. v. zweren in de pisblaas §. 25. GÜNTHER zag, bij eenen man 72 jaren, de gebarsten pisbuis eene pijpzweer vormen, welke echter genezen werd. Ook bij de lijkopening van hen, welke aan het slijmgraveel overleden zijn, vond men de pisblaas verdikt, ontstoken, aangevreten, *gemacereerd*, en met de naburige deelen vergroeid. Ik zelf vond de pisblaas ver-

---

(1) *Observations sur les affections catarrhales en général.* Paris 1807.

(2) *Sur les malad. gouteuses.* § 84.

(3) Naar PINEL t. a. p. en *Journ. de medecine.* 1806. Nov

verwijd , slap , een weinig verdikt , en inwendig een sponsachtig maaksel aangenomen hebbende.

§. 20.

Het slijmgraveel onderscheidt zich

1) Van *steenziekten* , a) door de afwezigheid van elk voorafgegaan en eenen steen aanduidend teeken ; b) door de verligting , bij zamentrekking en volmaakte ontlasting der pisblaas , terwijl omgekeerd , bij den steen in de blaas , juist eene gevulde pisblaas het minst , en eene geledigde pisblaas het meest de lijdens kwelt ; als ook dat c) het onderzoek door den aars geen vreemd ligchaam te kennen geeft ; — d) Eene in de pisblaas gebragte *sonde* ook geen vreemd ligchaam ontdekt ; en e) het slijmgraveel *epidemisch* heerscht , de steen niet.

2) Van den *honigachtigen pisvloed* onderscheidt zich het slijmgraveel , door het aan dit slijm ontbrekende honigaardig overblijfsel , na het verdampen , door geene zoo in het oog loopende vermagering des ligchaams , door geenen zoo aanmerkelijken honger en dorst. Moeijelijker is hetzelfde van den smakeloozen pisvloed te onderscheiden.

3) Van de *ettering der pisblaas* onderscheidt zich het slijmgraveel , door deszelfs slijm , hetwelk in groote hoeveelheid , doorzigtig , draadachtig , vlokachtig en klonterig verschijnt ; etter daarentegen valt , als een zwaar , niet zamenhangend wit , met een naar stijfsel zweemend bezinksel , op den bodem , doet , geschud

wordende, de urine melkachtig worden, riekt meestal, en vormt, met potasch vermengd, eene doorzigtige zelfstandigheid.

4) Van den *druiper*, daardoor, dat het in de pisblaas voortgebragte slijm niet zonder drang, en zonder zamentrekking der pisblaas verschijnt, daarentegen het in de pisbuis ontstane slijm, bij den druiper, van zelf wegloopt.

5) Van *mannelijk zaad*, waarvoor sommige angstige lijdens hetzelve houden, door de reuk, de kleur, door deszelfs vloeibaar worden in de lucht, en kristalwording bij zachte verdamping.

§. 21.

Voor slijmgraveel zijn vooral vatbaar brandewijn-drinkers, mannen met een rood, vurig aangezigt, en mannen, welke veel met het hoofd werken, en veel zitten. Misschien, dat ook tot hetzelve eene aangeborene of verworvene zwakte en prikkelbaarheid der slijmafscheidende bewerktuiging van de pisblaas veel bijdraagt. Maar zeer zeldzaam geschiedt het, dat niet, naar NAUCHE, een druiper of overdrevene bevrediging van dierlijke lusten voorafgingen, gelijk ook door het van VILLERMAY verhaalde geval bevestigd wordt.

§. 22.

Gelegenheidsoorzaken van het slijmgraveel, afgezien

zien van pissteen (1) zijn, gelijk LENTIN (2), GÜNTHER (3), REIL en VILLERMAY dezelve opgeven, en ook ik bevestigen kan, voornamelijk eene *arthritische* ligchaamgesteldheid, of zoogenaamde verplaatste jicht, roos, schurftachtige scherpte, of verkoudheid, waarna GÜNTHER hetzelfde reeds den volgenden dag zag ontstaan; pisdrijvende en prikkelende middelen, b. v. spaansche vliegen; veel rijden, zelfbesmetting, bovenmatige bijslaap, zweren in de pisblaas, wormen in het darmkanaal, aanbeijen, en prikkelende inspuitingen in de pisblaas. — Soms valt het zeer moeilijk, de eigenlijke ware oorzaak na te sporen en te ontdekken. Het slijmgraveel is somtijds *enkelyoudig*, somtijds, behalve pissteen, *zamengesteld*, met jicht en aanbeijen. Het is meest in eenen geringen graad aanwezig, maar ook somtijds *zeer hevig*, zoo dat de zieke aan uittering sterft. Meestal is het *chronisch*, doch somwijlen *acut* en binnen weinige dagen verdwenen. Het heeft meestal eenen aanhoudenden *typus*, doch ook somtijds tusschenpoozingen, b. v. wanneer het met aanbeijen in verband staat.

§. 23.

---

(1) NAUCHE pag. 50. zag hetzelfde van twee steenen ontstaan, welke noch hij, noch de geschiktste heelmeesters, gedurende het leven, door *sonderen* hadden kunnen ontdekken, maar die men eerst na den dood vond. Mij zijn ook een paar gevallen van dien aard voorgekomen.

(2) *Beiträge zur ausübenden Arzneiwissenschaft.*

(3) *t. a. p.* §. XIII.

§. 23.

Een slijmgraveel, uit ongeneeslijke oorzaken, b. v. uit *gedesorganiseerde* ingewanden, ontstaan, is mede ongeneeslijk. Men zag het (1) met gierstuitslag afwisselen. Oude mannen zijn aan instortingen onderworpen. Ook LASSUS verklaart het slijmgraveel, dat hij eene *chronische* ontsteking der pisblaas noemt, voor gewoonlijk ongeneeslijk. Neemt de ziekte toe, dan verwekt zij verlamming van de pisblaas, en de *habitueel* ontstokene, inwendige huid der pisblaas wordt *varikeus*. Alhoewel de ziekte door eene goede dieet afneemt, verlaat zij echter mannen van hoogen ouderdom, tot aan hun levenseinde, niet meer.

§. 24.

Bij de *behandeling* van het slijmgraveel, moet men de verwijderde oorzaken zoeken uit den weg te ruimen, b. v. aanbeijen, jicht en de vernauwingen der pisbuis. Heeft de ziekte het karakter der *synocha*, of is zij met ontsteking van de pisblaas verbonden, gelijk ODIER (2) in alle gevallen, althans in derzelver begin, aanneemt, dan bewerkstellige men, naar omstandigheden, eene aderlating (3), en wende men bloedzuigers, baden en pappen aan.

Heeft

---

(1) *Pathologie Chirurgicale*. Paris 1803. Tom. I, Cap. 31. pag. 193.

(2) *Manuel de medecine pratique*. Genev. 1803.

(3) NAUCHE raadt aderlatingen op den voet en niet op den arm aan, omdat zulks de jichtstof maar naar binnen zou lokken.

Heeft zij daarentegen het karakter van *typhus*, dan gebruike men versterkende en prikkelende middelen, b. v. *infus. flor. chamom*, of *trifol. febrin.*, of *uvae ursi* met kalkwater, en in het vervolg, om de verslapping tegen te gaan, *alumen*, *lign. campeschiens.*, *cort. peruv.*, *cort. cinnam.* en *ferrum*. GRASHUIS genas met de *tinctura corticis* en *succ. catechu* een slijmgraveel, dat, 20 jaren lang, met pijnlijke waterlozing en vermagering des ligchaams verbonden was. De vermenging van slijmgraveel behandelt men op eene behoorlijke wijze. Zoo genas BARTHEZ eenen lijder, welke klaarblijkelijk aan slijmgraveel van verplaatste jichtstof geleden had, en, zoo als ik reeds aanhaalde, binnen 36 uren, vijftien ponden slijm ontlastte, door groote giften van heulsap, welke hij door den mond en door klisteren toediende, en door herhaalde *applicatie* van 18 bloedzuigers aan den bilnaad. Tot natuur liet hij, met zeer veel nuts, het aftreksel van de *virga aurea* en andere balsemieke planten gebruiken. BRÜCKMAN gewaagt met lof van de *rubea tinctor.* met kamfer (1).

VALENTIN (*bibliothèque Americaine* N°. 9. p. 321) en met hem NAUCHE (pag. 53) prijzen, als het werkzaamste middel tegen het slijmgraveel, het *extract. cicutae*, tot op twee *drachma's* des daags, aan. Hij genas daarmede twee zieken, bij welke de oorzaak der kwaal niet duidelijk was, en alle andere middelen vruchteloos gebleven waren. Tegen hard-
nek-

---

(1) HORN'S *Archiv* p. 185.

nekkig slijmgraveel beveelt NAUCHE het *extract. hyoscyam.*, van een $\frac{1}{4}$ tot 1 grein daags, ten hoogste aan.

BOYER genas, naar CABANIS (1) getuigenis, een slijmgraveel, door eene op de inwendige zijde van de dij gelegde spaansche vliegenpleister, waar misschien eene mostaardpap nog betere diensten zou hebben gedaan. TRAMPEL (waarnemingen, Deel 2, p. 97) gebruikte in alle gevallen een *seton* aan den bilnaad met goed gevolg. SCHMID raadt warme omslagen aan op de streek van den schaamheugel, en klisteren, inwrijvingen van de vlugtige zalf met kamfer of *opium* in den bilnaad.

Een Dr. K. (2) genas het slijmgraveel met de *mixtura tonico-nervina Stahlii* en de *mixtura Hulmii*, dat is, met de bij vermenging van *sal tartari* met zwavelzuur zich ontwikkelende gas. Naar J. P. MICHELL (3) wijkt deze ziekte slechts voor zenuwversterkende middelen.

Naar de getuigenis van ALIBERT (Tom. I. p. 581), genas JOURDA een slijmgraveel, waarbij de ophooping van slijm den lijder volmaakt alle waterlozing onmogelijk maakte, en de blaas geborsten was, door eene *potio balsamica*, uit een half once amandelmelk, twee *drachma's* arabische gom, een once *balsam. copai.*, een once *syr. alth.* en twee *drachma's aq. flor. aurant.*

VAN

---

(1) *Observations sur les affections catarrhales.* Paris 1807, pag. 27.

(2) 4 deel van HUFELAND's *Journal*.

(3) *De morbis nervosis Batavorum* 1783. pag. 323.

VAN DER HAAR (1) daarentegen verwacht niets van inwendige middelen, maar alleenlijk hulp van het gestadig gebruik van kaarsjes, welke men zoo lang in de pisbuis brengt, tot dat zij zonder hindernis in de blaas kunnen komen. Daarna wordt de slijmige ontlasting vermindert, en houdt zij eindelijk geheel en al op. Maar GÜNTHER merkte reeds met regt tegen hem aan, dat men, bij sommige van zoodanige lijders, geene hinderpalen in de pisbuis aantreft, en dat ook vrouwen aan slijmgraveel onderhevig zijn, in welker pisbuis toch niet ligt zulke hindernissen bestaan. NAUCHE genas eens een slijmgraveel door inspuitingen in de pisblaas, en prijst het *infus. melliss., rad. parietar. fragraria* en *Nymphaea*, aan.

Voor het overige bevele men den lijder eene drooge, koude dieet aan, vleesch- en andere ligt te verteren spijsen, vermindering van laauwwarme dranken en hevige ligchaamsbeweging, vooral van rijden en den bijslaap, warme bedekking van den onderbuik door een schaapsvel of zwanenbuik, benevens matiging in het werken met het hoofd.

---

(1) *Verhandeling van de Maatschappij te Haarlem;*

 ZWEREN IN DE PISBLAAS.

(*Ulceræ vesicæ.*)

§. 25.

Ofschoon *zweren in de pisblaas* meestal, of door steenen, uitwendig gepleegd geweld, eenen val, of door in hare nabijheid ontstane zweren, te voorschijn komen, echter vindt men ook, hoewel zeldzamer, dat zij, zonder deze hier niet in aanmerking komende oorzaken, ontstaan, en wel door aanhoudende ontsteking der pisblaas (1) van zoogenaamde jichtscherpte, door aanhoudend slijmgraveel, door venerisch gift, door een lang aanhoudend gebruik van *mineralische zuren* (2) enz., bij mannen van hoo-
gen

---

(1) Volgens den Recensent in de *Jenaische Litteratur-Zeitung*, gaat de ontsteking van de pisblaas zeldzaam in verettering over, en vormt zich nog zeldzamer, langs dien weg, eene zweer in de blaas. Zij zijn schier altijd van eenen dynasischen oorsprong, moge ook, bij derzelve ontstaan en voortdoring, *chronische-erysipelateuse* ontsteking in de blaasvliezen aanwezig zijn; maar voorzeker staat de *extensive* en *intensive* hevigheid der ettering niet in betrekking tot, en is zij geenszins oorzakelijk afhankelijk van deze ontsteking.

(2) Men vergelijk hiermede mijne aanmerking 266, pag. 126* in het van HOHNBAUM vertaalde aanhangsel tot BAILLIE'S *Anatomie des krankhaften Baues d. m. K.* Berlin 1820.

gen ouderdom (1) en van groote levenszwakte (2); BAILLIE'S (3) heerlijke afbeelding verzinne-lijkt eene verwoesting der pisblaas, door eene breede, over haar voorste en achterste gedeelte uitgebreide zweer.

Eene verschrikkelijke ontarding van het voorste gedeelte der pisblaas en der voorstanderklier, door eene zweer, welke echter niet in de buikholte door-gebroken was, wordt door WALTER, den zoon (4), beschreven. Hier ter plaatse schijnt ook (5) eene *steomateuse* zweer, waarin schier de geheele pisblaas, tot op haren hals, veranderd was, te behooren.

§ 26.

(1) CHRIST. VATER *Diss. de ulcerum vesicae originibus signis et remediis*. Wittemberg. 1709.

ERNEST POHL *dissert. de ulcere vesicae*. Viennae 1781.

G. A. WELBER *Diss. haemorrhoidum vesicae urinariae pathologia et medela, historia morbi gravis et sectione corporis illustrata*. Jena 1783. WHYSS en LINDT *im Museum der Heilkunde von der Helvetischen Gesellschaft*. 1 theil. Zürich 1792. L. F. B. LENTIN *Beiträge z. a. w.* 3 band. Leipz. 1804. *Ziekten der pisblaas bij oude mannen*, pag. 67.

(2) K. K. SIEBOLD *Chirurgisches Taschenbuch*. Nurnb. 1792, bevat No. 18. een hierbij behoorend geval van eene zweer in den hals der anders gezonde pisblaas.

(3) *A series of engravings accompanied with Explanations which are intended to illustrate the morbid anatomy*. Lond. 1803 Fasciculus. VII. Plate I. fig. I.

(4) *Einige Krankheiten der Nieren und Harnblase untersucht und durch Leichenöffnungen bestätigt*. Berlin 1800. Ook in de *memoir. de l'Academie de Berlin*. EVER. HOME. t. a. p. vol. I. pl. 9 en 13. vol. II. pl. 4.

(5) RICHTERS *Chirurgische Biblioth.* 5de deel, p. 551.

E

Deze zweren dringen somtijds zoo diep in de zelfstandigheid der pisblaas in, dat zij een gedeelte van dezelve geheel verwoesten, en daardoor, naar het onderscheid van hare zitplaats, verschillende toevallen ten gevolge hebben.

Wordt b. v. het onderste gedeelte van de pisblaas aangetast, dan geraakt de *urine*, als een zoogenaamd *depot urineux*, in het celweefsel om de pisblaas, dringt in den bilnaad en in den balzak, en veroorzaakt, door ontsteking, ettering en doorbraak, pispijpzweren §. 128. Wordt het voorste gedeelte van de pisblaas aangetast, dan komt de *urine* in het celweefsel der bekleedselen en spieren van den buik, en veroorzaakt, tot aan de borst toe, onttaardingen en pijpzweren. Wordt het bovenste gedeelte van de pisblaas vernietigd, dan loopt de *urine* in de buikholte, en verwekt doodelijke ontsteking van het buikvlies, gelijk onder anderen BAILLIE (1) daarvan een voorbeeld zag; of wel, door de zoogenaamde aanklevende ontsteking, ontstaat op de plaats van zulk eene zweer eene verbinding van de blaasholte met het darmkanaal. De beroemde FRANK (2) vond, bij

---

(1) *The morbid anatomy of some of the most important parts of the human body.* London 1793. Cap. 6. In het Hoogd. vertaald door SAM. TH. v. SOEMMERING. Berl. 1794. Benevens het Aanhangsel van HORNBAUM. Berl. 1820.

(2) *Oratio academica de vesica urinali ex vicinia morbosa aegrotante.* Ticini 1786. Wederom afgedrukt in de *Opusculis.* N°. IV.

bij eenen man van 64 jaren, kankerachtige gezwellen van het darmscheel met de pisblaas vergroeid, waaruit, door een groot gat, de geweldig stinkende *urine* in de holte van het bekken zich ontlast had. Zoo vond dezelfde, bij eenen priester van 72 jaren, het verhaal van wiens toestand hij uit zijn dagboek er bij voegt, de pisblaas met het linker *colon*, door een gat, in verband staan, waardoor eene zoogenaamde *diarrhoea urinalis* volgde, welke in 8 dagen doodelijk afliep. SCHENK haalt ook een geval, dat zelfs eenen geneesheer betrof, aan.

Ontstaat, door verstoring van het achterste gedeelte der holte van de pisblaas, eene verbinding met den endeldarm, dan loopt de *urine* in denzelven, en verwekt zij meer of min ontsteking, gelijk, omgekeerd, de drekstof in de pisblaas komt. Zulk een droevig geval zag ik zelf bij eenen geneesheer, 70 jaren oud, door eenen voor vele jaren gekregen stoot met den boom eener slede.

Ook HOFFMANN en ALBINUS (1) verhalen, gelijk vele vroegere en latere schrijvers, dergelijke gevallen meer.

Zeldzaam breekt wel eene zweer in de pisblaas bij oude mannen door den navel door, zoo dat daardoor de urine wegvloeit.

Somtijds wordt door zweren, plaatselijk, zoo als ik
meer-

Nº. IV. en de *Neue Sammlungen von Abhandlungen für Wundärzte*. Leipz. 1788. het 20ste stuk.

(1) *Annotationum academicarum*. Lib. VII. Cap. 13.

meermalen zag, somtijds echter de geheele inwendige huid der pisblaas door ettering zoo zeer verstoord, dat hare spiervezelen worden ontbloot, even als of zij met opzet waren geprepareerd geworden. Vindt dit misschien daar plaats, waar men de pisblaas netvormig noemt? (1).

§. 27.

FABRICIUS VON HILDEN (2), WILLIS, (3), RUISCH (4), KOCH (5), GRIMM (6), GUIARD (7), DANIEL (8), RAULIN (9) willen, bij zulke zweren, de inwendige huid der pisblaas lapswijze hebben zien losgaan, ja ROUHAULT (10) wil zelfs nog vaatnetjes in zulke losgegane stukken hebben waargenomen. Ik wil niet beslissen, of dit niet misschien vast geworden slijm zij geweest, gelijk men bij slijmgraveel §. 19. ontdekt; te meer, daar zell's MORGAGNI (11)

om-

(1) P. JALON *Eph. nat. cur.* D. II. *Ann.* II. *Obs.* 129.

(2) *Observ.* Centur IV.

(3) *De urinis.*

(4) *Adv. anat. med. chir.* Dec. 2. Amst. 1720. p. 24.

(5) *Affectus rarissimus ab H. BOERHAAVE sanatus.* Leid. 1738; wederom gedrukt in HALLER, *Select. Diss. Pract.* vol. IV. Tab. 14.

(6) *Eph. nat. cur.* 1712. Art. V. *Obs.* 113.

(7) *Pratique de Chirurgie.*

(8) *Beitrage zur medicin. Gelehrsamkeit*, 3de deel. Halle 1755;

(9) *Observations de médecine.* Paris 1752.

(10) *Histoire de l'Academie des Sciences.* Paris 1714.

(11) *Epist.* XLI. Art. 6.

omtrent dergelijke waarnemingen niets waagt te beslissen.

§. 28.

De zeer bedenkelijke *toevallen*, welke, van tijd tot tijd, met zulke zweren in de pisblaas gepaard gaan, zijn niet alleen uit het gezegde reeds op te maken, maar reeds door CELSUS (2) opgegeven geworden. Hij immers zegt: „ *Non ignoramus, orto cancro vesicae, (waaronder hier wel slechts eene zweer te verstaan is) saepe affici stomachum, cui cum vesica quoddam consortium est: ex eoque fieri, ut neque retineatur cibus, neque, si quis retentus est, concoquatur, neque corpus alatur: ideoque ne vulnus quidem aut purgari aut aliï possit, quae necessario mortem inferent.*” Hetzelfde hebben, helaas! zeer vele schrijvers maar al te vaak herhaald. De schier door de kunst nooit genoeg te verminderen scherpte van *de urine* bij oude mannen hernieuwt gestadig, door prikkeling der zweren, de waarlijk knagende pijnen van zoodanige beklagenswaardige lijdens. Naardien nu elke, en zelfs de geringste mislag tegen den leefregel, iedere gemoedsbeweging, ja, schier elke eenigzins aanmerkelijke verandering van het weder, deze plagen vermeerderen, worden de buitendien geringe krachten van zulke oude mannen volmaakt verteerd, vooral, daar zelfs jonge mannen,

---

(1) *Libro VII. Cap. 27.*

onder zulke omstandigheden, aan den *marasmus* zouden bezwijken. Men heeft echter voorbeelden, dat, zelfs onder de ongunstigste omstandigheden, zweren in de blaas zijn genezen geworden.

§. 29.

Daar alle zweren in de pisblaas, slechts als gevolgen van eene plaatselijke of algemeene ontsteking der pisblaas, kunnen worden beschouwd, kan ik hier de reeds in §. 6. aangehaalde oorzaken der ontsteking, als oorzaken der zweren, om herhaling te vermijden, met stilzwijgen voorbijgaan. Dat er echter, sedert drie honderd jaren, of, sedert de verschijning der venerische ziekte, meer zweren in de pisblaas voorkomen, is voorzeker niet te ontkennen; doch dat men, sedert dit tijdperk, boosaardigere zweren ziet te voorschijn komen, dit laat zich ligtelijk door plaatsen uit HIPPOCRATES en CELSUS, waarvan ik reeds in eenen voorgaanden *paragraaph* ééne enkele aanhaalde, en, welke van zoo erge zweren in de pisblaas spreken, als men dezelve in onze tijden ooit aantreffen kan, wederleggen.

Dat eene plaatselijke of algemeene ontsteking der pisblaas in ettering is overgegaan, bij gevolg eene zweer ontstaan is, kunnen wij, behalve aan de duidelijk voorafgegane ontsteking, ontdekken aan de ontlasting van eenen etter, die zich uitrekken laat, min of meer taai is, spoedig in het pislglas op den bodem zinkt, met slijmvlokken, ook wel met bloed vermengd is; wijders daaraan, dat, in het bijzonder des morgens, wegens de alsdan scherpere *urine*, de
pij-

pijnen zich vermeerderen, zoo zij den lijder des nachts al niet noodzaken, om zijn water te lozen. Als zeker en juist vond ik ten minste, tot nu toe, steeds het van WINTRINGHAM (1) opgegeven teeken, ter onderscheiding van den etter der nieren en der pisblaas:

„ Wanneer de nieren etter afscheiden, schrijft hij, dan ziet de stof, die uit de *urine gedeponneerd* wordt, gewoonlijk gelijk etter uit; maar ettert de pisblaas, dan is het bezinksel van de *urine* niet alleen etterachtig, maar ook kleverig en zwaar.”

Ik vond, behalve dit, dat de etter der nieren zich ligter, dan de etter der pisblaas, met de *urine* vermengen laat. Om dit *theoretisch* te verklaren, zoude men het van het taaije slijm kunnen afleiden, hetwelk de wanden der pisblaas voor de wanden van het nierbekken en de wanden der pisleiders noodig hebben, dewijl wel in de pisblaas, maar noch in het nierbekken, noch in de pisleiders de *urine* zich, uren lang, zou ophouden.

Van het *slijmgraveel*, althans in deszelfs vroegste tijdperk, onderscheiden zich de zweren in de pisblaas, door de onmiskerbare ontstekingstoevallen, die voorafgaan, door derzelve aanhoudend knagende pijn, en door derzelve, zich nog niet in groote hoeveelheid ontlastenden, etter.

Van den *druiper* onderscheiden zich de zweren in de pisblaas door den, slechts bij het waterlozen, met

---

(1) *De morbis quibusdam commentarii*. Londen 1783. N°. 318.

met de pis verschijnenden etter (behalve wanneer verouderde zweren in de pisblaas met het onvermogen, om de *urine* te lozen, in verband staan); wijders door derzelve in groote menigte op eens ontlasten etter, en door de taaijere hoedanigheid van dezen etter zelven.

Van bloote *steengebreken*, zonder zweer, onderscheidt zich eene zweer in de pisblaas duidelijk genoeg, dewijl bij de eerste geen etter met de *urine* voor den dag komt,

Van zoodanige zweren echter, welke door pissteenen ontstaan, laten zich andere, b. v. door eene *arthritische* ligchaamsgesteldheid ontstane zweren, zonder de voorafgegane of aanwezige omstandigheden te kennen, niet ligtelijk onderscheiden; want, gelijk men reeds bij andere zweren, zoodra dezelve eens behoorlijk etteren, door den etter niet kan onderscheiden, of zij door eene snede, eenen hak, eenen steek, een schot, eenen stoot, of verbranding zijn ontstaan, zoo zal men hier veel minder daartoe in staat zijn, daar men den etter niet eens zuiver, d. i. zonder vermenging met *urine*, voor zich heeft, en eene beschouwing van de vlakke, welke ettert, met het oog, ons onmogelijk is. De voorafgegane jichtkwalen, de voorafgegane ontsteking, enz. kunnen alleen licht daarover verspreiden.

Vloeit de etter uit onpijnlijke (1) zweren der
nie-

---

(1) Voorbeelden van onbegrijpelijke nierzweren zie in WICHMANN'S *Ideen zur Diagnostik* D. I. p. 178. SUTER *in de Med.*

nieren in de pisblaas, dan kan door de pijn, die deze etter in de pisblaas verwekt, een aanwezig geval zoo misleidend worden, dat men zweren in de pisblaas vooronderstellen zou, waar de pisblaas na den dood, geheel gezond wordt aangetroffen, gelijk OBERTEUFFER (1) zoo wel als MIEG (2) daarvan merkwaardige gevallen mededeelen.

§. 30.

Daar wij noch de grootte *of* den omvang, noch de diepte en het getal der zweren in de pisblaas met eenige zekerheid kunnen bepalen, naardien eene kleine, maar de pisblaas doornretende zweer plotseling doodelijk wordt, daarentegen eene ver boven hare vlakke uitgebreide, maar vlakke, *of* minder diepe zweer, zoo als wij dit bij steenzieken waarnemen, jaren lang kan aanhouden, zoo kan slechts eene onzekere en zeer bedenkelijke voorzegging omtrent dezelve gedaan worden.

Dat gene, door den steen ontstane, vlakke zweren in de pisblaas, na eenen gelukkig weggeruimden steen, zonder alle kunst, van zelve genezen, daarvan bestaan eene menigte voorbeelden.

Bij de genezing der inwendige zweren in de pisblaas

Med. Nationalzeitung 1798. SCHMIDTMAN in HUFELANDS *Journal* Bd. 7. N. 4. pag. 45.

(1) *Museum der Heilkunde von der Helvetischen Gesellschaft*, 1 Bd. N°. 25.

(2) Ter zelfde plaats. N°. 47.

blaas, gaat men in de hoofdzaak, gelijk bij de ontsteking, te werk, §. 8, alzoo de randen en de oppervlakte van deze zweren zich in eenen toestand van ontsteking moeten bevinden, zullen zij worden genezen. Daar echter de grootste hevigheid der ontstekingstoevallen gewoonlijk, met het ontstaan van eene zweer, bedaart, kan men, om de pijnen te doen verminderen, en ook de kramp in de pisblaas, meer gebruik van het heulsap maken. Men laat den lijder rijkelijk kalkwater met melk drinken, volgens de voorschriften van de HAËN (1), GIRARDI (2), GESNER (3), en zoo vele andere mannen (4), en de *uva ursi* toedienen. Ook het *infus. virgae aureae* wordt door BARTHEZ (5), uit eigene ondervinding, aangeprezen.

ROB. WHIJT (6) verhaalt het volgende geval: Een schier 80jarig man, langen tijd met eene bloedige *urine* gekweid geweest zijnde, en op het laatst eene zweer in de pisblaas gekregen hebbende, vond steeds de grootste verligting, ja schier geheele bevrijding van pijn, door het rijkelijk drinken van melk met Arabische gom, thee, melk en water, of van zwak, en meer dan bloedwarm vleeschnat; en omdat de

---

(1) *Ratio medendi.*

(2) *De uva ursi.* Patav. in *Sandiforti Thesaurus diss.* vol. 2.

(3) *Sammlungen aus der Arzneigelahrtheit und Naturkunde.* Nördlingen 1770.

(4) MURRAY, *appar. medicamin.*

(5) *Sur les malad. goutteuses.* Tom. II. §. 84.

(6) *On nervous diseases.* Edinburg 1765. pag. 783.

de goede uitwerking van deze warme vochten onmiddellijk volgde, gelooft WHYTT, dat dit slechts, als eene werking der zenuwen van de maag, te beschouwen is.

Dat de onmogelijkheid, om de bij oude mannen gewoonlijk scherpe *urine*, van de zweer, af te houden, de genezing moeilijk maakt, behoeft geenszins nogmaals te worden herhaald.

Komen er neerslagtigheid of andere, de levenskracht verzwakkende omstandigheden bij, dan gebruikt men *terebinthinum*, met *gum. minmos.* en *rad. liquirit.*, tot pillen gemaakt. TULPIUS (1) ten minste, schreef de genezing van eene zweer in de pisblaas aan het *terebinth.* toe; welk middel, gelijk men weet, aan de *urine* spoedig eene violenreuk mededeelt. Of men kan ook *balsam. copaiv.* toedienen (2), of een *decoct. cortic. peruv.* Men bewerkstelligt zachte, olieachtige inspuitingen in de pisblaas, of regtstreeks (3), of door eenen hollen *catheter* (4). LENTIN prijst in dit geval eene dunne oplossing van *ichthycoll.*, met wat *ol. myrrh.*, aan.

Vooraf moet men hier eene regelmatige darmontlasting in het oog houden. Maar, dewijl men, zoo
wel

(1) *Observ. medicae.* Lugd. Batav. 1716.

(2) *Medical commentaires of Edinburg*, vol. X.

(3) *New London medical Journal*, vol. I.

(4) J. MARTINS *Observations*, Ulm 1668. prijst denzelfven reeds aan; echter heeft, in den laatsten tijd, JESSE FOOT ongelooftelijk veel door inspuitingen uitgewerkt. Zie zijne *practische gevallen*, enz. 1804.

wel alle verhittende, als zoute ontlastingwekkende middelen, in dit geval, vermijden moet, kiest men liever *oleum Ricini* en *manna*, benevens verzachtende, maar hoogst voorzigtig bijgebragte klisteren. Ten dien einde schrijft men nog eene bijzondere dieet voor, laat den lijder rijp, gekookt fruit, rijpe druiven, verzachtende slijmige dranken, jong, zacht, ligt te verteren vleesch (1), geen wildbraad, behalve een weinig, dat zeer versch is, genieten. Men mag echter, zelfs bij deze zweren, mannen van groote levenszwakte in hunne dieet, op eens, niet te zeer en te aanhoudend beperken.

De verdienstelijke FRANK (2) zag, bij eenen jongeling, een aanzienlijk *absces* der pisblaas, met den endeldarm in verband staande, van zelf genezen.

FULPIUS genas, volgens SCHMID (3) eene zweer in de pisblaas door Spawater.

Bij mannen van eene *arthritische* ligchaamsgesteldheid in het bijzonder, dient men nog de tegen de jicht aanprezene geneesmiddelen toe; terwijl men hun aanbeveelt, zich, zoo veel mogelijk is, voor alle uitbarsting van hevige hartstogten, verhittende dranken, scherpe vleeschspijzen, en verkoudheid in acht te nemen.

Barst zulk eene zweer, in weerwil van alle aangewende middelen, open, dan is de dood in de mees-

---

(1) *Vesicarum ulcera ostrearum carnes repurgant*, zegt PLINIUS, *Hist. natur.* Lib. XXXII. Cap. 6.

(2) *De curand. homin. morb.* Tomo V. pag. 82.

(3) Pag. 135.

meeste gevallen onvermijdelijk , ofschoon ook ROONHUIZEN (1) geloofde , dat wel eene bersting der pisblaas van inwendige oorzaken , maar niet eene van uitwendige oorzaken kon genezen worden. Men vergelijkte hiermede het in §. 24. aangehaalde geval.

Mannen van eenen hoogen ouderdom zullen zeldzaam er toe kunnen besluiten , om , door eene behoorlijke insnede in de pisblaas , door den bilnaad , van eene zweer in de pisblaas zich te laten genezen , zoo als ik eens gezien heb , en COR. AUG. PLESSIUS (2) en UCELLI (3) meerdere gelukkig afgeeloopene gevallen verhalen.

(1) *Genees- en Heelkundige Aanmerkingen*. Amst. 1663.

(2) *Historia proprii morbi, abscessus nempe vesicae urinae, incisione vesicae felici eventu sanati*. 1651. Wederom afgedrukt in de *opusculis quibusdam physiologo-medicis* Jo. RIOLANI, als ook in *het Enchiridion anatomico pathologic*. Par. 1658.

(3) *Italienische medicinisch chirurgische Bibliothek*, 1 Bd. 2 Stuk. pag. 9.

 VERLAMMING DER PISBLAAS.

 (*Paralysis vesicae.*)

Cystoplegia bij SCHMID.

§ 32.

Men kan met eenigen grond beweren, dat de eigenlijke, op zich zelve bestaande verlamming der pisblaas, eene ziekte vormt, die aan kramp in de blaas is tegenovergesteld. Terwijl, namelijk, de pisblaas, gedurende de kramp, iedere uitzetting krachtdadig te keer gaat, gedooft zij dezelve, bij de verlamming, in den allerhoogsten graad; en terwijl de pisblaas, gedurende de kramp, de hevigste pijnen veroorzaakt, schijnt zij, ten minste aanvankelijk, bij de verlamming, schier gevoelloos te wezen (1).

Terwijl ontsteking en kramp in de pisblaas plotseling ontstaan, komt daarentegen de verlamming der pisblaas, bij eenen hoogen ouderdom, langzaam te voorschijn.

Zu-

---

 (1) LENTINS *Beyträge zur Arzneiwissenschaft*. 3 band. 1804; pag. 37. 5c;

ZUBER (1), of liever zijn beroemde leermeester LOBSTEIN, onderscheidt, bij de verlamming der pisblaas, de verlamming van het *corpus vesicae*, van die van den *sphincter vesicae*, of eigenlijk slechts van het *collum vesicae*. Is namelijk de geheele pisblaas, tot op haren krampachtig zamengesrokkenen hals, verlamd, dan ontstaat pisopstopping; is daarentegen het *collum vesicae* alleen in verlamming overgegaan, dan volgt onvermogen, om de *urine* te houden.

§. 33.

Dat de verlamming der pisblaas, of de *paralytische* pisopstopping, zoo als RICHTER dezelve noemt, vooral eene ziekte van den hoogen ouderdom is, daarvan overtuigen ons beide, theorie en praktijk. Met den hoogen ouderdom, namelijk, wordt in het algemeen de opwekkelijkheid van het *organismus*, in het bijzonder de prikkelbaarheid der spiervezelen, verminderd, de celweefselstof verliest haren zoogenaamden *tonus*; het gevoelvermogen der zenuwen neemt af; de huid wordt overal dorder, drooger, en stugger. Volgens LENTIN, wordt daarom eene ophandene verlamming dikwerf lang genoeg aangekordigd, door zwakte in het kruis, door eenen wankelenden, struikelenden gang, en vooruitstekende knien onder het gaan. Men kan hierbij schier altijd voor-

on-

---

(1) *Diss. de morb. vesicae.*

onderstellen, dat eene aanmerkelijke ontsteking in het ruggemerg, en de zich hieruit en van het kruisbeen tot de pisblaas uitstrekkende zenuwen, plaats grijpt. Zoo dringt dan ook allengs tot de spiervezelen, tot de vaten, zenuwen, en de celweefselstof der pisblaas eene zwakte, eene *torpor* door, welke dezelve onbekwaam maakt, om voortaan met dezelfde vaardigheid, als in jongere jaren, aan den wil des lijders te gehoorzamen. De pisblaas derhalve, voor den gewone prikkel der *urine* niet meer zoo vatbaar als te voren, geeft zich, uit onvermogen, om de door de pisleiders invloeiende *urine* te houden, als een half afgestorven zak mede, en laat zich daardoor dikwerf in den hoogsten graad uitzetten. HALLER zag eene pisblaas van eenen sterken drinker, welke wel 20 ponden water bevatten kon. FRANK (1) vond de pisblaas eene *hydrops ascites* nabootsen; twaalf ponden *urine* werden door den *catheter*, op eens, geloosd, en nog werd zij niet geheel geledigd.

De Recensent in de *Jenaische Litteraturzeitung* zag eene zenuwachtige beroerte met verlamming van de pisblaas beginnen. Bij eenen aan verlamming der pisblaas overledenen, vond hij de zelfstandigheid der nieren bleeker, weeker, slapper; waar de vleeschvezelen der pisblaas dik, digt, strak en rood waren, vond hij ook de zelfstandigheid der nieren sterker, gedrongener en van eene meer roode kleur.

Hij

---

(1) *Oratio de signis morborum ex corporis situ partiumque positione petendis*, Ficini 1788.

Hij zag, dat de anders ronde opening van den hals der pisblaas, van binnen veranderd was, in eene lange, met den ingang der scheede overeenstemmende, en eenen halven duim lange, spleet, met opgeworpene lippen.

Ik kan hier de afbeelding van eene, tot in het hartkuiltje uitgezette pisblaas, door W. HUNTER (1), uit hoofde van derzelve schoonheid en juistheid, niet met stilzwijgen voorbij gaan, omdat dezelve de pisblaas uit het ligchaam genomen en *geïsoleerd*, maar ook het, (zeker slechts een vrouwelijk) ligchaam, in hare ligging en verbinding, voor oogen stelt. Deze uitzetting der pisblaas, bemerkt BAILLIE (2), kan van eene toevallige omstandigheid ontstaan, namelijk, dat de *urine* zich ophoopt, terwijl de spierrok nog zijne eigendommelijke krachten behoudt; of de spierhuid der pisblaas kan ook in verlamming overgaan, en daardoor niet in staat zijn, om de *urine* uit te drijven. Hij houdt het daarom voor onmogelijk, om, onder deze beide verschillende omstandigheden, door onderzoek na den dood, een onderscheid te kunnen vinden; echter kan een zoo nauwkeurig onderzoek gedurende het leven, veel, ter bepaling daarvan, bijdragen.

Er komen ook wel gevallen bij oude mannen voor, waarin de verlamde, van *urine* uitgezette pisblaas, pijn verwekt, en bij gevolg de gevoeligheid niet,
te

---

(1) *Anatome uteri gravidi*. Tab. XXVI.

(2) *On morbid anatomy*. Chap. XIV.

tegelijk met de prikkelbaarheid, schijnt verstoord te zijn (1).

§. 34.

Is de hals van de blaas en de pisbuis vrij, en slechts de pisblaas onbekwaam, om zich geheel van *urine* te ontdoen, dan kan eene pisopstopping, maanden lang, zonder in het oogloopende toevallen, plaats grijpen, en haar begin ligtelijk onopgemerkt blijven, omdat dagelijks eene toereikende hoeveelheid *urine* zich schijnt te ontlasten.

De toevallen van eene aanmerkelijke verlamming der pisblaas zijn de volgende: het onaangename gevoel van niet bevredigde behoefte, stijgt ten hoogsten top, en de onrust en angst worden vermeerderd; de zieke wordt, in de pisblaas, spanning, drukking en zwaarte gewaar, maar is, in weerwil van alle inspanning en moeite, buiten staat, om zich daarvan te bevrijden; hij blijft van den dienst der pisblaas verstoken.

Wordt niet spoedig hulp aangebragt, dan ontstaan soortgelijke toevallen, als reeds bij de kramp in de blaas, door opstopping der pis in de pisleiders §. 13, zijn beschreven geworden, namelijk: groote onrust, be-

---

(1) Zoo schrijft RICHERAND: „*Les paralysies spontanées de la vessie, affections communes chez les personnes d'un âge avancé, et qu'annoncent les douleurs causées par l'urine accumulée, prouvent que l'irritabilité peut être complètement éteinte, tandis que la sensibilité subsiste encore,*” in de *Memoires de la Société d'émulation*, quatrième année 1801. p. 306.

benauwdheid, misselijkheid, braking, flauwte, koud zweet, pijn in het darmkanaal, enz. De algemeene verlamming der pisblaas, kan in eene bijzondere verlamming van derzelve hals overgaan, en eene onwillekeurige uitvloeijing der *urine* ten gevolge hebben. De pisblaas kan ontstoken worden, en vooral, wanneer zij te voren reeds ziekelijk was aangedaan, tot versterving overgaan, en bersten (1), gelijk als zoodanige overgang, behalve alle andere gevallen, het geval van den beroemden TYCHO DE BRAHE, een algemeen bekend voorbeeld oplevert (2), en van het bersten, PLOUQUET (3) meerdere gevallen aanhaalt. Naar gelang van de plaats der pisblaas, die tot versterving overgaat en de *urine* doorlaat, ontstaan ook verschillende toevallen, gelijk bij de zweren, §. 27. is aangetoond geworden.

§ 35.

De kennis en onderscheiding der eigenlijke verlamming der pisblaas, van alle andere toevallen, is in de meeste gevallen, bij mannen van hoogen ouderdom, niet moeilijk. De zieke weet bepaald, in hoe langen tijd hij geene waterlozing gehad, en hoeveel hij gedronken heeft; hij gevoelt zelfs duidelijk, dat zijne pisblaas gevuld is; hij geeft zich ook moeite om de *urine* te lozen, maar vermag dit niet, en be-

---

(1) WICHMANN *Ideen zur Diagnostik*. 3 vol. 1802. p. 39.

(2) *Petri Gassendi Tychonis Brahei vita*. Paris 1654. 4to pag. 206.

(3) *Initia bibliothecae med. pract.*

bespeurt voor het overige , ten minste in het begin , behalve eene verdoovende benaauwdheid , geene plaatselijke pijn ; want die gevallen , waarin , door eene ontsteking , of door eene zweer in den hals der blaas , eene zamentrekking van dezelve , en vervolgens pijnlijke verlamming der pisblaas ontstaat , zijn reeds te voren aangehaald geworden , en behooren derhalve niet tot de tegenwoordige beschouwing.

Is de uitzetting der pisblaas door de *urine* van belang , dan gevoelt men door den endeldarm , en neemt zij nog meer toe , zelfs boven den schaambeenderen , duidelijk eene golving (*fluctuation*) , zoodanig eene afwisselende golving ontdekt men het duidelijkst , wanneer men de pisblaas , tusschen de hand op den schaamheuvel en den vinger in den endeldarm zich bevindende , drukt.

Somtijds is de opzwellling als een hard , vast lichaam , door de buikbeksleden , te voelen.

§ 36.

Met steengebreken kan men de verlamming der pisblaas niet verwisselen , in weerwil zelfs , dat eene verlamming der pisblaas plaats grijpt , wanneer een pissteen in den hals der pisblaas dringt , en de monding derzelve verstopt. Alsdan echter is met de verlamming der pisblaas de hevigste pijn verbonden. Zeldzaam laat een steen de pisblaas zoodanig in rust , en verschoont dezelve zoo zeer hare vliezen , dat zij , gelijk bij de verlamming der pisblaas , zich zou kunnen laten uitzetten. Afwezigheid derhalve van eene hevige plaatselijke pijn , verbonden met uitzetting ,
kan

kan genoegzaam deze beide ziekten van elkander doen onderscheiden.

§. 37.

De meer verwijderde oorzaken van de *verlamming der pisblaas* liggen, zoo als ik boven reeds zeide, in het algemeen, in de verminderde opwekkelijkheid van het *organismus* bij eenen hoogen ouderdom, en in eene te lange onwillekeurige terughouding van de waterlozing, vooral, wanneer zij met sterk drinken vergezeld gaat.

Door bovenmatige uitzetting verliezen de spiervezelen der pisblaas eindelijk het vermogen, om zich zamen te trekken, en daardoor de pisblaas te ontlasten, naar de bekende natuurkundige wet, dat elke *of* te geweldig *of* te lang uitgezette, elke te sterk geperste spier, hare eigendommelijke kracht (prikkelbaarheid) eindelijk verliest.

Toevallige oorzaken zijn: eene gevatte koude in de voeten, sterk rijden te paard of in eenen stootenden wagen, verharde drekstoffen in den endeldarm, het voorvallen van den endeldarm, de kwade gewoonte, bij de waterlozing zich geenen tijd te gunnen, en de pisblaas nooit behoorlijk te ontlasten, slijmgraveel, voorafgaande aanvallen van beroerte, krampachtige zamentrekkingen, of plotselijke ontsteking van den hals der pisblaas, door scherpe *urine*, of door hevige gemoedsbewegingen, ergernis, toorn, schrik, hevige kramp in de pisblaas, die te lang heeft aangehouden, gaat ook in de verlamming van de pisblaas over.

§. 38.

De meeste gewone oorzaak van verlamming in de pisblaas, blijft steeds eene *arthritische* ligchaamsgesteldheid, of jichtscherpte, welke zich op de voorstanderklier of in de pisbuis verplaatst, en in het bijzonder, reeds te voren voorhanden zwellingen der voorstanderklier, of andere zwellingen in den hals der blaas of in de pisbuis, plotselijk opwekt, en tot ontsteking doet overgaan.

Door drukking van de dikwerf bij oude mannen voorkomende beenuitwassen (jichtknollen), aan de wervelen der lenden en aan het kruisbeen, op de zenuwen der pisblaas, schijnt ook verlamming van dezelve te kunnen ontstaan; NAUCHE (1) heeft zulks ook opgemerkt,

§. 39.

Maar al te dikwerf zijn de verwijderde oorzaken der verlamming van de pisblaas gegrond in te voren, bij jeugdige jaren, gepleegde zelfbesmetting, of in *venerische* buitensporigheden, welke het geheele ligchaam, bij gevolg ook, vooral bij menschen van groote zwakheid, de pisblaas, gelijk ik reeds in de inleiding zeide, verzwakten.

De verlamming der pisblaas gaat ook, als verschijnsel, met ontsteking en kramp van dezelve, voor-

---

(1) Hij roemt de *retention d'urine par paralysie*, eene *affection des nerfs sacrales*.

vooral aan haren hals , zoo als wij §. 1. en §. 12. reeds zagen , gepaard.

Andere toevallige oorzaken der verlamming van de pisblaas , door uitwendig geweld , b. v. door eenen stoot , val (1) , slag op de schaambeenderen of op den bilnaad , daarna de drukking van het ruggemerg bij de *cyphosis* , door s hokken van het ruggemerg , door ziekten van de nieren , van den endeldarm , enz. schijnen mij toe , buiten het bestek der prijsverhandeling te liggen.

§. 40.

De genezing der verlamming van de pisblaas (afgescheiden van pissteen) is , naar den graad en de omstandigheden der ziekte , zeer verschillend.

Het eerste , meest gewone en zekerste middel is het inbrengen van eenen *catheter* in de pisblaas , in den vorm , als SIEBOLD (2) en andere denzelven afbeelden ; een middel , hetwelk ook , mits het door
eenen

(1) Zoo verhaalt SCHWARZE *dissert. lotii suppressio unde?* Marburgi 1790. van zich zelven , door eenen val op het ijs , welke de zenuwen van de pisblaas verlamde , eene verlamming der pisblaas te hebben ondergaan. Zoo verklaart J. A. SCHMIDT de *paralysis vesicae* na eenen val op den rug , uit de drukking van het naar binnen gedreven eerste lendenwervelbeen op het ruggemerg. p. 87. van zijnen *commentarius de nervis lumbalibus*. Vindob. 1794.

(2) *Chirurgisches Tagebuch*. Nürnberg 1792. tab. VI. G. A. BRAMBILLA *instrumentarium chirurgicum militare*. Vindob. 1782. B. BELL, *systeme of surgery* , in het Duitsch *Lehrbegriff der Wundarzneikunst*. 2er theil. tab. 12. fig. 12.

eenen geschikten en geoefenden man in het werk gesteld worde, in gevallen, waarin de verlamming der pisblaas, 1.) uit zuiver onvermogen (*atonie*) der pisblaas, om de *urine* te ontlasten, haren oorsprong neemt, 2.) niet lang geduurd heeft, en 3.) met geene andere ziekten, b. v. van de voorstanderklier, den hals der pisblaas en pisbuis, vermengd is, bij gevolg de wegen ter ontlasting van de *urine* vrij en gemakkelijk te openen zijn, dadelijk hulp aanbrengt.

Over de wijzen van het *appliceren* des *catheters* spreek ik niet, omdat zij algemeen bekend, en in alle goede heilkundige handboeken, vooral in dat van RICHTER, hetwelk zeker in ieders handen is, zoo uitmuntend is opgegeven, dat ik er niets bijvoegen of aflaten kan, maar slechts zou moeten naschrijven; gelijk ik ook bij hetgeen NAUCHE, den laatsten schrijver, die even voortreffelijk, als breedvoerig, over het *catheteriseren* gehandeld heeft, daaromtrent voorschrijft, niets weet bij te voegen, dan dat hij naar waarheid aanmerkt: „*le catheterisme fait souvent le désespoir des meilleurs praticiens.*” Ieder kundig geneesheer zal zich, buiten dien, bij dooden en levenden, in de *applicatie* van den catheter, genoegzaam geoefend hebben, om geene nieuwe aanwijzing te behoeven. RICOU (1), onder anderen, beroemt zich, in 40 jaren, nooit in het geval geweest te zijn, dat de inbrenging hem mislukte.

Met

---

(1) *Museum der Heilkunde von der Helvetischen Gesellschaft*, 1 theil. 1792. p. 251.

Met het inbrengen van den *catheter*, bij eene verlamming der pisblaas, kan men tevens eene zachte drukking, van buiten, op den schaamheugel verbinden, alzoo de te zijnen tijd zeer beroemde FORESTUS (1), alleen door zulk eene drukking van buiten, eene, door rijden in eenen wagen, ontstane verlamming van de pisblaas genas. TRIJE (2) geeft eene afbeelding van eenen aardigen toestel, om door eene spuit de *urine* uit de blaas te brengen.

Heeft men door den *catheter* de pisopstopping, bij de verlamming van de pisblaas, gelukkig overwonnen, en de *urine* niet doen ontlasten, dan beveele men den lijder uitdrukkelijk aan, om nooit weder eene ophooping van de *urine* tot in zoo hoogen graad te laten toenemen, maar dadelijk, zoo dra hij maar de minste aandrang tot waterlozing bespeurt, het water te lozen, of, mogt het hem aan kracht ontbreken, om zich van de *urine* te ontdoen, bijtijds en dikwerf van den *catheter* zich te bedienen. Ook doe men den lijder de noodzakelijkheid inzien, om de *urine* telkens, tot op den laatsten droppel toe, te ontlasten. Is de lijder niet al te gevoelig, dan laat men, om de pisblaas aan verkleining te gewennen, eenen behoorlijk *geapliceerden catheter* uit harst, eenen tijd lang, in de pisbuis
blij-

---

(1) *Ob. chirurgic.* Leid. 1590.

(2) *Remarks or morbid retentions of urine*, Gloucester 1784. in het Hoogduitsch vertaald, maar zonder bijgevoegde plaat in het 13de stuk der *Abhandlungen für Wundärzte.* Leipz. 1786.

blijven, en opene men dezelve alle 3 tot 6 uren. Den *catheter* echter open daarin te laten blijven, is, deels wegens de alsdan onvermijdelijke onzuiverheid, deels wegens de, dan ligt mogelijke verstopping, niet aan te raden. Om den zesden (1) dag, *applicere* men eenen verschen *catheter*. Daar echter, bij mannen van eenen hoogen ouderdom, eene aanmerkelijke, en in het bijzonder langen tijd te voren, onopgemerkt geblevene verlamming der pisblaas, schier nooit volkomen kan worden genezen, is wel het beste, den lijder het invoeren van den *catheter* met eigene handen te leeren, en geenen *catheter* gestadig in de pisbuis te laten.

Intusschen gelukt het, in weerwil van alle aangewende kunst, niet altijd, den *catheter* in de pisblaas te brengen; van daar dan, dat men genoodzaakt is, allerlei middelen te beramen, om de pisblaas *sympatisch* tot zamentrekking te prikkelen, b. v. door ijskoude omslagen op den schaamheuvel, door verkoeling der voeten op eenen kouden grond.

Om de verlamming der pisblaas te keer te gaan, en de gevolgen van dezelve voor te komen, raadt LENTIN aan, wekelijks 2 keeren, een bad van het af-

---

(1) Deze tijd schijnt den recensent in de *Goetting. gelehrte Anzeigen* te lang, omdat de *catheter*, reeds binnen 24 uren, aangevreten wordt; men moet dus denzelven slechts maar 12 uren laten zitten. Dit is zeker eene gegronde aanmerking, wanneer de *catheter* niet uit behoorlijk veerkrachtigen harst bereid is; doch een wel bereide *catheter* wordt zeker niet in 12 uren aangetast. Men vergelijk hiermede §. 50. en §. 66.

afkooksel van kalfs- of lamspooten te gebruiken , en vervolgens op het geheele ruggemerg , eene zalf uit gekookt, en weder koud geworden merg van runderbeenderen , met een weinig *spirit. sal. ammon.* vermengd , in te wrijven , en eenen flenellen borstrok op het bloote ligchaam te dragen.

Heeft men reden , te vooronderstellen , dat alleenlijk eene kramp in den hals der pisblaas , de verlamming der pisblaas heeft te weeg gebragt , dan gebruike men verschillende klisteren met heulsap , een warm bad , warme verzachtende pappen op den bilnaad ; in het kort , men gaat dan , even als bij de kramp in de pisblaas , te werk. §. 18.

Is de hals der pisblaas pijnlijk , en daarom de *applicatie* van den *catheter* niet onuitvoerbaar , dan legge men bloedzuigers of kopglazen aan den bilnaad.

Vindt men verharde drekstoffen in den endeldarm , als de oorzaak der ziekte , dan beproeve men deze door klisteren , ja zelfs door een bijzonder werktuig , uit den weg te ruimen.

Is een *prolapsus ani* de oorzaak van de verlamming der pisblaas , dan verdwijnt zij met verwijdering van den eersten.

Is de tegenstand in den hals der pisblaas , of de vernauwing in de pisbuis , aanvankelijk ten minste , te groot , om door de vereenigde drukking van het middelrif en de buikspieren te kunnen overwonnen worden , en kan men den *catheter* ook niet *appliceren* , dan talme men niet lang , door den blaassteek boven de schaambeenen §. 66. den lijder te helpen.

Is nu *of* door den *catheter*, of door doorboring der blaas over de schaambeenen, het grootste gevaar opgeheven, en de terugkeering der verlamming, zoo als dikwerf gebeurt, te vreezen, dan beijvere men zich, om de spiervezelen der blaas tot nieuw leven op te wekken. De geneesheeren prijzen daartoe voornamelijk aan: de *arnica*, als ook kamfer, met slijm of speeksel vermengd in de dijen te wrijven (1), *moschus*, *Ipecacuanha* in kleine giften, *syrup. terbinthin.*, *oleum animale Dippelii*, ligte pisdrijvende middelen, b. v. *baccaae juniperi.*, *Spirit. Mindereri*, ja zelfs de sterkste, spaansche vliegen, zoowel uit- als inwendig; uitwendig spaansche vliegen-pleisters in de streek van het kruisbeen, of op den bilnaad gelegd, inwendig als tinctuur met melk van amandelen, of in zelfstandigheid met Arabische gom en kamfer tot pillen gemaakt. Men late de vlugtige zalf, met kamfer *of* met specerijachtige olien vermengd, of met *oleum petrae*, *balsamum vitae Hoffmanni*, *of* de kwikzalf in den bilnaad wrijven. Men heeft ook van *fontenellen* op het kruisbeen, eene goede uitwerking waargenomen.

DESCAMPS (1) genas, eenige keeren, verlammingen van de blaas door inspuitingen van koud water.

PAUL VON AEGINA gaf reeds, gelijk eenige latere schrij-

---

(1) A. J. CHESTIEN *de la methode tatroliptique*, Montpellier, An. XII. obs. 5.

(2) SEDILLOT *journal de medecine*. Tom. XXIII.

schrijvers, den raad, om van zoogenaamde zamen-trekkende, versterkende inspuitingen in de pisbuis gebruik te maken.

Eindelijk heeft men ook met nut de elektriciteit (1) aangewend. Misschien dat dezelve, op een *Galvanische* wijze bewerkstelligd wordende, nog van meer uitwerking zou zijn.

Alhoewel al deze middelen, bij verlamming der blaas bij oude mannen, zeldzaam maar aan onze wenschen geheel en al voldoen, echter moet men den moed en het geduld niet verliezen, om met dezelve voort te gaan, dewijl zij vaak, op eens, boven alle verwachting groote uitwerking hebben. Zoo zag HERBERDEN (2) eenen man, welke twee jaren lang, zonder *applicatie* van den *catheter*, de *urine* niet lozen kon, van den kwaal bevrijd, toen de krachten der verlamminge deelen in dien tijd terug kwamen. Zoo verhaalt ook NAUCHE (3), de laatste en beste schrijver over de pisopstoppingen, breedvoerig twee gevallen van genezene verlamming der blaas, bij eenen man van 60, en bij eenen anderen van 65 jaren. Zoo genas MARC. ANTOINE PETIT (4) pisopstoppingen, welke met gal en roosachtige koortsen

in

(1) KÜHN, phys. med. Journal. 3ter Jahrgang. Erster B. s. 7. FRANK, de curand. hominum morb. lib. VI. p. 537.

(2) *Commentarii de morborum historia*. Francoforti 1804. cap. CI. pag. 359.

(3) *Nouvelles recherches sur les retentions d'urine*, 3 édition. Paris 1808.

(4) *Sur les maladies du coeur*. Paris 1806. p. 312.

in verband stonden , schier oogenblikkelijk , door een braakmiddel.

Om de wederinstorting te verhoeden , moet volgens den raad van NAUCHE de genezene

1.) De *urine* nooit lang ophouden , maar dezelve , zoodra hij daartoe behoefte gevoelt , lozen ;

2.) Bij de waterlozing , zich zoo plaatsen , dat de lucht in de streek van de schaamdeelen doordringen kan ;

3.) Des avonds de streek van de schaamdeelen , droog met eenen borstel wrijven , of met geest van kamfer , of met eenen anderen *aromatischen* geest baden ;

4.) Van tijd tot tijd zich koude baden , en klisteren van prikkelende zelfstandigheden laten appliceren ;

5.) Staalwater , *infusum salviae* of *marrub. alb.* drinken ;

6. Niet op vederbedden , maar op matrassen slapen ; en

7.) Alle onmatigheid in het genot van spijsen en gedistilleerde wateren vermijden.

 DE BLAASSTEEK IN DEN BILNAAD (1).

§ 42.

De opening der opgevolde blaas, door eene doorboring in den bilnaad, is in latere tijden schier geheel in onbruik geraakt. De laatste, mij bekende, heelemeester van eenig aanzien, welke deze kunstbewerking ten uitvoer bragt, was JAMES LATTA (2). Waarschijnlijk was hem het werk van den Heer BONN in 1793 nog niet bekend. De gronden, welke men bijbrengt, om dezelve geheel te verwerpen, zijn kortelijk de volgende:

1.) Is de bilnaad reeds in eenen gezonden, en dus veelmeer in eenen ziekelijken toestand, een hoogst gevoelig deel; 2.) loopt men gevaar, om, gelijk eene droevige ondervinding bewezen heeft, de stammen der aanzienlijkste bloedvaten en zenuwen te schenden; 3, 4, 5 en 6.) kan men de voorstanderklier, de zaadblaasjes, eenen pisleider en den endeldarm, of alleen, of ook meerdere van die deelen te gelijk, schenden; 7. vermeerdert de kunstbewerking zelve ook, wanneer zij op de volmaakste wijze wordt

---

(1) G. TH. POLLER, *über, den Blasenstich im Damme*. Erlangen 1813.

(2) *System. of surgery*. Edinb. 1795. vol. II. chap. I.

wordt ten uitvoer gebragt, juist op die plaats, welke het meest moet verschoond blijven, namelijk aan den of ontstokenen, of krampachtig zamengetrokkenen hals van de blaas, kramp en ontsteking; 8.) kan, na de *operatie*, de lijder, uit hoofde van het ingebragte buisje, noch zitten, noch gaan, maar wordt gedwongen, om gestadig te liggen; — wat echter, behalve derzelve doodelijk gevolg, wel het meeste tot derzelve verwerping, bijgedragen heeft, was dat zij 9.) dikwerf, door het niet treffen van de blaas, geheel en al mislukte. Zoo verhaalt ADOLPH MURRAY (1) eene der nieuwere mislukte proeven, om door deze *operatie* eenen lijder hulp aan te brengen, ofschoon ook de blaassteek boven de schaambeenderen dadelijk en ligt gelukte. Van daar beschreef ook WEITBRECHT (2) eenen blaassteek door den bilnaad, en REID (3) drie gevallen, waarin de blaas niet getroffen werd. Daarom bekent ook MERIJ (4) dat de ondervinding hem het groot gevaar van de kunstbewerking heeft leeren kennen; ja THEDEN (5) zag meerdere malen eenen doodelijken uitgang van dien blaassteek.

Kri-

(1) *De paracenthesi vesicae*. Upsal 1771.

(2) *Commercium litterarium*. Noric. 1733. pag. 9.

(3) *Inquiry into the operation used in obstinate suppression of urine*. Lond. 1778.

(4) *Mémoires de l'academie roy. des sciences*. 1717. pag. 290.

(5) *Neue Bemerkungen und Erfahrungen*. Berl. 1795. pag. 87.

Kritisch onderzoek

van de twee *methoden*, om de blaas, *of* door den endeldarm, *of* boven de schaambeenderen te doorboren, als ook omtrent beider *wezenlijke* en *betrekkelijke* waarde.

§ 43.

Met dankbaarheid moeten wij erkennen, dat de waardige veteraan in de geneeskunde, de Hoogleeraar BONN te Amsterdam, behalve menige andere onschatbare verrijking, door hem der heelkunde aangebragt, zich door zijne aanmerkingen, omtrent de waardij der beide genoemde *methoden* van den blaassteek, groote verdiensten verworven heeft (1). Intusschen werd ik, behalve door het nadenken en de nasporingen, welke de beantwoording van dit punt der prijsverhandeling vereischten, door de lange en veelzijdige beschouwing der ziekte van de blaas en de pisbuis, gedurende de bewerking van de tegenwoordige verhandeling, toevallig tot menige omstandigheden geleid, welke *of* in het geheel niet, *of* niet behoorlijk schijnen in aanmerking en overweging ge-

---

(1) 'Ontleed- en Heelkundige aanmerkingen over de pisopstopping en den blaassteek in het algemeen, en dien boven de schaambeensvereeniging in het bijzonder, in de verhandelingen van het Genootschap ter bevordering der Heelkunde, te Amsterdam, II. Deel. 1793. In het Hoogduitsch vertaald. Leipz. 1794. 8°.

nomen te zijn. Buitendien zijn er, sedert 1793, toen de verhandeling van BONN het licht zag, nog eenige belangrijke verhandelingen verschenen, welke eindelijk tot beslissing van dit punt zouden kunnen dienen. Om mij echter geheel aan het voorschrift der prijsverhandeling te houden, lever ik deze kritiek, zonder het vrouwelijk geslacht of eenen jeugdigen ouderdom in aanmerking te nemen.

§. 44.

Laat ons derhalve, bij het onderzoek der beide *methoden* van den blaassteek, of over de schaambeenderen of door den endeldarm, vooral in overweging nemen:

1.) *Het gevaar van schending der naburige deelen* van een gewigtig orgaan; hier is het klaar en duidelijk, dat, bij den blaassteek door den endeldarm, a) de endeldarm zelf kan geschonden worden, en b) de voorstanderklier, gelijk ook c) de zaadblaasjes kunnen worden aangedaan. Bij de doorboring van de blaas boven de schaambeenderen, daarentegen, is aan dit gevaar niet te denken, omdat, behalve de huid en nauwelijks bloedende vaatjes, geen nabijgelegen deel kan worden geschonden.

De *schending van den endeldarm* is, bij den blaassteek door den endeldarm, noodzakelijk, maar waarlijk niet zoo onbeduidend, als sommigen zich wel voorstellen. Zelfs in het gelukkigste geval, loopt men gevaar, dat eene opening van de pijpzweer overblijft, waardoor drekstof uit den endeldarm in de pisblaas geraakt. Wie de hoogst droevige gevallen

met

met eigene oogen gezien heeft (1), welke zulk eene *communicatie* tusschen den endeldarm en de pisblaas ten gevolge heeft, die zal waarlijk door de vrees, van zulk eene *communicatie* met opzet, zonder de hoogste noodzakelijkheid, te weeg te brengen, van de onderneming des blaassteeks door den endeldarm zoo lang worden teruggehouden, als er nog een andere weg over is, langs welken hij zoodanigen gevaarlijken afloop niet behoeft te duchten. De groote B. S. ALBINUS schrijft naar waarheid:

„ *Vir nobilis ex ano cum expellebat urinam, acerbissimo dolore afficiebatur, ut homo alioquin constantis animi continere se a jactatione corporis atque ejulatione nequiret, et, ne testes multos haberet, solitudinem tunc quaereret* (2).”

Om geene zoodanige opening tusschen de pisblaas en den endeldarm te veroorzaken, gaf J. LATTA (3), zelfs nog in het jaar 1795, aan den blaassteek door den bilnaad, boven dien, door den endeldarm, de voorkeur. Ten bewijs, dat dit niet maar een *theoretisch* voorwendsel is, zal ik hier drie gevallen, die werkelijk hebben plaats gevonden, aanhalen. De lij-

der,

(1) Zie boven pag. 67.

(2) *Annotationes academicae*. Lib. VIII. Cap. 13. *de emissionem urinae per anum*. Zoo zag L. J. SANSON eene vrouw, bij welke het *ilion* zich in de blaas opende, vreeselijk aan *tenesme vesical* lijden. *Des moyens de parvenir à la vessie par le rectum*. Paris 1817. pag. 31. desgelijks pag. 42. in een tweede geval.

(3) *A practical system of surgery*, Edinb. 1795. vol. II. Ch. 1

der, door middel van den blaassteek door den endeldarm *geopereerd*, en wiens geschiedenis BONN verhaalt, hield, de volgende tien jaren zijns levens, den fistelgang open, en gevoelde door de *urine*, die zich in den endeldarm had opgehoopt, eenen aandrang tot ontlasting, welke, wanneer hij niet ten spoedigste daaraan voldeed, plotseling onwillekeurig plaats greep.

Een dergelijk openblijven van den fistelgang, gedurende het leven, bemerkte ook PALETTA (1); en van niet minder belangs is het op het laatst nog gelukkig afgelopen geval, hetwelk L. ANGELI (2) verhaalt, waarin, na den blaassteek door den endeldarm, niet slechts de door de pisbuis uitvloeiende *urine*, gedurende vijf weken, stinkend was, maar ook eene even zeer stinkende *urine*, uit een ettergezwel, hetwelk na den steek ontstond, over de schaambeenderen aan de linkerzijde zich ontlastte, strekkende dit toch tot een duidelijk bewijs, dat hier de stank der *urine* zijnen oorsprong ontleende van de drekstoffen, welke zich met dezelve, door de opening der pijpzweer, uit den endeldarm vermengden. Dit geval is daarom te merkwaardiger, dewijl hier de natuur zelve, als het ware, denzelfden weg ter ontlasting der *urine* insloeg, dien de *methode* van den

---

(1) *Giornale di Venezia per servire alla storia ragionata della medicina*. IX Band. vertaald in WEIGEL's *Italienische medic. chirurg. Bibliothek*. 2 B. 2 St. 1796. p. 1.

(2) *Ibidem*. B. III. Erst. St. 1796. p. 33.

den blaassteek boven de schaambeenderen inslaat, bij gevolg ook, door eenen blaassteek over de schaambeenderen, dit ettergezwel niet ontstaan zoude zijn, en dien te gevolge de blaassteek door den endeldarm, als niet gelukt, kan worden beschouwd. Wij hebben het toch volstrekt niet in onze magt, deze fistelopeningen behoorlijk te stoppen, veel minder te sluiten, of te genezen. Hoe kunnen wij dan, wat meer is, omtrent mannen van hoogen ouderdom, verzwakte levenskracht, en eene *arthritische* ligchaamsgesteldheid, de hoop koesteren, dat zulke fistelopeningen zullen toegaan, terwijl zij zich, bij jongere mannen, gelijk de bijgebragte drie gevallen genoegzaam bewijzen, niet sloten? — Bij eene gelijke fistelopening in de buikspieren kunnen wij, of door een ingebragt, ligt te sluiten buisje, of door eene goed klevende pleister, waarmede de opening bedekt wordt, helpen, in geval namelijk deze fistelopening, gelijk de ervaring dikwerf genoeg bewezen heeft, zonder eenige zwaarigheid wil genezen.

Daar het wijders reeds zeer schadelijk is, een *organ* van zoo groot aanbelang, als de pisblaas, in eenen ziekelijken, of ten minste lijdenden toestand zich bevindende, te moeten wonden, zal men wel te meer den wensch koesteren, om elk ander lijden uit hare nabijheid, zoo veel mogelijk, te verwijderen, bij gevolg juist het haar naastliggende, en, wat meer is, zoo nauw met haar verbonden deel, den endeldarm, wiens doorboring reeds op zich zelve zoo gewigtig is, te kunnen verschoonen.

De snede of steek door de gezonde huid van den

schaamheuvel, bij den blaassteek over de schaambeenderen, is ten minste met den steek door den endeldarm geenszins gelijk te stellen.

Een naauwgezet geneesheer zal nooit, naar de wijze van onstandvastige en roemzuchtige *opérateurs*, slechts voor weinige dagen, met glans zoeken te werken, maar ook de verwijderdste en laatste gevolgen van zijne geneeswijze even ijverig behartigen.

§. 45.

De schending der voorstanderklier, welke, zonder twijfel, of door het ontstaan van eene pijpzweer, uitputting kan ten gevolge hebben, of zelfs, doorboord zijnde, door hare veerkracht, voor een lang genoeg open blijven van het gemaakte kanaal, zoude kunnen hinderlijk zijn, wil ik geenszins hier in bijzondere overweging nemen, omdat een bekwaam heelmeester dit *orgaan* wel zal weten te verschoonen, en bij gevolg de ongeschiktheid van den *opérateur* aan de kunstbewerking zelve niet kan ten laste worden gelegd.

§. 46.

Uit hetzelfde beginsel van billijkheid wil ik ook niet gewagen van de mogelijke *schending* van eenen *ductus deferens*, of van een *zaadblaasje*, hetwelk eene zaadfistel, of eene eigenlijke, ware, ongeneeslijke *gonorrhoe* veroorzaken kan, ten einde daardoor eene *methode*, als verwerpelijk, voor te stellen, die zich voor het overige als beter kenschetst; want met de vermijding der voorstanderklier, zoo als de afteeke-

nin

ning van B. S. ALBINUS (1) duidelijk aantoont, kunnen ten minste ook de zaadblaasjes vermeden worden, wanneer men slechts niet te veel zijdelings geraakt, of de zaadblaasjes zelve, gelijk in de voortreffelijke afbeelding bij BAILLIE (2), te sterk aanzwollen zijn, of wel, gelijk mede BAILLIE uitmuntend voorstelt (3), eene ongewoon hooge ligging hebben. Of nu buitendien zoodanig eene schending der zaadblaasjes, bij mannen van eenen hoogen ouderdom, van zoo groot gewigt, als bij jonge mannen, wezen kan, zal ik onbeslist laten. Ook kan derhalve hier de schuld van den *opérateur* niet aan de *methode* zelve tot last gelegd worden.

§ 47.

Van meer gewigts is de beschouwing van het *gevaar, dat men loopt, de blaas te hoog, namelijk op die plaats te doorboren*, waarop het overtreksel van het buikvlies zit. Hieraan is men, zonder twijfel, meer bij den blaassteek door den endeldarm, dan bij den steek boven de schaambeenderen, blootgesteld, en wel om de volgende gronden: *a.*) Het buikvlies strekt zich, aan het achterste gedeelte van den pisblaas, veel dieper, dan aan het voorste gedeelte van dezelve, uit (4), bij gevolg is ook het

---

(1) *Annot. academie* Lib. IV. Tab. 3.

(2) *Fasciculus*. 8. Pl. II. fig. 1.

(3) *Fasciculus*. 7. Pl. I. fig. 2.

(4) Deze hoedanigheid van het buikvlies verdiende wel eene

het buikvlies door den blaassteek in den endeldarm ligter te kwetsen, dan door den steek over de schaambeenderen. *b.*) Met de uitzetting der blaas neemt ook tevens dit gedeelte van dezelve, hetwelk niet met het buikvlies bedekt is, in omvang toe. Hoe meer zich de blaas uitzet, des te meer komt ook van dit haar onbedekt gedeelte, dicht achter de buikspieren, over de schaambeenderen, te voorschijn. De pisblaas schuift, als het ware, het buikvlies voor zich henen. Hoe hooger dus de ziekte (de uitzetting der blaas) geklommen is, en hoe gevaarlijker zij schijnt, des te *ligter en des te zekerder* kan men hulp aanbrengen, door den blaassteek over de schaambeenderen. Dit wordt ons verzinnelijkt, door de belangrijke afbeelding van SANDIFORT (1), van eene — drie weken voor den dood — boven de schaambeenderen door den blaassteek *geopereerde* pisblaas. — Niets dergelijks ziet men, in zoodanig geval, aan het achterste gedeelte der pisblaas plaats grijpen. *c.*) Bij den blaassteek boven de schaambeenderen, heeft

---

eigene en naauwkeurige afbeelding, in derzelver natuurlijke grootte; en zoodanig eene afbeelding zou des te gemakkelijker kunnen worden vervaardigd, wanneer men, ten einde de hoofdomtrekken juist te erlangen, het in *prosil*, met al deszelfs deelen, in de helft gedeelde bekken, met een vlak glas bedekte, en de onbewegelijke, vaste deelen daarop, als grondslag, afteekende.

(1) *Museum anatomicum Academiae Lugduno-Batavorum*. vol. II. Tab. XCIII. fig. 2. Vergeleken met het ziekteverhaal in vol. I. p. 261.

heeft men het volkomen in zijne magt, zulk eene kwetsing van het buikvlies te vermijden. Men steke namelijk den *troikar* niet vroeger in, voor men, zonder eenigen twijfel, de blaas zuiver en duidelijk gevoelt; en is dit niet het geval; is b. v. de onderbuik aan den schaamheuvel te dik (1), dan snijdt men eerst in de spekhuid van den schaamheuvel, scheidt de *musculi pyramidales* van elkander, en steekt dan, de door *urine* gespannene blaas duidelijk waarnemende, den *troikar* in. Dit is des te ligter te bewerkstelligen, omdat men zich, behalve van het gevoel, ook van het gezigt bedienen kan. Ja, na de insnijding komt zelfs de uitpuilende blaas ons te gemoet, en voor terugwijking van dezelve, bij het insteken van den *troikar*, behoeft men te minder te vreezen, alzoo zij, door middel van den blaasband (*urachus*), aan den navel is vastgehecht. — Dit is geenszins het geval bij den blaassteek door den endeldarm; hier moet men zich alleen op het gevoel verlaten, omdat alles aan het oog onttrokken is. *d.*) Bij den blaassteek boven de schaambeenderen kan men, behalve beide oogen, ook beide handen nog gebruiken; bij den blaassteek door den endeldarm naauwelijks een paar vingers, en ook deze slechts,

---

(1) CH. G. LUDWIG, *de Ischuria ex tumoribus vesicae*. Lips. 1767. Ook in de *Advers. medic. pract.* II. pag. 675. liet zich door het vet aan den schaamheuvel weerhouden, den blaassteek boven de schaambeenderen te verrigten, welke, zoo als de afbeelding aantoon, door den endeldarm niet te bewerkstelligen was, bij gevolg ook niet gelukte.

slechts, in eene zeer beperkte ruimte. Hier wordt ten minste een juist onderscheidend gevoel vereischt, om de eigenlijke plaats tot den steek regt te treffen.

e.) Bij den blaassteek boven de schaambeenderen, kan men zich, zonder nadeel voor den lijder, tot de kunstbewerking den behoorlijken tijd nemen; daarentegen kan de lijder, bij den steek door den endeldarm, het woelen van den vinger in denzelfden, vooral bij een reeds verhoogd gevoel in deze deelen, niet lang verdragen. — En voorondersteld eindelijk, bij beide blaassteken, het geval, dat de, door het buikvlies bedekte, plaats der pisblaas, door eenen te hoog aangebragten steek, gekwetst wordt, dan zijn, behalve de in beide gevallen gelijke ontlasting der *urine* in de buikbeksels, de gevolgen van beide steken in het geheel niet gelijk, maar wel gevaarlijker, na den blaassteek door den endeldarm, dan na den blaassteek boven de schaambeenderen. Na den blaassteek namelijk door den endeldarm, geraakt niet alleen de *urine* uit de blaas, maar ook drekstof uit den doorgestoken endeldarm in de buikholte, en zoo bespoedigt hij, zonder twijfel, den in dit geval bovendien reeds onvermijdelijken dood. — Daarentegen kan men, bij eenen even gebrekkig bewerkstelligden blaassteek boven de schaambeenderen, nog op genezing hopen, en wel deels door middel van een *paracentesis abdominis*, welke de in de buikholte gekomen *urine* wegruimt, deels wegens de verwachting, dat zich, bij zamentrekking der ontledigde pisblaas, het maar los aan de blaas gehechte bekleedsel van het buikvlies over de gemaakte opening zal

zal henen trekken, en bij gevolg ook verwijdering of verschuiving van deszelfs wonde, van de wonde in de pisblaas, die wond genezen kan.

Dat voor het overige de uitstorting van *urine* in de buikholte niet doodelijk is, heb ik reeds in §. 24. aangemerkt, alwaar men gevallen vindt bijgebracht, waarin, in weerwil, dat eene gewonde blaas hare *urine* in de buikholte uitstortte, dezelve des niet tegenstaande genas.

Dat, naar het gevoelen dier heelmeesters, welke, zoo als b. v. MONRO (1), elke kwetsing van het buikvlies ten hoogste duchten, het gevaar, bij eenen te hoog aangebragten blaassteek boven de schaambeenderen ontstaande, bij den blaassteek door den endeldarm nog grooter wordt, behoeft wel niet te worden bewezen, indien namelijk de lijder lang genoeg leeft, om de gevolgen te ondervinden.

§. 48.

Het eigenlijke oogmerk, waarom men den blaassteek onderneemt, wordt op zich zelve volkomener bereikt, bij eenen naar wensch geslaagden blaassteek boven de schaambeenderen, dan bij dien door den endeldarm. Met deze kunstbewerking immers tracht men de *urine* uit het ligchaam weg te ruimen, en wil men haar geenszins, als het ware, eene nieuwe bewaarplaats toebereiden; het eerste geschiedt door
den

---

(1) *Description of all the bursae mucosae of the human body.* Edinburgh 1788.

den steek boven de schaambeenderen, het laatste door den steek boven den endeldarm. Voegt men daarbij, dat doorgaans in zoodanige gevallen, welke den blaassteek noodzakelijk vereischen, de blaas, meer of minder, vooral bij mannen van hooge jaren, groote zwakheid, en eene *arthritische* ligchaamsgesteldheid, ziekelijk is aangedaan, dus ook de *urine* veel van hare oorspronkelijke hoedanigheid verloren heeft, dan is het nog nadeeliger, dezelve naar een daarvoor niet geschikt deel, den endeldarm namelijk, ter ophooping henen te voeren. In de gezonden toestand wijders blijft de endeldarm, bij afwisseling, uren lang vrij en ledig, maar, na den blaassteek, loopt de *urine* onophoudelijk, zelfs naast het dunste buisje, hoezeer ook op de beste, en voor iedere houding des ligchaams doelmatigste wijze ingebracht, uit de blaas in den endeldarm, denzelven niet weinig prikkelende; MURRAY (1), de grootste lofredenaar van den blaassteek door den endeldarm, bekent: „de *urine* geraakt, zelfs na de wegruiming der hindernissen in de pisbuis, nog steeds door de gemaakte nieuwe opening in den endeldarm.”

§. 49.

De blaassteek door den endeldarm raakt gewoonlijk
eene

---

(1) *Diss. chirurgica de parenthesi cystidis urinariae*. Ups. 1771; vertaald in het vierde stuk der *neuen Sammlungen der auserlesenst. Abhandl. für Wundärzte*. Leipz. 1784, gelijk ook in J. J. RÖMERS *Abhandl. der Schwedischen Aerzte*. Th. I. St. Gallen 1785.

eene plaats der blaas, welke bovendien reeds, door een grof afzetsel en bezinksel in de *urine*, geprikkeld, krampachtig zamengetrokken, pijnlijk geworden, ja zelfs ontstoken is. Waarom moet men hier nog de prikkeling, zwelling, pijn, kramp of ontsteking, door den steek vermeederen? — De blaassteek boven de schaambeenderen daarentegen, doet zulks niet; hij treft gewoonlijk eene op verre na niet zoo gevoelige plaats der pisblaas, eene plaats, welke ook, volgens RICHTER (1), bij pisopstoppingen de minste neiging tot ontsteking bezit.

§. 50.

Daar men gewoonlijk in het nieuwe kanaal, door den blaassteek voortgebracht, een buisje van gomharst brengt, ten einde het eenigen tijd daarin te laten liggen, kan men wel niet vragen, waar het den lijder gemakkelijker wezen zal, dit buisje liggende te hebben, in den endeldarm, of over de schaambeenderen. De zoo gevoelige endeldarm en aars worden onophoudelijk daardoor geprikkeld en gedrukt, en het buisje kwelt den lijder, zoo wel wanneer hij zit, als wanneer hij ligt. Volgens NAUCHE, kan

---

(1) *Wundarzneikunst*. Band VI. §. 361. Hoe ligt, voor het overige, wonden van de pisblaas genezen, bewijst, onder anderen, het geval van SIGAULT, waarin hij (naar het bericht van THENON in de *Mémoires de l'Institut des Sciences*. Tome VI. Paris 1806.), bij de scheiding der schaambeenderen, de pisblaas kwetste; een in de pisblaas gebragt buisje leidde de *urine* van de wonde, welke zonder moeite genas.

kan het buisje brandachtige plaatsen veroorzaken ; ja , naar MURRAY , brengt zelfs het laten liggen van het buisje , door gestadige drukking en prikkeling , wat meer is , fistelzweren te weeg . Niets dergelijks heeft de zieke uit te staan , wanneer het buisje boven de schaambeenderen ligt . De lijder kan met hetzelfde , zonder de minste bezwaren , liggen , staan en zitten .

Even min kan wel eenige twijfeling bestaan , waar dit ingebragte buisje , onder anders gelijke omstandigheden , ongestoorder liggen blijft , in het boven de schaambeenderen , of in het door den endeldarm loopend kanaal . LASSUS liet de *sonde* , vijftig dagen lang , zonder eenig nadeel liggen . Ook aan den Heer PALETTA is het , bij al zijne geopereerde lijders , nooit gebeurd , dat het buisje , uit het boven de schaambeenderen gemaakte kanaal , ware uitgegleden .

Nog minder komt hier de bedenking in aanmerking , dat een buisje , door den endeldarm ingebragt , met elken stoelgang wederom wordt uitgedreven , en telkens , dus de inbrenging van een nieuw buisje , even lastig voor den zieke , als voor den geneesheer , noodzakelijk wordt . Deze niet geringe zwaarigheid vervalt geheel , bij het kanaal boven de schaambeenderen . Het minst eindelijk kan men daarover twisten , welke *methode* van den blaassteek , wat de zindelijkheid aanbelangt , zoo wel op zich zelve , als wegens de zoo lastige , zoo gedurige , zelfs onzuivere inbrenging van het buisje , de voorkeur verdient .

§. 51.

Het is somtijds onmogelijk, den blaassteek door den endeldarm te bewerkstelligen, dewijl wel eens een klomp vet, in het bekken zich bevindende, den in den endeldarm gebragten vinger verhindert, door het gevoel de opgevolde blaas te onderscheiden. BONN deelt een geval daarvan mede, waarin men dus ook genoodzaakt was, van den blaassteek door den endeldarm af te zien, en denzelven boven de schaambeenderen te verrigten.

§. 52.

Even zoo onmogelijk is de blaassteek door den endeldarm, wanneer eene aanmerkelijke opzwellung van de voorstanderklier plaats vindt; van daar kan ook, volgens RICHTER, bij eene pisopstopping, welke van eene ontsteking (1) en opzwellung der voorstanderklier (2) haren oorsprong neemt, de blaassteek *alleen* boven de schaambeenderen geschieden. Om die reden schrijft J. P. FRANK (3), van den blaassteek boven de schaambeenderen, onder zulke omstandigheden: „*optimo ad pubem vesicam perforavi consilio.*” Hierop ook berust het geval, door A. MURRAY (4) en MEIJER (5) verhaald, waarin

een

(1) l. c. §. 333.

(2) l. c. §. 345 en 361.

(3) *De curand. homin. morbis.* vol. 5. pag. 243.

(4) l. c.

(5) In RÖMER'S *Abhandlungen der Schwedischen Aerzte*,
theil

een *rheumatiek* man van 74 jaren, welke, 'wegens opzwellling der voorstanderklier, aan pisopstopping leed, nadat de blaassteek door den endeldarm tweemaal te vergeefs beproefd geworden was, door dien boven de schaambeenderen gelukkig genezen werd.

§. 53.

In de, helaas! al te gewone gevallen, vooral bij mannen van hooge jaren, waarin gezwellen en uitwassen juist die plaats innemen, welke de blaassteek, indien hij wil slagen, treffen moet, kan de blaassteek door den endeldarm onmogelijk met vrucht worden bewerkstelligd. Daarom ook heb ik zoo breedvoerig, met bijbrenging van letterkundige bewijzen, van deze uitwassen in §. 73 en 75. gehandeld.

Men beschouwe slechts de daar aangehaalde afbeeldingen bij RUISCH, LUDWIG, ZUBER, WALTER, SANDIFORT, HUNTER, en vooral van BAILLIE, dan zal men reeds, bij den eersten opslag van het oog, moeten toegeven, dat, bij zoodanige pisblazen, de steek door den endeldarm niets baten kan, indien hij ook mogelijk ware. Daarom kan ook hier, naar het gevoelen van MURRAY en BERTRANDI, slechts de blaassteek, boven de schaambeenderen, het leven van den zieke redden.

§. 54.

Theil I. p. 248, waar hij het verhaal van MURRAY verduidelijkt, en de lijkschouwing er bijvoegt.

§ 54.

Eene pisopstopping, veroorzaakt door eenen val achterover, waardoor ontsteking van den bilnaad, der voorstanderklier, van den aars, enz. ontstaat, gedooft in geenen deele de blaassteek door den endeldarm. Ik zag deswege, reeds in 1778, te Amsterdam, eenen uit den mast gevallen matroos, door den blaassteek boven de schaambeenderen, gered. Bij eene kneuzing van den bilnaad echter vond NORRIS (1) denzelfven nuttig.

§. 55.

Even min is de blaassteek door den endeldarm te bewerkstelligen, wanneer dezelve door aanbeijenknoopen opgezwollen is.

Ook de gevolgen van den blaassteek door den endeldarm zijn niet altijd dezelfde; want NAUCHE (2) zag daardoor een ettergezwel, tusschen de blaas en den endeldarm, ontstaan.

§. 56.

Zoude voorts de blaassteek, boven de schaambeenderen, ook niet daarom, boven den steek door den endeldarm, de voorkeur verdienen, dewijl bij den blaassteek boven de schaambeenderen, het zij de lijder staat, of zit, of ligt, de *urine* in de blaas zich op-

(1) *Memoirs of the medical Society of London.* vol. I. 1807.

(2) *Maladies de la vessie.* pag. 195.

ophoopen kan , voor dat zij de gemaakte kunstopening bereikt , of in het buisje opklimt ? Hierdoor toch kan de natuurlijke verrigting der pisblaas eerder terugkeeren , dan wanneer de blaas , gelijk bij den steek door den endeldarm , zoo laag geopend is , dat men het gestadige invloeyen van de *urine* in den endeldarm niet in staat is te keer te gaan.

Volgens SCHMIDT (1) verheft zich eene vreeslijk uitgezette pisblaas , gelijk eene zwangere baarmoeder uit de holte van het bekken , en kan zij , door den endeldarm , met geen *troikar* meer bereikt worden.

§. 57.

MURRAY houdt den blaassteek door den endeldarm voor spoediger te bewerkstelligen , dan de blaassteek boven de schaambeenderen . Wanneer dit ook omtrent eenige gevallen niet te ontkennen is , het is echter niet , ten opzichte van alle , gegrond . Het onderzoek en de nasporing van de beste plaats tot den steek , vereischt zeker niet minder tijds , dan men noodig heeft , om zelfs in het ergste geval (wanneer nameijk eene menigte vet van den schaamheuvel , eene hindernis oplevert , om de blaas , met volmaakte zekerheid , dadelijk te voelen) de blaas te bereiken . Voelt men daarentegen de blaas duidelijk , door de magere buisspiereu , dan is zeker de blaassteek in een oogenblik verrigt ; bij gevolg nog spoediger te bewerkstelligen boven de schaambeenderen , dan door den

(1) l. c. pag. 94 en 104.

den endeldarm, alwaar men toch eerst met alle naauwkeurigheid, en langen tijd, onderzoeken moet, om met zekerheid te werk te gaan. Voor het overige behoeft ik naauwelijks te doen opmerken, dat de korte duur van eene kunstbewerking, zonder twijfel een groot voorregt is, wanneer alle andere omstandigheden, b. v. zekerheid voor kwade gevolgen, met elkander overeenstemmen. Men moet zich echter verwonderen, wanneer de Heer MURRAY de spoedige verrigting van den blaassteek door den endeldarm, juist bij het verhaal van een geval, prijst, waarin toch eene, tweemaal herhaalde poging, om den blaassteek te verrigten, niet gelukte; terwijl men daar tegen met den blaassteek boven de schaambeenderen, dadelijk slaagde, en derhalve deze hooggeroemde *korthed* in waarheid slechts bij deze, en niet bij gene wijze van kunstbewerking, plaats vond.

§. 58.

De Heer MURRAY noemt den blaassteek door den endeldarm *gemakkelijk*, zelfs voor elken eerstbeginnenden; doch, naar al het geen ik daaromtrent heb waargenomen en aangehaald, is hij zulks slechts voor eenen ligtzinnigen, en voorzeker niet, voor eenen voorzigtigen aanvanger. Ware hij zoo ligt, hoe zoude een LUDWIG, een MAIJER, dien de heer MURRAY zelf den naam van eenen geschikten heelmeeester geeft, van elke poging, ter verrigting van deze kunstbewerking, hebben afgezien? De heer PALETTA is niet van het gevoelen van MURRAY, naardien hij uitdrukkelijk zegt; „Niet alle heelmee-

ters hebben de noodige geschiktheid , om de blaas door den endeldarm te openen. Het was , onlangs nog , meermaals het geval , dat de steek tusschen den endeldarm en de blaas doorging , in plaats dat de laatste , van beneden naar boven , in eene regte lijn doorboord zou zijn geworden." Ik beken , dat ik , naar mijne proeven en ondervindingen , zelfs geen het minste begrip van de grootere gemakkelijheid des blaassteeks door den endeldarm , boven dien , boven de schaambeenderen , koesteren kan.

§ 59.

De Heer MURRAY houdt den blaassteek door den endeldarm niet voor *gevaarlijk*. Hoe weinig men daaromtrent met hem instemmen kan , blijkt niet slechts uit het reeds bijgebragte , maar ook uit de eigene verhandeling van MURRAY zelve. Hij verhaalt namelijk , dat hij zelf den Heer BERTRANDI den blaassteek boven de schaambeenderen , met de beste gevolgen , heeft zien verrigten ; terwijl hij daarentegen omtrent den blaassteek door den endeldarm , bijbrengt , dat de Heer MAIJER , een anders zeer kundig heelmester , denzelven , bij eenen en denzelfden man , in zijne tegenwoordigheid , tot twee keeren , te vergeefs zocht te bewerkstelligen , zoo , dat de Heer MAIJER genoodzaakt werd , tot den blaassteek boven de schaambeenderen over te gaan , die dan ook dadelijk gelukte. Beide gevallen derhalve , door hem van eenen gelukten blaassteek boven de schaambeenderen medegedeeld , spreken regtstreeks tegen hem , te meer , daar hij geen geval van den
blaas-

blaassteek door den endeldarm, die gelukt is, aanhaalt.

§. 60.

In een enkel geval echter zal de blaassteek door den endeldarm, voor dien, boven de schaambeenderen, de voorkeur verdienen; dan, namelijk, wanneer de pisblaas slechts het kleine bekken opvult, en zich niet hoog genoeg boven de schaambeenderen verheft, zoo dat men de pisblaas niet hier, maar wel in het bekken, bereiken en voelen kan. Ik beken de kracht dezer tegenwerping niet te doorgronden; want, is de overigens gezonde pisblaas zoo weinig door de *urine* uitgezet, dat zij niet eens den bovensten rand der schaambeenderen bereikt, dan is de pisopstopping wel niet zeer gevaarlijk. Is, daarentegen, de pisblaas van natuur zeer klein, of kan zij, wegens eenigen ziekelijken toestand, niet uitgezet worden, dan is de blaassteek door den endeldarm misschien even bedenkelijk.

Hetzelfde kan men in het midden brengen tegen het gevoelen van MURSINNA (1), volgens hetwelk in eenen hoogen ouderdom, vooral eene ontstokene en in verzwering overgegane pisblaas, zelden zoo kan worden uitgezet, dat zij boven de schaambeenderen uitsteekt en gevoeld worden kan; weshalve dan ook hier de steek door den endeldarm moest worden verrigt. Naar mijn inzien echter, moest men

---

(1) *Journal für Chirurgie.* B. 4.

men zich, ook door deze gesteldheid der pisblaas, niet laten terug houden, om den blaassteek *boven*, en in dit geval zelfs *achter* de schaambeenderen te bewerkstelligen, daar niet alleen de pisblaas altijd digt achter de schaambeenderen ligt, maar men ook, in elk geval, achter den rand der schaambeenderen, door de, door insnijding afgescheidene, buikbkleedse-
len, eenen vinger diep genoeg inbrengen kan, om de blaas zeker te bereiken.

Men beschouwe slechts de, ook te dezen opzichte, volmaakt met de natuur overeenstemmende afbeelding, in levensgrootte, bij CAMPER (1) of LANGENBECK (2) en men zal ontdekken, dat zelfs de geheel zamengetrokkene pisblaas, geen anderhalven duim, onder den bovensten rand der schaambeenderen ligt, en dus gemakkelijk, met iederen vinger, kan worden bereikt; hoe veel te beter derhalve, wanneer zij door *urine* min of meer is uitgezet? Van daar zegt ook RICHTER: „het is schier onmogelijk, hier de blaas niet te treffen.”

§. 61.

Slechts in zulke gevallen komt het mij voor, dat de

(1) *Demonstrationes anatomico-pathologicae*. Lib. II. 1762. Tab. III. fig. 1. zeer naauwkeurig gecopieerd, en in de Duit-
sche vertaling van BELL's *Lehrbegriff der Wundarzneikunst*.
Band II. Leipz. 1786. Tab. 171 fig. 2, en in ARNEMANN's
System. der Chirurgie. Theil I. Götting. 1796. Tab. II.

(2) *Ueber den Steinschnitt*. Würzburg 1802. Tab. 3.

de blaassteek door den endeldarm bewerkstelligd worden kan, wanneer het bovenste gedeelte der blaas voornamelijk is aangedaan (§. 2.); maar het onderste gedeelte daarentegen minder, of geheel niet, door eenige ziekte schijnt aangetast te zijn, en tegelijk de ongevulde blaas niet tusschen de zaadblaasjes, duidelijk voelbaar, aan den vinger aanbiedt. Dit echter is zeer zeldzaam het geval, gelijk ook PALLETTA met TACCONI beweert. Ook in een ander, hiermede overeenstemmend geval, kan de blaassteek door den endeldarm geschieden; dan, namelijk, wanneer eene pisopstopping door eenen slag, stoot, of val op den schaamheuvel veroorzaakt is. Daar ik intusschen hier uitwendige schendingen niet behoef in aanmerking te nemen, ga ik dit punt met stilzwijgen voorbij.

§ 62.

De voornaamste tegenwerping, welke men voorhenen tegen den blaassteek boven de schaambeenderen opperde, was gegrond in de vrees, dat de *urine of* in de buikholte, of in het celwijsweefsel van het bekken, zoude kunnen geraken.

„*Dat de urine in de buikholte kan worden uitgestort,*” vereischt in onze dagen wel geene wederlegging meer, dewijl men den blaassteek niet door het buikvlies verrigt.

Ook „*in het celwijsweefsel van het bekken kan de urine niet komen;*” want, zoo lang het veerkrachtige buisje in de blaas zit, trekt zij zich om hetzelfde vast genoeg zamen. Ja, wanneer ook het

buisje uitglijdt, ontstaat nogtans daarom geene uitstorting van *urine*, gelijk, onder anderen, de zoo veel beslissende getuigenis van PALETTA bewijst. De ondervinding heeft, reeds door vele gevallen, geleerd, dat, binnen weinige dagen na den blaassteek, de wonde in de buikspieren met de wonde der pisblaas, door de zoogenaamde *adhaesive* ontsteking, vast samen groeit, door rondwording der randen, gelijk de door SANDIFORT in §. 47. aangehaalde afbeelding duidelijk aantoon, eene pijpzweer vormt, en eene invloeiing, of liever inlekking in het celwijsweefsel van het bekken volmaakt onmogelijk maakt. Doch, zelf in het zoo zeldzame geval, van zoodanige inlekking in het celwijsweefsel van het bekken, waarvan ik tot nu toe, maar een voorbeeld (namelijk in het door BONN naar POPTA verhaalde geval,) kenne, bespeurde men eenen gelukkigen uitgang van den blaassteek boven de schaambeenderen, naardien zich de ingevloede *urine*, aan de regter- en (wat opmerking verdient) slechts bovenste zijde van den balzak, eenen weg baande; een duidelijk bewijs derhalve, dat ook het allerergste, wat men bij dezen blaassteek duchten kan, geene veelbeduidende gevolgen na zich sleept.

De *tegenbedenking*, die den Recensent in de *Jenauer Literatur-Zeitung* als *hoogstgewichtig* is voorgekomen, en ontleend is uit de mogelijkheid, dat het buisje, na de ontleding der blaas, dezelve verlaten, de blaas langs hetzelfde afglijden, en langs dien weg, het doel der operatie welras wederom verijdeld worden kan, hebben noch ik, noch anderen, gelijk reeds

in

in §. 50. is aangemerkt geworden, in de praktijk bevestigd gevonden; dewijl men toch menigvuldige maatregelen nemen kan, om zoodanig iets voor te komen.

De Heer MARCARD (1) schreef, echter zonder het door gedane waarneming te staven: „de blaassteek boven de schaambeenderen is pijnlijk, moeilijk, en dikwerf onvoldoende; men kan de blaas nooit geheel ontlasten, en wanneer de verstopping langen tijd aanhoudt (?), dan is de *operatie* vruchteloos.”

Dat eindelijk *de blaassteek boven de schaambeenderen* eene grootere, zoo *positive* als *relative*, waardij bezit, dan *de blaassteek door den endeldarm*, daarvan strekken ten bewijze de zoo gelukkig verrigte blaassteeken, boven de schaambeenderen, van MERIJ (2), MORAND (3), DROUIN (4), TOLET (5), HEISTER (6), WERLHOFF (7), FAGET (8), FRERE-

COS-

---

(1) In het *Hannöverische Magazin* 1774. Stück 22, wederom afgedrukt in de *Sammlung medicinischer und chirurgischer Original-Abhandlungen aus dem Hannöverischen Magazin*, Theil III. Hannov. 1787. p. 377.

(2) *Mémoires de l'Académie des Sciences*. 1701.

(3) Volgens PERCY'S *Eloge de Monsieur Sabatier*, Paris. 1812. pag. 26, verrigtte MORAND, 1727. een blaassteek boven de schaambeenderen, dien men wel voorgeslagen, maar niet bewerkstelligd had.

(4) *Journal des Savans*. 1694.

(5) *Tr. de la lithotomie*. 3 édit. Paris 1686. p. 208.

(6) *Medicinische chirurgische Wahrnehmungen*. 1753. Wahrn 349. seite 571.

(7) *Commercium literarium Noricum*. 1733. Hebd. 2.

(8) In DARAN'S *Obs. chirurg. sur les maladies de l'urèthre*. Paris 1750.

COSME (1), LE CAT (2), WEITBRECHT (3),
 HEUERMANN (4), BRAKEN (5), ULHOORN (6), POP-
 TA (7), DE REUS (8), LEURS (9), SHARP (10),
 BERTRANDI (11), MOLINARI (12), AGASSON (13),
 STEIDELE (14), TURNER (15), LUCAS (16),
 TREYE

-
- (1) *Journal des Savans.* 1750.
 (2) *Pieces concernant l'operation de la Taille.* Second Re-
 cueil. pag. 295.
 (3) *Com. lit. Noricum* 1732. gelukkig volbragte blaassteek,
 nadat hij door den bilnaad mislukt was.
 (4) *Bemerkungen und Untersuchungen der ausübenden*
Arzneiwissenschaft. Band II. Kopenhagen 1767. Seite 125.
 (5) *Lithiasis Anglicana.* London 1739. 8.
 (6) In zijne vertaling van HEISTER *Onderwijzingen, etc.*
met Aanteekeningen.
 (7) In het 16de deel der *Arzneikundigen Abhandlungen,*
 onder de zinspreuk: *Servandis civibus,* ook in BEKKER'S
Diss. de urina medice vel chirurgice eliminanda. Workum
 1803., en daar uit in SIEBOLD'S *Chiron.* Band III. Sulzbach
 1812. S. 203.
 (8) *Ibidem.*
 (9) LE BLANC'S *Beschrijving van Heelkundige Operatien,*
 vertaald door LEURS. Deel I. p. 104.
 (10) *Criticali inquiry into the State of Surgery.* 3me edit.
 1754. pag. 124.
 (11) *Tr. des operations de Chirurgie,* pag. 103.
 (12) In de *Nov. act. med. Ephemeridibus Acad. Nat. Curios.*
 1767. tom. III.
 (13) *Journal de Medicine.* tome 16.
 (14) *Sammlung verschiedener Beobachtungen.* Wien 1778.
 Band II.
 (15) *Medical Journal.* London 1790. vol. XI. pag. 1. Daaruit
 in het *Journ. de Medicine et Chirurg.* 1790. tom. 82. p. 366.
 (16) *Sammlung der neuesten Beobacht. Englischer Aerzte,*
 für

TREIJE (1), WELDON (2), DESAULT (3), TACCONI (4), NOEL (5), MURSINNA (6), LÖFFLER (7), MURAY (8), MEIJER (9), BELL (10), NANNO-
NI (11), PELLETAN (12), BONN (13), SANDIFORT (14),
VRO-

---

für das Jahr 1790; ook in ARNEMANN'S *Bibliothek für Chi-
rurgie*. Bd. II. p. 257.

(1) *Remarks on morbid retention of urine*. Gloucester 1784;
in het Duitsch in de *neuen Sammlungen für Wundärzte*.
Leipz. 1786.

(2) *Obs. on the different modes of puncturing the bladder*.
Lond. 1793; Duitsch. Leipz. 1794.

(3) *Tr. des maladies des voies urinaires, publié par BI-
CHAT*. Paris 1790; ook in het *Journ. de Chirurgie*. 1791.
tome II.

(4) In de *Commentar. acad. Bononiensis*. tom. VI.

(5) In het aangeh. *Journal* van DESAULT.

(6) *Journal für Chirurgie*. Bd. IV. p. 50; ook in ARNE-
MANN'S *Magazin für die Wundarzneiwissenschaft*. Band I. 1797.
pag. 271, waar deze waardige man schrijft: « Deze ondervinding
» bewijst genoegzaam, dat de blaas gemakkelijk, ligt, en zonder
» het minste gevaar, ja zelfs, zonder eenig nadeel, en met groot
» nut, boven de schaambeenderen kan doorboord worden.»

(7) *Beitr ge zur Arzneiwissenschaft und Chirurgie*. Leipz.
1792.

(8) In de §. 48. aangehaalde Verhandeling.

(9) RÖMER'S *Abhandlung Schwedischer Aerzte*. St. Gall. 1785-

(10) *Lehrbegriff der Wundarzneikunst*.

(11) *Trattato di Chirurgia*. Siena 1783.

(12) LARBAUD, *sur le retrecissement chronique de l'urètre*.
Paris 1805. p. 86.

(13) §. 7. aangehaalde bemerking.

(14) *Museum anatomicum Acad. Lugd. Batav.* vol. I. pag.
261. vol. II, Tab. XCII.

VROLIK (1), PALLETTA (2), HERHOLT (3), LASSUS (4), NAUCHE (5), ABERNETHY (6), SCHMID (7), JOHNSTONE (8), LEITICH (9), HOME (10), FINE (11), SCHREGER (12), TAUNTON (13), ANSIAUX. (14),
MI-

---

(1) In de 15de *Thesis* van zijne heerlijke *Diss. de Defoliatione vegetabilium*. L. B. 1796, zegt hij: *In ischuria ex omnibus vesicam perforandi modis, ille qui ex proposito MERYI supra os pubis fit, eligenda et caeteris anteponenda videtur.*

(2) *Giornale de Venezia*. Tomo IX, en daar uit in WEIGEL'S *Italienischer Bibliothek*. Bd. II. p. 2.

(5) ARNEMANN'S *Magazin für die Wundärzneywiss.* Bd. II. 1799. p. 120.

(4) *Pathologie chirurgicale*. Par. 1805. Chap. 31.

(5) *Sur la retention d'urine*. Par. 1806. en het in mijne inleiding aangehaalde werk.

(6) *Med. Chirurg. Beobacht., aus dem Engl. übers.* von MECKEL. Halle 1809.

(7) In het aan het slot mijner inleiding aangehaalde werk.

(8) *Ibidem*.

(9) Bewerkstelligde, bij den bekenden H. A. v. ROTHSCHILD, Vader te Frankfurt, den blaassteek met het beste gevolg.

(10) *Transact. of a society for the improvement of medical and chirurgic. knowledge*. vol. II. p. 344 en 378.

(11) *Journal generale de Medicine et Chirurgie*. vol. 39. Septemb. 1810.

(12) *Chirurgische Versuche*. Erl. 1811.

(13) In NICHOLSON'S, en TILLOCH'S *Philosophical Magazine*. vol. 43. 1804. pag. 391.

(14) *Clinique chirurgicale, à Liege*. 1816. pag. 178. „j'emploie d'ordinaire cette ponction.” In het Duitsch vertaald: *Neue auserlesene Abhandl. für practische Aerzte*. 1821.

MICHAELIS (1), ARNEMANN (2) en meer anderen.

§. 64.

Wat mij betreft, ik kan mij te geruster en ondubbelzinniger, voor den blaassteek boven de schaambeenderen verklaren, dewijl ik noch eenig mislukt geval van deze kunstbewerking beleefd heb, noch *éne*, slechts eenigzins *gegronde*, tegenwerping tegen dezelve, tot op dit uur, kenne, en ook, bij de herziening van hiertoe behoorende *litteratuur*, bemerke, dat deze wijze van kunstbewerking, na derzelve aanbeveling door BONN, sedert het jaar 1793, de verdiende, algemeene goedkeuring wegdraagt (3).

Daarentegen kende de oude en verdienstelijke heelemeester SABATIER, volgens de getuigenis van LARBAUD (4) weinige voorbeelden, dat de blaassteek door den endeldarm, wel gelukte.

§. 65.

---

(1) De vervolger der Illuminaten, REICHERT, is naar zijn schrijven aan mij, door dezen blaassteek, gelukkig genezen geworden.

(2) *System. der Chirurgie*. Theil I. 1798. p. 313. zegt hij : „De operatie van den blaassteek boven de vereeniging der „schaambeenderen is tallooze keeren bewerkstelligd geworden, „en altijd gelukkig.”

(3) NAUCHE zag dezelve doodelijk afloopen, p. 157.

(4) *Sur le retrecissement chronique de l'urètre*. Par. 1805. pag. 86.

Uit deze, deels *theoretische*, deels *practische* vergelijking der twee *methoden*, waarop de blaassteek kan worden verrigt, vloeit als slotsom voort: Dat de blaassteek boven de schaambeenderen, in alle gevallen, behalve bij eene ziekelijke of gekwetste steek der schaamdeelen, of bij eene pisblaas, wel boven de schaambeenderen, maar diep in het bekken in het geheel niet, of toch maar weinig pijnlijk. — boven den blaassteek door den endeldarm, de voorkeur verdient, als zijnde dezelve ontegenzeggelijker, minder gevaarlijk, zekerder, ligter, gemakkelijker, spoediger te verrigten, en met geene nadeelige gevolgen verbonden, vooral bij mannen van hoogen ouderdom, groote zwakte en eene *arthritische* ligchaamsgesteldheid.

**BLAASSTEEK BOVEN DE SCHAAM-
BEENDEREN.**

§ 66.

Den *blaassteek boven de schaambeenderen* verrigt men, in zoodanige gevallen, waarin men zich ten volle, vooral door magere buikspieren, van de golfing der, tot boven de schaambeenderen uitgezette, pisblaas, overtuigd heeft, op eene *hoogst eenvoudige* wijze, namelijk door onmiddellijke insteking (van eenen, eenigzins gekromden *troikar*, die met een zilveren elastiek, of, wanneer dit niet voorhanden is, stijf buisje voorzien is), in de bekleedselen van den buik, een paar vingeren breed, midden boven den bovensten rand der schaambeenderen, welke plaats men te voren geheel heeft laten afscheren. Na dat het *stilet* weggetrokken is, ontledigt men de blaas door het buisje, brengt vervolgens een veerkrachtig, of uit hars bereid, met een stopje voorzien buisje, of eenen zoogenaamden hollen, veerkrachtigen *catheter*, door het zilveren buisje van den *troikar*, in de blaas, trekt het zilveren buisje daaroverhenen, en bevestigt het eerstgemelde op eene meest voegzame wijze.

Gedurende de insteking en aanvankelijke ontleding der *urine*, kan de lijder op eenen stoel zitten, doch naderhand, ten einde de ontlasting der *urine*

ge-

gemakkelijker en volkomener te doen plaats grijpen, zich zijdelings op een rustbed nederleggen, zoo echter, dat de schaamdeelen iets dieper liggen, dan het achterste deel des lijders. Is daarentegen de streek der schaamdeelen zeer vet, dan is het beter, om eerst eene insnijding te maken, en des noods de *muscul. pyramidalis* van elkander te scheiden, en dan eerst, van de aanwezigheid der blaas zeker zijnde, de *troikar* op bovengemelde wijze in te steken. Zoodanig geval uitgezonderd, ware het, gelijk MURSINNA bemerkt, onnoodige vermeerdering van pijn.

Hierbij, moet men overigens de hoogstgewichtige bemerking van PORTAL (1) niet vergeten, dat hetzelfde gedeelte van den onderbuik, hetwelk, wanneer de lijder ligt, met den *fundus vesicae* in verband staat, ook wanneer hij staat, met den voorsten wand van dezelve overeenstemt.

Het elastieke buisje, welks lengte men naar de dikte van den schaambeenderensteek bepaalt, moet men meerdere dagen daarin laten blijven, (LASSUS (2) liet het 50 dagen lang liggen); vervolgens neemt men het er uit, om het te zuiveren, en legt een ander er voor in de plaats. Zoodra men ontdekt, dat de natuurlijke weg der *urine* weder vrij geworden is, trekt men het veerkrachtige buisje er uit, en laat men den mond der pijpzwear, dezelve met eene wel vastklevende pleister bedekt hebbende, toegaan. De
lij-

---

(1) *Mémoires de l'Académie royale des Sciences.* 1773.

(2) *Pathologie chirurgicale.* 1805. Tom. I.

lijder houdt alsdan bij elke waterlozing, den vinger door de bedekkende pleister op den mond der pijp-zweer, ten einde de uitvloeiing der *urine*, langs dien weg, te keer te gaan. Ja, men kan zelfs, zoodra slechts de wonde der pisblaas met de wonde der buikspieren zamengegroeid is, het buisje, als overbodig, weglaten. Men bedekt de fistelopening in de streek der schaambeenderen met eene, wel vast klevende, pleister, b. v. het *Emplastro adhaesivo*, volgens de nieuwe Württenbergsche *Pharmacopea* bereid, en de patient ontlast, van tijd tot tijd, de *urine* uit de opening, tot dat de pis wederom haren natuurlijken weg neemt.

Indien intusschen, na de wederopening van het natuurlijk kanaal der *urine* door de pisbuis, de uitwendige opening der pijpzweer niet toeging, en ook eene zachte prikkeling van dezelve, niet toereikende ware, dan bevele men het inbrengen van een groot buisje aan, met een stopje voorzien.

 BLAASSTEELK DOOR DEN ENDELDARM.

§. 67.

De wijze, hoe men den blaassteek door den endeldarm hebbe te bewerkstelligen, vindt men in alle nieuwere heelkundige handboeken, b. v. in dat van RICHTER, op het nauwkeurigst beschreven. Den daarvoor het meeste geschikte *troikar* van FLEURANT hebben BRAMBILLA, CAMPER en de vertaler van BELL, op de reeds in §. 60. aangehaalde plaatsen, afgebeeld (1)

---

(1) Een voorbeeld van eenen door twee zeer kundige heelmeesters, maar zonder vrucht in het werk gestelden blaassteek, door den endeldarm, vindt men in het *Journal de medicine*, tom. 86; in RICHTER'S *chirurgische Biblioth.* Bd. XII. seite 7. Waarschijnlijk had men dezen zieke, eenen man van 73 jaren, door den blaassteek boven de schaambeenderen kunnen redden, dewijl men de blaas boven de schaambeenderen opgezwollen vond. NAUCHE opende eenen man, *qui etoit mort à la suite de la ponction par le rectum.* *Des maladies de la vessie.* Paris 1810. p. 103.

SPONSACHTIGE UITWASSEN DER
PISBLAAS.

(*Fungi vesicae urinariae* (1)).

§. 68.

Bij mannen van eenen hoogen ouderdom, vindt men niet zelden vlokkige, vezelachtige bosjes van den inwendige rand der pisblaas, welke schier een duim lang zijn, en zich in de *urine*, als losse kwastjes henen en weder laten bewegen. Ik zelf (2) heb dezelve naauwkeurig, en van die hoeedanigheid waargenomen, als BAILLIE (3) zoodanig eenen uitwas zeer natuurlijk afbeeldt. Deze opzwellingen of uitwassen staan volstrekt in geen verband met de voorstanderklier. Een dergelijk sponsachtig uitwas,
aan

---

(1) Ik spreek eenigzins breedvoeriger over deze sponsachtige uitwassen, deels omdat ik dezelve nergens zoo bijeen vond, deels om andere geneesheeren op dit niet zoo zeldzaam verschijnsel oplettend te maken. Veel zeldzamer heeft men uitwendig, aan de mannelijke pisblaas, gewassen waargenomen, waarschijnlijk, omdat de *urine* tot prikkeling der inwendige vlakte bijzonder veel bijdraagt.

(2) Dit *praeparaat* bevindt zich in de K. K. *Jozefinische* Akademie te Weenen.

(3) *Engravings. Fasciculus VIII.* plate V. HOME. vol. II, plate X. van eenen man van 65 jaren.

aan den hals der blaas ontstaan, en met de voorstanderklier naauw zamenhangende, beschrijft ZUBER (1), met eene afbeelding, van eenen man van 70 jaren ontleend. — Eene kleinere en niet zoo naauwkeurige afbeelding van drie zulke uitwassen, ook niet ver van den hals der blaas, op den achtersten wand van de zeer verdikte pisblaas ontstaan, vindt men bij RUISCH (2). — Twee sponsachtige uitwassen, ook uit het achterste en onderste gedeelte der pisblaas van eenen man van 63 jaren voortgekomen, heeft LUDWIG (3) zeer schoon afgebeeld. — De afbeelding van een dergelijk uitwas der pisblaas, uit de voorstanderklier ontsproten, in eenen man van 80 jaren, dien SANDIFORT (4) behandelde, is van te grootere waardij, daar zij met het merkwaardig ziekteverhaal van dit geval, en andere door hem waargenomene gevallen, gepaard is. Ook WEGELIN (5) levert eene afbeelding van zoodanig een uitwas, bij eenen grijsaard van 60 jaren.

Het

---

(1) *Diss. de vesicae urinariae morbis.* Argentor. 1771.

(2) *Observation. anatomico-chirurgicae.* Amst. 1691. Observ. 78. fig. 62. *de scabies vesicae* van RUISCH was wel niets anders, dan zweertjes, gelijk ook WALTER de zoon, bij gelegenheid eener afbeelding van een soortgelijk, sponsachtigen uitwas, welke den geheelen hals der pisblaas in eene 45 jarige vrouw opvulde, beweert, in deszelfs werk: *Ueber einige Krankheiten der Nieren und Harnblase.* Berlin 1804.

(3) *Progr. de Ischuria ex tumoribus vesicae.* Lips. 1767.

(4) *Museum Academ. Lugd. Batav.* Tab. XCIII. fig. 2.

(5) *Diss. de Dysuria.* Argentorati 1779; vertaald in de *neuen Sammlungen fur Wundärzte*, Stück 14.

Het is moeilijk te beslissen, of niet eenige van die sponsachtige uitwassen, eigenlijk uitwassen der voorstanderklier waren.

Ook RIOLANUS en DE LE BOE SIJLVIVS zagen dikwerf zulke gezwollen; wijders maken DRELINCOURT (1), REISEL (2), BLANCAARD (3), BLASIVS (4), SAVIARD (5), PANTHOT (6), HENCKEL (7), ACRELL (8), TROJA (9), LASSUS (10), SANDIFORT (11), MONRO (12) en meer andere, daarvan gewag.

Volgens RICHTER (13), is somtijds de geheele
in-

(1) *La legende de Gascon.* edit. alt. Leid. 1674.

(2) Deszelfs van LIEUTAND aangehaald *tuberculum* aan den hals der pisblaas, van de grootte van een hoender ei, schijnt mij ook hier ter plaatse te behooren.

(3) *Anatomia practica rationalis.* Amst. 1638. Obs. XVII. Een sponsachtig uitwas, van de grootte van een hoenderei, p. 221. in eenen man van 80 jaren.

(4) *Observat. medicae rariores.* Amst. 1677.

(5) *Observations chirurgicales.* Paris 1702.

(6) *Journal des Savans.* 1693.

(7) SIEBERT'S *Sammlung medicinisch-chirurgischer Anmerkungen.* Berlin 1760.

(8) *Chirurgische Vorfälle.* Bd. II, vertaald in het Hollandsch door SANDIFORT.

(9) *Lezioni intorno ai mali della vesica urinaria.* Napoli 1788.

(10) *Patholog. chirurgicale.* Paris 1805. In het Hollandsch vertaald, door ERPECUM. Amst. 1822.

(11) Behalve in het aangehaald *Museum anatomicum*, ook in zijne *Observat. anat. pathologicae.* Lib. IV. Chap. 75 en 85.

(12) Hij zag twee gevallen. *Morbid anatomy.* Edinburgh 1812. p. 171.

(13) *Wundarzneikunst.* Bd. VI. §. 280.

inwendige oppervlakte der blaas, met kleine sponsachtige uitwassen, als het ware, bezaait. Eenige hangen aan eenen dunnen steel, anderen hebben eene breede grondvlakte. Sommige zijn slap en teeder, andere van eene vaste zelfstandigheid, ja zelfs kraakbeenig hard. TROJA noemt deze uitwassen *Scirrheus*.

Gewoonlijk vindt men te gelijk, en wel waarschijnlijk, als gevolg der gestadige prikkeling der pisblaas, vooral bij elke zamentrekking van dezelve, de pisblaas verdikt en verhard. — Ook is het slijm der pisblaas daarbij buitengewoon taai en veelvuldig.

Men heeft een geval waargenomen, waarin zoodanig een sponsachtige uitwas, met een zeker uitsteeksel, tot in den mond der pisbuis indrong, en eene doodelijke pisopstopping ten gevolge had (1).

Zulke sponsachtige uitwassen veroorzaken somtijds, omgekeerd, onvermogen om de *urine* te houden, omdat de *urine* tusschen hen en de wonde der blaas doorloopt. Wanneer zij met eene *sonde of* eenen *catheter* aangeraakt worden, dan bloeden zij ligtelijk. Somtijds scheiden ook stukken van hen af, welke alsdan met de *urine* worden ontlast (2).

Wijders is het nog merkwaardig, dat de tot nu toe waargenomene gezwollen van dien aard, aan het achterste en onderste gedeelte der pisblaas zich ver-
toon-

---

(1) J. B. ERHART in de *Actis Natur. Curios* 1748. vol. VIII. Obs. 39.

(2) TROJA. l. c.

toonden. Soms is ook tegelijk een pissteen voorhanden.

§. 69.

Wat de eigenlijke bijzondere *oorzaak* dier uitwassen aanbelangt, daaromtrent is behalve, zoo men wil, het *venerische* gift, tot nu toe, zoo veel ik weet, niets naders bekend. De meeste worden bij buitensporige menschen en brandewijndrinkers gevonden.

§. 70.

De ontandingen (*Asterorganisationen*) schijnen mij met den zoogenaamden *fungus haematodes* van HEXDE (1) groote gelijkheid te hebben. Kende men slechts den waren grond van dezelve, dan kon men hopen, dat ook middelen tegen dezelve zouden gevonden worden. Wij zien ten minste dergelijke ontandingen, door *venerisch* gift ontstoken, door middel van het gegeven kwik, niet slechts in derzelver voortgang gestremd, maar zelfs wederom vernietigd.

§. 71.

De *diagnosis* van zoodanige sponsachtige uitwassen, is om twee redenen zeer moeilijk. 1) Zijn zij zelve te week, om door den endeldarm en de huid

---

(1) *Pract. Obs. in Surgery illustrated with cases.* London 1803. Chap. 4. en G. P. MAUNOIR *mém. sur le fungus mcdallaire et hematode.* Paris 1820. Nederduitsch. 1822.

der blaas te kunnen worden gevoeld. 2) Is de pisblaas gewoonlijk tevens te dik en te hard, om dezelve te doen waarnemen. Men moet zich derhalve niet verwonderen, dat zelfs wel eens beroemde heelmeeesters, in de *diagnosis* hebben gedwaald, en, zoodanig een sponsachtig uitwas voor eenen steen aanzien, werkelijk tot de steensnede zijn overgegaan, gelijk DALECHAMPS (1) en PORTAL (2) voorbeelden daarvan aanhalen (3). AGASSON (4) geloofde dezelve, gedurende het leven, daaraan te kunnen erkennen, dat, ofschoon ook de in de blaas gebragte *catheter* op iets stiet, niet te min noch de *urine* uit de blaas kon worden ontlast, noch eene inspuiting in de blaas gedaan worden kon.

§. 72. a.

LASSUS (5) verklaart met regt deze sponsachtige uitwassen meestal voor ongeneeslijk. Geenszins is mij onbekend, dat LE CAT (6), zoodanig een uitwas bij eene vrouw meende weggesneden te hebben, eene bijzondere schaar, ter uirroeiing, opgaf en afbeeldde.

PLATNER en ZUBER willen, dat men de operatie

(1) *Chirurgie Française*. Lyon 1569.

(2) *Precis de Chirurgie pratique*. Paris 1767. 8°

(3) LE BLANC in DESAULT's *Journal de medecine*. Art. 211.

(4) *Journ. de medecine*. Tom. XVI.

(5) *Pathologie chirurgicale*. Paris 1805. pag. 75.

(6) *Philosophical Transactions*. vol. 47. De vertaling van LESKE. Deel II. Tab. 1. fig. 6.

der steensnede, bewerkstelligen zal, en zoodanige opzwellingen door zachte middelen zal zoeken uit te roeijen. DESAULT zal dit werkelijk hebben gedaan, en zoodanig een uitwas, na gedane steensnede, door middel van de steentang, uit den weg hebben geruimd, zonder dat bloeding of eenig ander nadeelig toeval daarop volgde.

Het bestaan van zoodanig sponsachtig uitwas vooronderstellende, dient men kwik en *uvac ursi* toe,

Behalve door voorschrijving van eene zachte diët, kan men verligting aanbrengen, door eenen ingebragten elastieken *catheter*, of door een, de *urine* opvangend, werktuig, of door den blaassteek boven de schaambeenderen, gelijk AGASSON denzelfen, in dit geval, gelukkig verrigtte.

Tegennatuurlijke vouw in de pisblaas.

§ 72. b.

HOWSHIP (1) beschrijft, ons tevens eene afbeelding in kleuren leverende, zulk een geval van eene tegennatuurlijke vouw der inwendige huid der pisblaas, welke van den mond van iederen pisleider, naar de opening der pisbuis in de voorstanderklier zich uitstreckte, en bij poging, om de *urine* te lozen, een klapvlies vormde, hetwelk aanvankelijk

slechts

---

(1) *Practical Observations on the diseases of the urinary organs.* Plate II. fig. 3.

slechts de uitvloeijing verhinderde , maar eindelijk , onder verschijnselen , met die van eene boosaardige vernauwing overeenstemmende , doodelijk werd.

Men kan de vraag hier opperen , of niet misschien eene dikwerf ingebragte kaars , of een *catheter* , tot vorming , of vergrooting der vouw aanleiding gegeven heeft ?

VLEESCHGEWASSEN DER PISBLAAS.

(*Polypi vesicae urinae.*)

§ 73.

Zeldzamer , dan sponsachtige uitwassen in de pisblaas , schijnen vastere of hardere uitwassen , zoodaenemde vleeschgewassen of *polypi* , uit de inwendige huid der pisblaas voort te spruiten. ZACUTUS LUSITANUS (1) vond aan den hals der pisblaas eene opzwellling , van de grootte van een ganzenei , die zoo hard was , dat zij met eene schaar niet kon worden doorgesneden. WELPER (2) vond , in de pisblaas van eenen man , verhardingen en vleeschgewassen.

In hoe verre dit slechts eigenlijke uitwassen der voorstanderklier geweest zijn , wil ik niet beslissen. Echt en waar intusschen is het geval van een vleesch-

---

(1) *Prax. med. admir. Lib. II. Obs. LXXI. Oper. omn. Tom. II.*

(2) *Diss. de haemorrhoidum vesicae pathologia. etc. Jen. 1783.*

gewas , dat BAILLIE meesterlijk afbeeldt (1); hij vond het , wel is waar , slechts bij eenen jongeling ;} maar het was nochtans van zoodanig eene grootte , dat het niet alleen de geheele holte der blaas opvulde , maar , wat meer is , met twee uitsteeksels , in de pisbuis zich uitstrekke. MORGAGNI (2) nam een hard gezwel , zoo groot als eene boon , aan den hals der pisblaas , bij eenen man van 60 jaren , waar. Zoo bewaart ook MARC. ANTOINE PETIT (3) een vleesgewas der pisblaas in deszelfs verzameling.

Tot een bewijs voorts , dat de pisblaas werkelijk vleeschgewassen voortbrengt , en dat niet vele zoodanige uitwassen uit de voorstanderklier hunnen oorsprong nemen , dient het geval van WALTER (4) , welke ons een vleeschgewas bij eene vrijster afbeeldt , hetwelk zelfs uit de pisbuis begon uit te steken.

§ 74.

Met opzigt tot de onderscheidende teekenen , oorzaken , en genezing dier vleeschwassen , geldt alles , wat ik , in het kort , omtrent de sponsachtige uitwassen gezegd heb. Daar ik , tot nu toe , nog niet

(1) *Engravings. Fasciculus VII. Plate IV. Fig. 2.*

(2) *De Sedibus et causis morborum. Epist. XLIII. Art. 13.*
pag. 161.

(3) *Traité de maladies du cœur. Lyon 1806. pag. 312.*

(4) *Einige Krankheiten der Nieren und Harnblase. Berlin 1800. Tab. III.*

niet in de gelegenheid geweest ben, om zelf deze vleeschuitwassen te zien en waar te nemen, durf ik geenszins bepalen, in hoeverre zij zich, behalve in hardheid, van de sponsachtige uitwassen onderscheiden, of met dezelve overeenstemmen.

VERDIKKING DER PISBLAAS.

(*Crassitudo vesicae urinariae* (1.))

§ 75.

Ofschoon ook de *verdicking van de huid der pisblaas* met verschillende ziekten van deze laatste gepaard gaat, b. v. met pissteen, met opzwellings der voorstanderklier, met vernauwingen der pisbuis,

---

(1) DE BINGEN, de *carositate vesicae urariae morbosa*. Altdorf 1759.

(2) DOUGLASS. in de *philosophical Transactions*. N°. 325. J. RUISCH *obs. anat. chirurg. Fig. 62*. J. A. ZWINGER in de *Actis Helveticis phys. math. botanic. Tom. 1.* — MORGAGNI, de *Sedibus et causis morborum*, spreekt er dikwerf van, vooral *Épist. XLII. Art. 33*. Ook EBENEZER GILCHRIST, in de *Essays and observations Phys. and Literary. Tom. III. Edinb. 1771*; vertaald in het Duitsch in de verhandelingen voor *practische Aerzte*, B. 12, zag meerdere gevallen van dezelve. G. HUNTER *on venereal diseases. 1786*. beeldt Tab. IV. V. VII zulke verdikte pisblazen af. WICHMANN schijnt dezelve ook dikwerf gezien te hebben. *Ideen zur Diagnostik. Band III, Hannov. 1802.*

buis, enz., echter komt zij somtijds 'op zich zelve alleen voor, en kan zij, derhalve, als eene afzonderlijke ziekte worden beschouwd. Zij behoort hier ter plaatse te meer, dewijl zij meestal slechts bij mannen van hoogen ouderdom, en niet zeldzaam, plaats vindt.

Terwijl namelijk, in eenen gezonden toestand, de huid der pisblaas naauwelijks ééne of anderhalve lijn dik is, vindt men dezelve, in eenen zieken toestand, somtijds zes tot acht lijnen, en daarboven, dik (1). De bundels van derzelve spiervezelen worden alsdan, naar het uiterlijk voorkomen, grooter en dikker, maar erlangen nooit, of ten minste zeer zeldzaam, de roode kleur van de gezonde spiervezelen der pisblaas. BAILLIE (2) en HOME (3), welke meerdere voortreffelijke afbeeldingen van verdikking der mannelijke pisblaas leveren, beschouwen (4) daarom voornamelijk deze ziekelijke verandering, als de

(1) J. A. EHRLICH *Chirurgische Beobachtungen auf Reisen, Leipzig 1795, Seite 205*, zag te Londen, zoo wel in de verzameling van praeparaten van JOHN HUNTER, als in die van het Thomas-hospitaal, pisblazen, bijkans duimen dik.

(2) *Engravings. Fasciculus VII. Plate I. Fig. 1. 2. Plate II. Fig. 1. 2. 3. Plate VI. Fig. 1. In fasciculus VIII. Plate III. Fig. 1. Plate V. Fig. 2.*

(3) EVER. HOME in de bij §. 96 aangehaalde werken. Vol. I. Plate IV. VII. VIII. XI. XIII; en vol. II. schier op alle tien platen.

(4) *On morbid anatomy. chap! 14* Duitsch. Berlijn 1794.

de spierhuid der pisblaas betreffende, doch voegen er ook bij, dat deze verdikking, eene afwijking van de algemeene bedoeling der natuur, met opzichte tot de tocneming der spieren door oefening, schijnt te wezen. Terwijl namelijk andere spieren, door inspanning en oefening, vergroot worden, erlangen dezelve tevens eene meer donkere kleur; ook kent men, beweren zij, geen andere spier in het ligchaam, welke zoo zeer, buiten haren natuurlijken omvang, uit hoofde van vermeerderde inspanning, vergroot worden zou, dan de spierhuid der pisblaas. Overigens wordt naar waarheid aangemerkt, dat men somtijds zulk eene verdikking der pisblaas, geheel verkeerdt, voor eenen *scirrhus* heeft aangezien.

De afbeelding van eene verdikte pisblaas bij BÖHMER (1) verdient, wegens de buitengewone zorgvuldig- en naauwkeurigheid, waarmede zij *gegraveerd* en geteekend is, bijzondere vermelding, ofschoon zij eene vrouwelijke pisblaas voorstelt.

SCHMID (2) schetst op eene voortreffelijke wijze het ontstaan van zulk eene verdikking af.

Gewoonlijk is eene verdikte pisblaas te gelijker tijd hard, stijf, onbuigzaam, ja somtijds kraakbeening hard. Dit toeval derhalve kan met eene *callositeit* in andere deelen worden vergeleken, waar door

---

(1) *Observationum anatomicarum rariorum*. Fasc. 2. Tab. 2. Tab. VIII. *Halae* 1756. fol.

(2) *l. c.* in §. 3o.

door de natuur hier ook de pisblaas beveiligt , wanneer te hevig en te dikwerf op haar gewerkt wordt. Men vond deze hardheid zoo misleidend , dat , volgens het verhaal van DESAULT (1), een heelmester tot de steensnede overging , ofschoon men ook , bij de lijkopening , geenen steen ontdekte.

Zulk eene verdikte , verharde , en als het ware , verstijfde pisblaas , blijft derhalve ook , dewijl zij zich niet meer zamentrekken kan , gestadig boven de schaambeenderen voelbaar , en brengt , behalve een gevoel van zwaarte , een onvermogen te weeg , om de *urine* te houden , en bij toeneming der ziekte , door drukking op de vaten en zenuwen in het bekken , eene bijkans volkomene verlamming der onderste ledematen , of wel , door prikkeling van deze zenuwen , eene zonderlinge onrust in de beenen , zoo dat de lijdens dezelve niet stil kunnen houden.

De ontlasting van den endeldarm wordt moeilijk , door de drukking op denzelfden , welke eene verdikte pisblaas ten gevolge heeft. De pisleiders worden zamengedrukt , zwellen op , en veroorzaken ziekelijke veranderingen in de nieren.

Ofschoon gewoonlijk eene verouderde *verharding* en opzwellung der voorstanderklier , met eene *verdicking van de vliezen* der pisblaas verbonden is , echter kan 'elk dezer kwalen , ook op zich zelve alleen voorkomen , terwijl men alsdan beide , gelijk

WICH-

---

(1) Journal de Chirurgie. Tom. II. N°. 2;

WICHMAN op eene uitmuntende wijze heeft aange-
 toond, door de volgende verschijnselen, van elkan-
 der onderscheiden kan. 1) De vergrooting en op-
 zwellling der voorstanderklier brengt eene plotse-
 lijke pisopstopping, de verdikking der vliezen van
 de pisblaas daarentegen, eene zeer langzame, en meer
 nog, een onvermogen, om de *urine* te houden, te
 weeg. 2) Bij de vergrooting der voorstanderklier
 verdwijnt, na de ontlasting der *urine* door den
catheter, de uitzetting van de pisblaas dadelijk,
 hetgeen echter, bij de verdikking der pisblaas, niet
 geschiedt. 3) Vergrooting en opzwellling der voor-
 standerklier zijn binnen weinige dagen doodelijk;
 verdikking der pisblaas niet. 4) De *applicatie* van
 den *catheter* verwekt ligtelijk, bij vergrooting der
 voorstanderklier, maar geenszins bij verdikking der
 pisblaas, bloeding. 5) Meestal zijn, wel is waar,
 beide ziekten met elkander verbonden, maar vaker
 is de vergrootte voorstanderklier, eene op zich zelve
 bestaande ziekte, zonder verdikking der pisblaas,
 dan omgekeerd deze zonder gene. 6) De vergroo-
 ting der voorstanderklier gaat met pijnen gepaard,
 de verdikking der pisblaas niet. 7) Bij de vergroo-
 ting der voorstanderklier dringt de *catheter* met
 moeite in de blaas, bij de verdikking der pisblaas
 niet. 8) Bij de vergrooting der voorstanderklier is
 de *urine* gewoonlijk veranderd, bij de verdikking
 derzelve niet. 9) Beweging te paard of in eenen
 wagen is bij de vergrooting der voorstanderklier on-
 verdragelijk, echter niet zoo bij verdikking der pisblaas.

Van *steenziekten* onderscheidt men de verdikking
 der

der pisblaas: 1) door de afwezigheid van alle *karakteristieke* teekenen van eenen steen, als kitte-
ling in het roedenhoofd, pijn bij de waterlozing enz.
2) Door een behoorlijk onderzoek met de *sonde*.
3) Door het geheele vrij blijven (*Immunität*) van
zekere streken van steenbezwaarden, b. v. in Han-
nover is steenziekte zeer zeldzaam, maar verdikking
der pisblaas niet zoo raar. 4) Door middel van
het onderzoek door den endeldarm, waar deze ver-
dikking zeldzaam immers zoo hard is als de steen.
Intusschen blijft, zoo als boven reeds gezegd werd,
de onderscheiding steeds moeilijk, in streken,
waar de steen dikwerf wordt waargenomen.

§ 77.

De oorzaken, welke, behalve steenen, lang aan-
houdende ontsteking § 11. of slijmgraveel § 19. regt-
streeks zulk eene verdikking der pisblaas veroorzaken,
zijn niet geheel duidelijk uitgemaakt. Zij schijnt ge-
woonlijk door hevige en menigvuldige inspanning bij
moeijelijke waterlozing, of door eene drukking, of
door eene persing in den gevulden toestand, tus-
schen de *urine* en de naburige deelen te ontstaan,
juist zoo als andere deelen onder gelijke omstandig-
heden *calles* worden. — Zij gaat derhalve ligt met
verharding der voorstanderklier § 102. gepaard. Mis-
chien doet ook het genot van scherpe of zure
dranken, van brandewijn het hunne er toe af; waar-
schijnlijk ook de prikkelende jichtstof, welke, zoo
als men weet, andere deelen doet opzwellen, en

knobbels veroorzaakt, waarschijnlijk ook *venerisch* gift, vooral hevige of menigvuldige druipers.

§. 78.

De *genezing* van eene verdikte pisblaas, wilde ik toch, naar hetgeen ik er van heb gezien, met WICHMANN niet zoo regtstreeks als wanhopig beschouwen; want welke aanmerkelijke, schier kraakbeenachtige, ongevoelige, kortom, wezenlijke *callose*, *chronische* hardheid en verdikking ontwaart men niet b. v. aan de voorhuid, welke met de pisblaas, inderdaad, vele gelijkenis heeft, die enkel door het gebruik van inwendige middelen, gepaard met eene gepaste levensregeling, geheel verdwijnen? Ik acht derhalve, de verzekering van GILCHRIST (1) geenszins als ongegrond, dat hij dezelve door kwikpillen genezen heeft. Ook P. FRANK (2) bespeurde de beste werking van kwikmiddelen. Zelfs de woorden van WICHMANN: „dat het genezen der verharding van de vliezen bij oude mannen, in denzelfden zin kon gebezigd worden, alsof men oude menschen jong wilde maken,” kan hier niet als tegenspraak beschouwd worden. Want deze verdikking der pisblaas bestaat in geene natuurlijke, slechts door ouderdom

---

(1) *Essays and Observations of a society of Edinburgh.* Vol. III. Pag. 471. Auserlesene Abhandl. für pract. Aerzte. vol. 12. PATTEN in *London medical Journ.* vol. X. p. 356. vertaald in bovengenoemde verhandelingen, deel 13.

(2) In zijne *Epitome.*

dom haren oorsprong ontleenende verandering, maar in eene ware ziekelijke ontaarding. (*Afterorganisation*). Dezelve is dus geene verharding der huid, door ouderdom voortgebracht, (welke te willen genezen, met regt dwaasheid zoude kunnen worden genoemd), en ontstaat geenszins door het *verminderen*, maar wel door het *vermeerderen* van eene stof, waarvan de natuur zich gaarne ontlast, zoo dra zij maar behoorlijk ondersteund wordt. Eene huid, door den ouderdom verhard, wordt steeds dunner en digter, maar niet dikker en meer gezwollen. Is derhalve eene verdikking der pisblaas niet al te verouderd, niet met andere haar veroorzakende, ongeeneeslijke, ziekten verbonden, dan kan men de hoop voeden, deze kwaal, zelfs bij grijsaards, grootelijks te verminderen, zoo niet geheel te genezen. Te dien einde moet de lijder zachte, streelede spijzen en dranken genieten. Meent men eenig vermoeden te koesteren, dat hier een venerisch gift aanwezig is, dan moet men de kwikzalf laten inwrijven, en zorg dragen voor behoorlijke ontlastingen, waartoe men verzachtende, met het scheerlings-poeder vermengde klisteren, en laauwarme, geheele of halve zeepbaden, of ook wel dampbaden kan bezigen. Dat men de, daarmede soms gepaard gaande, jicht, aanbeijen, vlechtvormige uitslag enz. kunstmatig moet zoeken te behandelen, behoeft wel niet herinnerd te worden. Ingeval de lijder weinig mogt drinken, moet men hem hiertoe aanzetten, terwijl hij tevens het waterlozen een weinig moet trachten op te houden, om, zoo veel mogelijk, eene zachte uitzetting van

de [verdikte] pisblaas te beproeven. Vooral verdienen inspuitingen van *decoct. althæae* in de blaas aanbevolen te worden.

Dat deze hoop op eene goede uitkomst ten minste niet ijdel is, bewijzen zoo wel de waarnemingen van GILCHRIST (1) en LIND (2) als de getuigenis van NAUCHE (3), volgens welke, bij eene overigens gepaste behandeling der verstopping, de verdikking der pisblaas van zelve vermindert.

---

(1) l. c.

(2) Zie SIMMONS Sammlungen N°. 3.

(3) *Sur le retention d'urine. Paris 1806.*

De heer NAUCHE vond de pisblaas twee keeren even zoo dik, als J. HUNTER.

ZWAKTE DER BLAAS, OM DE URINE
TE HOUDEN.

(*Enuresis, Incontinentia urinae.*)

§ 79.

Eene even zoo algemeene als lastige kwaal der bejaarde mannen, vooral van groote levensvertering, is het onwillekeurige lozen van het water, dat druppelswijze wegvloeit, hetzij door het onvermogen van de pisblaas, om de pis behoorlijk te kunnen opzamelen of te kunnen ontlasten. Aandrang en lozing der pis volgen zoo snel op elkander, dat het den lijder aan tijd ontbreekt, om eenen waterpot te krijgen (*Enuresis spastica.*) Soms komt het onvermogen om de pis te kunnen ophouden, slechts des nacht voor (*Enuresis nocturna*).

Zoodanig een onvermogen neemt trapswijze, zonder verdere ongemakken, toe, totdat de pisblaas eindelijk niets meer kan inhouden, en het water wegdruppelt, zoo dra het uit de pisleiders in de blaas komt.

Meestal heeft de aldus geloosde *urine* reeds terstond eenen sterken reuk, en is tevens zoo scherp, dat dezelve de huid veel spoediger dan gewoonlijk aantast en wegbijt.

§. 80.

De *kenmerken* en de *aard* dier ziekte zijn gewoonlijk zoo duidelijk, dat die geene nadere opheldering vereischen. Intusschen heeft men toch soms bij grijsaards eene *paralytische* pisopstopping, bij gevolg eene ware ophooping der pis, voor het tegendeel, namelijk, voor een onvermogen der pisblaas, om eene opzameling te kunnen bewerkstelligen, dat is, de pis te kunnen ophouden, aangezien. Want zij, die de berispelijke gewoonte hebben, om met opzet *of* onoplettendheid, (gelijk als wij bij de verlamming der blaas gezegd hebben) hunne pisblaas nooit geheel te ontlasten, maar steeds nog iets terughouden, hebben somtijds bij eene zich ontwikkelende verlamming van den hals der blaas, nog zonder hun weten eene redelijk gevulde pisblaas, waaruit het water langzaam, als het ware slechts bij overstroming, uitlekt. Om zich dus voor elken misslag te hoeden, moet men de blaas geheel door den *catheter* ledigen, waarna het uitdruppelen der pis, indien zulks uit eene verlamming der pisblaas voorkomt, ten minste uren lang ophoudt; hetwelk echter bij het onvermogen, om de pis te kunnen ophouden, niets baat, dewijl de hier uit de nieren komende pis terstond wederom wegvloeit.

§. 81.

De *oorzaken* dezer kwalen bij grijsaards, (zonder te gewagen van blaassteenen, dus ook niet van door-
ge-

gestane steensnijding , herstelde darmfistels , breuken der pisblaas , waarbij , zoo als in andere omstandigheden , het onvermogen om de pis te kunnen ophouden , slechts daaraan toegeschreven moet worden) , zijn zeer menigvuldig en van tegenovergestelden aard. Eene hoofdoorzaak is verminderde veerkracht der pisblaas , zoo dat dezelve in den ouderdom niet zoo zeer tot uitzetting voor het indringende vocht vatbaar is , dan wel in jeugdiger jaren ; terwijl , daarentegen bij een zeer prikkelbaar ligchaam , de pis in den ouderdom steeds scherper wordt , en de teedere blaas bestendig meer aangrijpt , en daardoor derzelve spiervezelen in onophoudelijke zamentrekking houdt. Voorts moeten wij hier nog als bijoorzaken opnoemen : verslapping van den hals der blaas , en verlamming der spiervezelen , te dier plaatse , die eenige ontleedkundigen als eene eigendommelijke sluitspier der blaas beschouwd hebben. Dus is deze kwaal , voornamelijk , doch zelden alleenlijk , aan de zwakte des ouderdoms te wijten ; want gewoonlijk vergezellen zich nog andere omstandigheden daarbij , als : voorafgaande kramp der pisblaas , door eene te hevige , of te aanhoudende , prikkeling der spierkracht te weeg gebragt , waarop , natuurlijk een tegenovergestelde toestand van ontspanning , verlamming of verzwakking volgen moet ; derhalve komt hier de invloed van overmatig zinlijk genot in overweging ; voorts aanvallen van eene beroerte , soms ook hevige verkoudheid , desgelijks aanbeijen , alsmede wormen in het darmkanaal , en eindelijk vooral ook verplaatsing der jichtstof naar de blaas , die ,

als prikkel werkende , dezelve in bestendige zamen-
trekking houdt. Ook is eene verdikte , harde , en
als stijf geworden e blaas , § 75. zoo vaak de oor-
zaak van dit onvermogen , dat WICHMANN (1) zulks
als de voornaamste oorzaak aanhaalt. Nog andere
oorzaken zijn : eene uitgroeijing der voorstanderklier ,
die den hals der blaas geopend houdt § 68 ; druk-
king op de zenuwen der lenden of van het kruis-
been door de zoogenaamde jichtknobbels , § 38 ;
drukking op het ruggemerg bij de *cyphosis* ; een
hevige val , in vroegere jaren , op den bilnaad ;
kwetsing of vernieling van het engste gedeelte der
piswegen door eenen *catheter* , of door eene ver-
zwering , die de regelmatige vorming dezer plaats
verstoorde , alsmede eene verzwering der voorstan-
derklier , § 100. die dezelve gedeeltelijk wegknaagt
en daardoor insgelijks meergenoemde plaats ver-
wijdde.

§ .82.

Behalve het in het oog houden der regelen , die
wij reeds een en andermaal ter genezing eener jich-
tige geaardheid voorgeschreven hebben , gebruike
men ijskoud water op den omvang der schaam , of
ijskoude voetbaden (GIRTANNER) , of men late koud
water op de voeten pompen , of bezige het druip-
bad , en tevens inspuitingen van koud water in de
pisblaas. GOULARD prijst zijn loodwater , andere

---

(1) Ideën zur Diagnostik. III, D.

geneesheeren spreken met lof van het aftreksel van *simaruba*. TROJA bewerkstelligde eene genezing door weekmakende dranken en inspuitingen, waarbij hij daarna een weinig wondwater voegde. Inspuitingen van laauw warm water, waardoor men de pisblaas allengs meer uitgestrektheid tracht te geven, beschouw ik als het voornaamste middel (1). Ten einde voorts den verlamden hals der blaas door eene zachte prikkeling der naburige deelen wederom tot eenige levenswerkzaamheid op te wekken, kan men stovingen gebruiken, met afkooksels van sterke kruiden met wijn, of ook met brandewijn vermengd; b. v. van peperment, lavendel, rosmarijn, kwendel, kamillen, muurruit enz. Men wrijve tevens eene zalf met geest van hertshoreu, of van kwendel, vermengd, of de zalf van SCHMUCKER, uit kakau-, lavendel- en muskaatnoot-olie bereid, langs den omvang der schaam in. Velen prijzen ook zeer het inwrijven van kamfer, in wijngeest, of oliën opgelost, langs den schenkel. DIKSON (2) en LATTA ondervonden eene gewenschte werking van blaartrekkende pleisters, die zij, bij herhaling, ter plaatse van het kruisbeen legden.

Schijnt er eene soort van kramp te heerschen, en
de

---

(1) JESSE FOOT. Cases of the successful Practice of the Vesicae Iotura, for the cure of diseased Bladder. London 1803. Duitsch. Berlin 1804.

(2) Medical observations and inquiries. vol. II. Hd. 27 en 35, en vol. III. Hd. 2.

de pisblaas door prikkeling, tot het ophouden der *urine* verhinderd te worden, dan mag men een goed gevolg van de *uva ursi*, zoo als ook van het *laudanum liquidum Sydenhami* verwachten, ofschoon men deze geneesmiddelen steeds voorzigtig bij grijsaards moet bezigen. Tot hetzelfde doel heeft men ook den braakwortel, in kleine giften, met nut gebruikt, die ook deswege bijzondere aanprijzing verdient, dewijl dezelve zoo uitmuntend op het darmkanaal, dat in een zoo nauw verband met de piswegen staat, werkt (1),

Heeft de lijder een bleek, slap, koudvochtig voorkomen, dan kan men de koolstofzure lucht, volgens het voorschrift van HULME (2), alsmede den kina-bast, of rooden aluin in het slijm van Arabische gom opgelost, alsmede *catechu*, tot eené halve *drachma* op het viertal uren, gebruiken. In het algemeen behoort deze ziekte ook tot de zoodanige, op welke het inwendige gebruik der spaansche vliegen toepasselijk is.

WENDT herstelde drie bejaarde lijders, van welke er een zeventig jaren telde, enkel door het sap der ijsplant.

Soms verschaffen ontlastings-middelen een gewenscht hulp-

(1) DAUBENTON. *Mémoires sur les Indigestions dans l'âge de rétour*. Paris. 1785

(2) MERK in der *medizinischen Bibliothek van BLUMENBACH*. I. D. bl. 539. Wij zien ook uit zes waarnemingen, in het (*Museum der Heilkunde*) N°. XIV en XV vermeld, dat dit middel het beste gevolg kan hebben.

hulpbetoon, die men dus, naar gelang der omstandigheden, behoort voor te schrijven; terwijl men, eindelijk, deze kwaal ook nog door *electriciteit* heeft trachten te genezen.

Meent men, dat deze drukking, van den bij grijsaards zich krommenden ruggegraad op het ruggemerg, dit onvermogen onderhoudt, dient men eene regte, en niet eene halfzittende, ligging in het bed aan te bevelen.

Blijven echter al deze middelen zonder een gewenscht gevolg, men trachte alsdan toch den lijder daardoor eenige hulp te verleen, dat hij door eene zachte drukking der roede voor het uitzijpelen der *urine*, ten minste [gedurende het belangrijkste tijdstip van zijne beroepsbezigheden, bevrijd blijve. Ik heb hiertoe veelal een drukwerktuig doen bezigen, hetwelk met dat van NUCK (1) veel overeenkomst had, doch eenigzins fijner en met fluweel overtrokken was, en hetwelk de lijders, ten minste gedurende eenige uren, zonder overlast konden dragen.

Buitendien is hier tevens het gebruik der flesch van JUVILLE (2), of die van PICKEL, aan te raden, om de zindelijkheid te bevorderen, en het wegbijten der opperhuid te verhoeden.

Des nachts kan de lijder daarentegen, de bekende

gla-

(1) *Operationes et Experimenta chirurgica: Lugd. Batav.* 1733. fig. 12.

(2) RICHTER's Wundarzneikunst. VI D. P. 1.

glazen, tot het oogmerk vervaardigde, piflesch nemen, die de meeste lijdens zonder eenige bezwaar gebruiken.

AANBEIJEN DER BLAAS EN BLOEDPISSEN (1).

(HAEMORRHOIDES VESICAE ET HAEMATURIA
CYSTICA).

(*Hematurie ou Ischurie sanguine*).

§. 83.

Het *bloedpissen* (zonder hier van blaassteen en van het bloeden der nieren en pisbuis, als eene oorzaak van het bloedpissen te gewagen), is eene, voor bejaarde mannen, zeer gevaarlijke ziekte, die den lijder soms binnen weinige dagen wegsleept. Volgens de getuigenis van PINEL en REIL (2), vervangt het bloedpissen, vooral in den ouderdom, dikwijls de plaats der aanbeijen.

Intusschen komt het bloedpissen hier slechts in zoo ver in overweging, als hetzelfde eene ziekte der blaas bij grijsaards kan genoemd worden. Ook is hier

---

(1) M. G. HEINSIUS *Praes. HOFFMANN de Haemorrhagia viarum urinariarum*, Halae 1750. *Dict. Inc. REMMIGHAUSEN Praes. JUNCKER de Dysuria senili ex motibus haemorrhoidalibus*. Halae 1743. GOUGH in het *Medical Magazine* 1774. Febr.

(2) *Fieberlehre*. III. D. b. 111 en 114.

hier slechts van een *idiopathisch*, en niet van een *symptomatisch* bloedpissen de reden.

Reeds bij de inleiding hebben wij een en andermaal aangestipt, dat vooral de werktuigen van het bekken, lijdende deelen worden bij bejaarde mannen. Van daar dan ook, dat eene *active* bloeding der blaas, van den aandrang des bloeds afhangt, hetwelk, in dit levensperk, zich meer naar de blaas rigt. Buitendien heeft de mannelijke sekse meer vatbaarheid voor de aanbeijen dan de vrouwelijke, en de ouderdom meer dan de jeugd.

De werktuigen van den onderbuik, zegt RICHERAND (1), brengen het *active* bloeden bij bejaarde lieden te weeg, tot dat, na de kringwijze omloop van het bloed, het hoofd weder het punt wordt, naar hetwelk de stroom zich rigt, en de beroerte voortbrengt.

Deswege is het bloedpissen gewoonlijk een gevolg van de uitzetting der bloedvaten der pisblaas, dat is, van de zogenaamde blaasaanbeijen (2). Tot deze aanbeijen zoude ik ook de *varikeuse* zwellingen der vaten van de voorstanderklier rekenen, dewijl die, als het ware, slechts als gedeeltelijke a anbe van de blaas kunnen worden aangezien,

(1) *Nosographie chirurgicale*. III. D. bl. 103.

(2) WENC. TRNKA DE KRZOWITZ *Historia haemorrhoidum omnis aevi observata*. Vindobonae. 1794. T. I. Pag. 16. T. III. Pag. 95. verwisselt het slijmgraveel geheel met de aanbeijen van de blaas.

zien, gelijk dan ook andere schrijvers, (1) dezelve als een gevolg der aanbeijen hebben beschonwd.

§. 84.

De oorsprong der *active* bloedingen der blaas schijnt voornamelijk in derzelve slagaderen te moeten gezocht worden, alhoewel ook de enkele bloedaderen het hunne er toe bijdragen mogen, daar men dezelve bij de ontsteking klaarblijkelijk overstelpt van bloed of *varikeus* heeft aangetroffen (2).

§. 85.

Het bloedpissen geschiedt soms op gezette tijden, vooral indien het bij de aanbeijen van den endeldarm plaats heeft, het keert alsdan regelmatig om de drie (3) of vier (4) weken regelmatig terug.

§. 86.

Het hierbij geloosde bloed is nu met pis vermengd, dan weder onvermengd of zuiver bloed, en

(1) RICHTER Wundarzneikunst 6ter Band § 539.

(2) MORGAGNI *de sed. et causis morbor.* SIEBBERN Verſuche einer chirurgiſchen Geſellſchaft zu Kopenhagen. WALTER, l. c. §. 34.

(3) SCHWERTNER in RICHTERS Chirurg. Biblioth. Bd. 5, pag. 552.

(4) REIL, l. c. Volgens CHAUMETON alle maanden. Zie *Bulletin des Sciences medicales.*

en derhalve somtijds helder, donkerrood, vloeibaar, of ook wel ten deele geronnen. Zeldzaam ontlast zich het bloed zonder pijn en andere toevallen; maar gewoonlijk gaat zulks vergezeld met kramp in de blaas, (§. 12) hevige pijn, benaauwdheid, flauwte, koud zweet, koude ledematen enz., soms liggen geronnen bloedklompen voor de opening in de pisbuis, en veroorzaken moeilijke waterlozing, ja, volmaakte pisverstopping (§. 12 en 19).

De verschijnselen bij de ontleding van eenen lijder, aan bloedpissen overleden, waargenomen, vinden wij, onder andere, latere schrijvers, ook door TARTRA beschreven (1).

§ 87.

De kenteekenen van het bloedpissen, in het algemeen, vallen, zoodra er eene aanmerkelijke hoeveelheid geloosd wordt, niet moeilijk. Maar wordt er slechts eene geringe hoeveelheid bloed langs de piswegen ontlast, dan is het kenteeken geenszins zeer duidelijk, noch het bloed gemakkelijk van de donkerkleurige pis te onderscheiden. Intusschen bespeurt men zelden, dat enkele pis een daarin gedoopt lapje zoo sterk kleurt, noch met *alcohol* vermengd, zoo vele draadjes vertoont.

De vraag, of het bloedpissen eene ziekte van de
pis:

---

(1) *Bulletin des Sciences par la société philomatique*, Ann. 7. N°. 22.

pisblaas, dan wel der nieren zij; alsmede of het geloosde bloed uit de vaten der pisblaas, of uit de nieren en pisleiders vloeit, vereischt desgelijks eenige oplettendheid. Is er een steen in de blaas, of heeft men een instrument met geweld in de pisblaas gebragt, of is dezelve door eenig ander uitwendig geweld gekwetst geworden, dan kan men de oorzaak van het bloeden ras opsporen.

De zoogenaamde *blinde Aanbeijen* (*haemorrhoides coecae*), welke in sterke opzwellingen der bloedvaten van de pisblaas bestaan, zijn niet ligtelijk bij het leven waar te nemen. VAN DER HAAR (1) meende dezelve daaraan te hebben erkend, dat hij den *catheter* zachtkens bezigende, eensklaps veel bloed zag uitvloeijen.

De kenmerken van het bloeden in het algemeen, vallen, naar de mate van de ernst der ziekte, verschillend uit. Maar wordt

§ 88.

Met het bloeden der roede (*Haemorrhagia penis*, of *stymatosis*) (2) kan het bloedpissen niet verwisseld worden, dewijl het bloeden ten deele zonder zamentrekking van de blaas, ten deele geenszins zoo sterk geschiedt, maar gewoonlijk zonder pijnlijkheid druppelswijze uit de roede vloeit. Dit bloeden, dat

meest

(1) Sammlungen für practische Aerzte. II. D. 2 St. bl. 47.

(2) Zie HOWMAN in de *Philosoph. Transact*, N. 329, door LESKE vertaald. II. D. bl 191. HEBERDEN *Commentarii*. Francofort, 1804. cap. X. p. 363.

meestal van weinig beteekenis genoemd mag worden, heb ik slechts bij jonge wellustelingen, naar overdreven genot, waargenomen; doch geenszins bij oude mannen, waarom ik zulks dan ook aan geene bijzondere overweging onderwerp; overigens heeft men elders van zeer hevig gezwollene bloedaderen (*varices*) der pisblaas genoeg gewag gemaakt (1).

§ 89.

Men onderscheidt het bloeden bij *steenziekten* van het eigenlijke bloedpissen: 1) door voorloopige afwezigheid aller eigendommelijke kenteekenen van eenen steen; 2) door het verblijf des lijders in eene landstreek, alwaar men de steenziekte niet dikwerf bespeurt. 3) Bij het bloedpissen voelt men geene harde ligchamen, indien men de blaas met eenen, in olie verzachten, vinger door den endeldarm onderzoekt. 4) Een tot in den ouderdom niet ontdekte steen veroorzaakt zelden eensklaps eene zoo hevige bloeding. Kleine, scherphoekige steenen doen meestal het bloeden ontstaan. 5) Heeft de lijder eenige dagen lang eene goede rust genoten, en verschijnt er nogtans een plotseling bloedpissen, dan behoeft men niet aan eenen steen te denken; want ligt een niet ontdekte steen stil, dan kan men daaraan geen bloedpissen toeschrijven; maar wel na hevige lichaamsbeweging. 6) Heeft de lijder te voren aan bezwa-

ren

---

(2) Zie Salzburger medicinische chirurgische Zeitung 1790. pag. 340. als ook NAUCHE l c.

ren van aanbeijen geleden, dan kan men hier eene gelijke oorzaak van het bloedpissen vooronderstellen.

7) Indien er aanbeijenknoopen tegelijkertijd aan den aars gevonden worden, dan is de *diagnosis* nog gemakkelijker.

§ 90.

Om het bloedpissen van het bloeden uit de nieren (*Haematuria* van VOGEL), of uit de vaten der pisblaas te onderscheiden, heeft men de volgende ken-teekenen waargenomen : Komt het bloed uit de nieren, dan is 1), bij nauwkeurig onderzoek, de omvang der nieren zeldzaam van elke vreemde gewaarwording, en meer of min levendige pijn geheel bevrijd. 2) Is het uit de nieren komende bloed inniger met de *urine* vermengd, dan hetgeen, hetwelk uit de vaten der pisblaas ontlast wordt, en zich dus ook gemakkelijker van de pis afscheidt, ja zeldzaam met dezelve eigenlijk vermengd is. 3) Bij het bloeden uit de nieren is de afscheiding der *urine* meestal kort te voren op de eene of andere wijze gestoord geweest. Tevens is 4), daar de slagader der nieren zoo opmerkelijk grooter is dan die der pisblaas, het bloeden, dat uit de nieren voortkomt, in het algemeen veel sterker, dan dat uit de blaas zelve voortspruitende. 5) Geeft TROJA nog bijzondere proeven op, om het ware bloed van het schijnbare, bij deze gelegenheid, te kunnen onderscheiden (1).

§ 91.

---

(1) LEZIONE. II. D.

§ 91.

De bijkomende omstandigheden, met het bloedpissen vergezeld gaande, zijn, naar gelang der hoeveelheid van het geloosde bloed en naar den graad der gevoeligheid van den lijder, zeer verschillend. Somtjds is hij, zoo iets in het geheel niet verwach- tende, verschrikt en doodsbleek, ofschoon het bloed noch in menigte, noch met pijn ontlast werd.

Enkele pijn en schrik sleepten eenen grijsaard van tachtig jaren weg.

Gewoonlijk veroorzaakt het uit de bijzondere vaten der blaas vloeiend bloed, (reeds § 12 opge- merkt) hevige kramp in de blaas, pijn, benaauwd- heid, misselijkheid, flauwte en koud zweet. Meestal gevoelt de lijder ook, buiten het lozen van bloedige pis, pijn en branding in den omvang der blaas. Ja, de aan den hals der blaas, opgezwollene aderen, kunnen door vernauwing (1), als door klompen van gestremd bloed, die voor of in den mond der blaas gekomen zijn, eene ernstige pisverstopping te weeg brengen.

Volgens REIL heeft het bloedpissen gewoonlijk het karakter van den *typhus* en der verlamming, meer zeldzaam dat der ontsteking.

§ 92.

---

(1) MORGAGNI *de sed. et caus. morborum*. lib. 3.

Onder de oorzaken van het bloedpissen bij mannen van jaren, die zeer verzwakt zijn, kan men (onvermeld latende graveel, toevallige sterke inspanning, b. v. het ligten van al te zware lasten, uitwendige schendingen(1), het nederstorten van een paard, een val op den stuit, het aanvreten van eenen spoelworm enz.) deze noemen: Aanleg tot aanbeijen, welke en eene verzwakking van den endeldarm, en eene verzwakking der pisblaas ten gevolge hebben, — dus ook alles, wat op het voortplanten van aanbeijen invloed heeft, als: Onmatig gebruik van spijs en drank, zittende leefwijze met afwisselende hevige beweging, alsmede zoodanige teruggeblevene periodieke bloeding (2). Herhaalde druipers; een schok van de blaas door sterk rijden, of door rijden in eenen stootenden wagen op ongelijke wegen, het ligten van zware lasten, verhetting van wijn. QUARIN merkt, te dezen aanzien, nogtans op (3), dat, alhoewel men te *Weenen*, te zijnen tijd, weinig wijn dronk, met dat al de kwaal der aanbeijen destijds veelvuldiger was dan weleer. Nog andere oorzaken van bloedpissen zijn: Zelfbevlekking en overdreven bijslaap, welke eene zoogenaamde ophooping des bloeds in de pisblaas veroorzaken. Wijders
sterke

---

(2) BÖCKING in de Abhandlungen der K. K. Josephs-Akademie. 2de deel.

(2) KRZOWITZ, bl. 345.

(3) *Animadversionis in diversos morbos*. bl. 259. (1)

sterke ontlastingsmiddelen, voornamelijk *aloë*. Eertijds meende men, dat ook het genot van asperjes, uijen en knuflook bloedpissen ten gevolge kon hebben.

Zekerder is het, dat het bloedpissen verder door inwendig gebruikte spaansche vliegen (1), ja, zelfs door zoodanige pleisters (2), kan voortgebracht worden, indien dezelve groot zijn, en vooral, indien de pleister langdurig in den nek gelegd worden. Het valt trouwens niet moeilijk zulks te verklaren. Het van de blaartrekkende pleisters in den nek (3) opgeslurpte gift der spaansche vliegen komt, namelijk, langs den kortsten weg in den *ductus thoracicus dexter* en *sinister*; doch legt men deze pleister, daarentegen, aan de voeten, dan wordt het gift door de *lympha* der zoogaderen van de voeten en het bekken, door den *chylus* van het geheele darmkanaal, door het vocht van het buik- en borstvlies, en van het hartzakje getemperd, voor dat het zich met het bloed vermengt.

Het bloedpissen ontstaat voorts door zweren of een

---

(1) PLOUCQUET part. IV en het eerste deel van deszelfs *supplem. bibl. med. pract.* BRÜCKMANN. bl. 187.

(2) S. TH. V. SOEMMERING *de morbis vasorum absorbentium* Francof. ad. M. 1795. § 39. bl. 64.

(3) *Centuriae quatuor Hist. et Obs. med. phys. Castris* 1653.

een sponsachtig uitwas in de blaas (1), door eene verharde voorstanderklier (2), door gebreken der lever (3), door zoogenaamde galachtige onreinigheden (4), door ingeslagen schurft (5), en vooral door verplaatse jicht (6). Bloedwateren vergezelt zich ook bij scheurbuikziekte en boosaardige koortsen, en is alsdan een teeken van de oplossing der vochten. Eindelijk heeft REIL (7) zulks eens als eene aanstekende ziekte waargenomen, waarmede jonge mannen aangetast werden.

§. 93.

Het bloedpissen is reeds bij jonge, dus te meer bij oude lieden, eene zeer bedenkelijke ziekte, vooral, wanneer zulks met eene koorts begint (8).
Ook

---

(1) Zie in CAPPEL's *medicinische Beobachtungen* uit de *novis Actis Nat. Cur. Goett.* 1799. bl. 131.

(2) WICHMANN's *Ideën zur Diagnostik.* bl. 23.

(3) SCHENK *Obs. Lib. III. Sect. 2. Obs.* 256.

(4) FINKE von den anomalischen Gallenkrankheiten uit het Latijn van J. P. FRANK. *Francf.* 1797. bl. 300.

(5) MORGAGNI *de sedib. et causis morbor. Epist. XLI. Art. 5.*

(6) R. A. VOGEL *de cognosc. et curand. C. H. affectibus* §. 292.

(7) Fieberlehre. 3ter Band. bl. 115.

(8) BRÜCKMANN bl. 188. daarentegen meent, dat bloedpissen bij jonge menschen zeldzaam gevaarlijk is.

Ook ziet men deze kwaal vaak terugkeeren. KRZOWITZ geeft er ons deze redenen van op: „De sterk „uitgezette bloedvaten der blaas worden door de „warme *urine*, als het ware, bestendig gestoofd, en „laten zich derhalve door eene nieuwe oorzaak te „gemakkelijker uitzetten.” Hiertegen zoude men nogtans kunnen beweren, dat wij in de heilkunst door dagelijksche ondervinding zien, dat laauw water bij slagaderlijke bloedingen het beste bloedstillende middel is, hetwelk wij kennen.

Gevaarlijk is het bloedpissen, indien het van eene zweer in de blaas zijnen oorsprong neemt.

Op het bloedpissen bij bejaarde mannen, die vroeger sterke aanbeijen gehad hebben, volgt ligtelijk eene beroerte, of doodelijke uitputting van krachten.

Ook kan bloedpissen zelfs eene doodelijke pisverstopping veroorzaken.

§ 94.

De *genezing van het bloedpissen* is naar gelang der omstandigheden en oorzaken zeer onderscheiden.

Is eene zweer van de blaas de oorzaak van het bloedpissen, dan gaat men te werk, gelijk bij § 31 is aangetoond.

Is verplaatste jichtstof de oorzaak, dan zoekt men, zoo als bij § 8 aangewezen, de jicht op de vorige plaats terug te brengen.

Bespeurt men eenen hevigen aandrang des bloeds naar de blaas, dan kunnen een zestal bloedzuigers aan den bilnaad, verzachtende klisteren en weekmakende pappen goede diensten doen. Het openen

eener ader is bij bejaarde mannen zelden voegzaam. Bestaan er echter geene redenen daartegen, en is de lijder volsappig, dan opene men eene ader aan den voet. Zoo lezen wij bij RAIJMOND* (1) twee waarnemingen, waarin het bloedpissen bij oude mannen door aderlating werd geholpen.

Zijn gewone aanbeijen (2) of andere bloedingen weggebleven, dan zette men vooral bloedzuigers aan den bilnaad (3). QUARIN genas zeer spoedig eenen man door warme dampen, en wel door middel van eenen daarvoor ingerigten stoel, terwijl de omvang der schaam met ijskoude omslagen werd bedekt.

Hevige krampen zoekt men door de in § 18 aangegevene middelen te verwijderen; vooral door het *Laud. liq. Sydenhami* met *aq. aurant.*, of ook, indien hevige opstijgingen daarmede verbonden zijn, door het *Liq. anodyn. miner. Hoffmanni*, of *Spirit. Nitri dulcis*, *Naphta Vitrioli*, *Naphta aceti* met *Infusum millefolii* of *chamommill.*

Heeft de lijder een sterk ontlastingsmiddel gebruikt, dan late men hem veel melk drinken, alsmede

---

(1) *Des maladies qu'il est dangereux de guérir. Paris 1808. Nouv. édit. par GIRANDY. bl. 249.*

(2) De nuttige voorschriften van FR. HILDEBRANDT kunnen ook hier in aanwending gebragt worden. Zie: *Abhandlung von blinden Haemorrhoiden. Erlangen 1795.*, als ook J. W. G. CONRADI von den Haemorrhoiden. *Marburg 1804.*

(3) SCHMUCKER, heilkundige waarnemingen.

mede zachtvoedende spijsen , als afkooksels van *Sago*, *salep*, *tapioca*, *rad. althaea*, slijm van Arabische gom , *gummi tragacanth*, enz. nuttigen.

Komt daarentegen het bloedpissen van zoogenaamde galachtige stoffen voort , dan zijn zachte , stoelgangvorderende middelen het beste , zoo als FINKE ons zulks in twee waarnemingen aantoot ; nogtans zoude ik rabarber en manna , of zoete kwik , boven de van hem gebruikte zoutpoeders de voorkeur geven. Bijaldien zekere omstandigheden een braakmiddel eischen , zoude ik ook geenszins aarzelen , zulks voor te schrijven , en dewijl ik zelf een hevig bloedpissen , dat verscheidene malen terugkeerde , daardoor terstond met het beste gevolg genas (1).

Zijn spaansche vliegen of andere dergelijke prikkels , b. v. ingemaakte molenaars , als oorzaak te beschouwen , dan late men den lijder veel slijmige dranken , afkooksel van garst , havergort , met veel melk drinken ; vooral ook hennepzaadmelk of amandelmelk met kamfer , of kalkwater met melk. DARWIN prijst fijngestampde eijerschalen. Is een stoot of een val de oorzaak van het bloedpissen , dan gebruike men *Decoct. summit. Arnicae*, hetwelk insgelijks aanprijzing verdient , wanneer er zich vlokken van gestremd bloed in de *urine* vertoonen.

In

---

(1) Zeer juist zegt CABANIS, *Obs. sur les affect. catarrhales*, Paris 1807. *On ne peut pas confondre le crachement de sang qui se guérit par les vomitifs, avec celui qui demande d'amples et promptes saignées.*

In elke omstandigheid kunnen zachte slijmige dranken, om de *urine* te verdunnen, melkdieet, seltserwater, zachte voedende spijsen, stoving van den omvang der schaam en van den bilnaad, zachte, weekmakende, laauwarme klisteren van *decoct. althaea* met honig, kleine giften van *Ipecacuanha*, het week en openhouden der ingewanden door zwavel met melkzuiker, of zwavelmelk, of *oleum ricini*, laauwe baden, een koel vertrek, koele levensregeling, het leggen in bed op de zijde, niet op den rug en vermijding van den bijslaap raadzaam geoordeeld worden. Volgens PEMBERTON (1) zijn kleine giften van terpentijn zeer gunstig, om het bloeden der piswegen te keeren.

Als *empirisch* middel tegen bloedpissen wordt het afkooksel der brandnetels van eenen ouden stam, melk van eene met zemelen en brandnetels gevoede koei, (*Poissonnier*), het afkooksel van persikbladeren geprezen, als hulp verschaft hebbende, waar niets wilde baten (2); voorts het *decoct. Equiseti* (3) de *vyae ursi*, *tinct. herbae digit.*; (ik gaf het in een poeder met melksuiker) wei van aluin; VOGLER prijst zijn *Pulvis antacidus*, THEDEN koude omslagen op de schaamdeelen, DARWIN koude voet-

ba-

---

(1) *On various diseases. Third Edit. London 1814. Hd. 7. bl. 98.*

(2) *Medical facts and Observations* Dl. 8.

(3) PETR. BURGEMANN *Commerc. literar. Noricum 1733.*

baden, WERLLOFF koude spuitingen in de blaas, en WENDT het versche vocht van *Mesembryanthemum crystallinum*. NAUCHE zag verscheidene keeren, dat koud water of teerwater, met gelijke deelen melk vermengd, oogenblikkelijk het bloed deed ophouden.

PINEL (1) dringt ook zeer op koud water aan, of geheel zuiver, of ligt verzuurd, en wel te meer, naar mate het bloeden *passiv* genoemd kan worden. MORICHEAU-BEAUPRÈ (2) spreekt insgelijks met lof van het drinken van ijskoud water, koude begietingen van den balzak, ijs op het heilige been, den onderbuik en den bilnaad.

Om niets ombeproefd te laten, heeft men zelfs het wijndrinken, in ruime teugen, aangeraden (3)

§ 95.

Heeft de lijder pisverstopping, en meent men, uit voorafgaande lozing van gestremd bloed te mogen besluiten, dat zulks door bloedklompjes, die de monding der blaas en der pisbuis verstoppen, ontstaan zij, dan zoek men die door het gebruik van den *catheter* van de plaats te verwijderen, en vervolgens door

(1) *Nosographie philosophique*. Derde uitgave. Paris 1807. Dl. 2. bl. 539.

(2) *Des effets et de propriétés du Froid*. Paris 1817. bl. 309.

(3) *London medical Journal*. Tom. IV. bl. 284. en daaruit in de *Sammlungen für Aerzte*. D. XV. bl. 15.

door inspuitingen van laauw water, (van een afkooksel van *althaea*, garst of hennepzaad), als het ware, uit de blaas te spoelen. Zelden is zoodanige pisverstopping onoverwinnelijk, en de geneesheer, tot het doorsteken der blaas genoodzaakt (1).

Komt het bloedpissen van eenen *typhus* of eene zoogenaamde oplossing der vochten voort, dan gebruikt men zwavelzuur met frambozen- of aalbeziensap of het zure elixir van DIPPEL, of eindelijk, misschien wel het beste, goeden wijnazijn.

Heeft men eenen vrij hevigen aanval dezer ziekte gelukkig tot bedaren gebragt, dan moet men vooral elke wederinstorting trachten te verhoeden.

De lijder dient vooreerst het rijden te paard, of in eenen slechten wagen, of op ongelijke straatwegen, te vermijden; desgelijks alle hevige lichaams- en gemoedsbewegingen (2), voorts er aan te denken, dat hij in bed op de zijde, en niet op den rug gaat liggen; ook is behoorlijke ontlasting een vereischte. Zijn de krachten des lijders zeer verzwakt, dan gebruike men den kinabast in velerlei vormen, b. v. het *extract. corticis peruv. in spirit. salis dulc.* opgelost, tincturen van staal, de *tinctura ferri muriati Ph. Londinens.*, de *uvae ursi* of *simaruba*. STARK prijst inspuitingen van kalkwater, of bronwater van *Pyrmont* aan.

GOOCH

(1) L. B. KOIN doorstak de blaas met een goed gevolg.

(2) Hoe nadeelig de schrik werkt, toont onder andere eene door MARCUS (Prüfung des Brownschen Systems der Heilkunde. Weimar 1799, bl. 60.) verhaalde geschiedenis.

GOOCH (1) verhaalt ons, dat hij door opiumpillen, die vijf grein behelsden, en met éénen lepel peper-
munt- en kaneelwater ingenomen werden, het bloed-
pissen geheel genezen heeft.

NAUCHE zoekt het terugkeerende bloedpissen door
vroegtijdige aanlegging van bloedzuigers aan den aars
te weren.

In *Engeland* gebruikt men veelvuldig, tot hetzelfde
oogmerk, het deeg van Dr. WARD.

---

(1) *Medical magazine* 1774. febr. vertaald in de *Sammlun-
gen für praktische Aerzte.*

 ONTSTEKING DER VOORSTANDERKLIER (1).

§. 96.

Eene ontsteking van de voorstanderklier geeft zich te kennen door zwaarte en hitte ter plaatse, alwaar deze klier ligt; hierbij vergezeld zich vervolgens eene aanhoudende, kloppende pijn, die zoo wel bij elke drukking op den bilnaad als bij darmontlasting aanmerkelijk toeneemt. Vooral zijn het de door E. HOME (2) ontdekte, achterste, middelste kwabjes van de voorstanderklier, welke gewoonlijk door hare zwelling den hals der blaas in deze ontsteking vernaauwt. Hierbij komt eene sterke aandrang tot
wa-

---

(1) BOSQUILLON heeft, in deszelfs vertaling van BELL *sur les maladies vénériennes*, over de ziekte van de voorstanderklier eene belangrijke verhandeling geplaatst.

Een belangrijk werk, geheel uit de natuur en veelvuldige ondervinding geput, zijn wij Sir EVERARD HOME verschuldigd. *Observations on the Treatment of the Diseases of the Prostate gland, illustrated by (13) Copper plates. vol. I. London 1811. Vol. II. with V. Copper plates London 1808.* 8 E. HOME praktische Bemerkungen über die Behandlung der Krankheiten der Vorsteherdrüse, uit het Engelsch door Dr. W. SPRENGEL. Leipz. 1817 met 4 platen.

(2) Zie *Philosophical Transactions* van het jaar 1806.

waterlozen, dien men echter niet zonder hevige pijn en vele bezwaren kan bevredigen, dewijl de met veel inspanning druppelswijze geloosde *urine* bij den doorgang langs den hals der blaas grooten tegenstand ontmoet; de lijder bespeurt tevens eenen aandrang tot stoelgang, terwijl hem, als het ware, een vreemd ligchaam in den endeldarm schijnt te kwelen. De pols is koortsachtig.

§. 97.

De *diagnosis* en *onderscheiding* der ontsteking van de voorstanderklier is in de meeste omstandigheden niet moeilijk. Men voele door den endeldarm naar de gezwollene en heete voorstanderklier; ook ontwaart men aan de ontiaste drekstof eene door de voorstanderklier ingedrukte groef. Hoe meer de lijder zich tot waterlozen inspant, des te minder zal hij daarin slagen, dewijl de pijnlijke voorstanderklier door deze inspanning gedrukt wordt.

Wil men eenen *catheter* gebruiken, dan veroorzaakt de aanraking van den gezwollenen en ontstokenen hals der blaas de hevigste pijn, terwijl men zoo wel deswege als uit hoofde der vernauwing elke proefneming moet staken.

§. 98.

Onder de *oorzaken* van eene ontsteking der voorstanderklier bij oude mannen, (onvermeld latende pissteenen, of steenen in de klier zelve, die BAILLIE afbeeldt, alsmede een verkeerd gebruik van den *ca-*
the-

theter, uitwendig geweld, venerische druipers, enz.) behooren voornamelijk in de jeugd gepleegde zelfbevekkings, verplaatste jichtstof, aanbeijen, verkoudheid, hevige schokking, en overmatig genot van sterke spijzen, verhettende dranken, en van den bijslaap.

De groote geneesheer FOTHERGILL was, volgens SWEDIAUER, aan eene verzwering der voorstanderklier onderhevig geweest, zonder dezelve door den bijslaap gekregen te hebben; SCHMIDT verhaalt ons, dat hij aan deze kwaal overleden is (1).

§ 99.

Ter genezing der ontstokene voorstanderklier moet men de meeste hulp in de middelen zoeken, die wij reeds in § 8 aangehaald hebben. Het herhaalde zetten van bloedzuigers aan den bilnaad verdient vooral oplettendheid, indien de krachten van den lijder geene aderlating aan den voet meer gedogen. De meestal met deze ontsteking der voorstanderklier gepaard gaande pisverstopping, door middel van den *catheter* te willen lenigen, kan slechts met de grootste moeite geschieden. Zelden is men in staat, ten spijt van de grootste voorzigtigheid en vaardigheid, ondanks al het draaijen en wenden om den *cathe-*

ter

---

(1) In J. HUNTER's *Treatise on the venereal disease* ziet men eene vergroote Afbeelding eener ontstokene voorstanderklier.

ter door de ontstokene en gezwollene plaats gelukkig tot in de blaas te brengen. Gewoonlijk is de pisbuis niet alleen gezwollen, maar, uit hoofde van de ongelijkvormige en zijdelings sterker opgezwollene voorstanderklier, in den bals der blaas bultig uitstekend, onregelmatig en krom, zoo als de afbeeldende werken van BAILLIE (1) en E. HOME ons dezelve duidelijk voorstellen. Men gebruikt voorts plaatselijke en algemeene laauwe baden (2), legt verzachtende pappen op den bilnaad, laat zoodanige klisteren zetten, en bezigt tevens inwendig *calomel* met *opium*. Meent men de aanwezigheid van eenig venerisch gift te mogen vooronderstellen, dan moet de bilnaad en de inwendige zijde der dijen met kwikzalf gewreven, en *calomel* tevens in ruime giften voorgeschreven worden. Kan men echter, in weerwil van al deze middelen, den *catheter*, zonder gevaar van eene doorboring der voorstanderklier, of het vermeederen der ontsteking, niet in de blaas krijgen, dan wordt het raadzaam, de blaas boven de schaambeenderen § 66. door te steken, en wel te meer, daar gewoonlijk de ontsteking der voorstanderklier niet lang duurt (3). Ja, men draagt daar-

(1) *Engravings. fasciculus VIII. Plate 3. Fig. 1.*

(2) RUST in de Salzburg. med. chirurg. Zeitung, 1813. Stück 55.

(3) De vader van GILIBERT stierf onder de handen van eenen heelmeester, die, bij eene ontsteking der voorstanderklier,

daardoor soms op eene dubbele wijze ter vermindering der ontsteking bij, doordien men namelijk den prikkel van den *catheter* zoowel, als de eigene drukking van de pisblaas door middel van de *urine* op den ontstokenen hals van de blaas, verwijdert.

Is de ontsteking der voorstanderklier aan verplaatste jichtstof toe te schrijven, dan gaat men te werk, zoo als reeds § 8 aangetoond is geworden.

De ontsteking der voorstanderklier eindigt meest den achtsten of negenden dag door verdeeling, vaak door verettering, zeldzaam door versterving.

VERETTERING EN ZWEREN DER VOORSTANDERKLIER.

§ 100.

Gewoonlijk volgt deze, na eene ontsteking ontstane, *verettering der voorstanderklier* (1) in het cel

---

klier, den *catheter* met geweld wilde bezigen, en daardoor verettering enz. veroorzaakte. Zie: *practische Beobachtungen*. Leipz. 1792. bl. 255.

(1) Een groot ettergezwel der voorstanderklier nam J. BAA-
DER waar. Zie deszelfs *Obs. medicae*. Obs. 27, welke in het
derde deel van *Sandiforti Thesaur. Dissertation*. wederom af-
gedrukt zijn bl. 35. BRUNS in zijne aldaar overgenomene

celwijdweefsel, dat dezelve omringt, en niet zoo zeer in de klier zelve.

De voorstanderklier is derhalve, bij deze gelegenheid, gelijk de XII plaat van HOME zulks ook duidelijk aantoon, nooit vergroot.

Ik heb, ten minste, in mijne waarnemingen, nooit eene vergrooing en verdikking der voorstanderklier bespeurd. Daar ook de etterstof hierbij van gewonen aard schijnt te zijn, mag men dit ettergezwel als ieder ander beschouwen, dat zich door geene bijzondere hoedanigheid kenmerkt.

Men herkent de ettering van de voorstanderklier daaraan, dat de ontsteking eenige dagen lang geduurd heeft, en met huivering, brandende pijn in de roede, maar nog voortdurende pisverstopping, meer en meer bedaald geworden is. Zelden opent zich zoodanig ettergezwel naar buiten in den bilnaad, in den balzak of in de dijen; doch gewoonlijk naar binnen, vanwaar alsdan de, of in de blaas, of in de pisbuis, uitvloeiende etter zich, met bloed vermengd, langs de piswegen loost, en gewoonlijk de meeste, althans de hevigste, kwalen doet ophouden

---

verhandeling, bl. 73, spreekt van zoodanig ettergezwel, dat de dood van eenen man van 60 jaren ten gevolge had. C. CROWTHER in KÜHN'S. *Phys. med. Journ.* volgens BRADLEY en WILLICH. Leipz. 1802. Derde jaargang. bl. 21.

On *Abscess of the Prostate Gland*. EV. HOME l. c. D. I. Pl. 9. en *On Ulcers of the Prostate Gland* in Fig. X. waartoe de XII. plaat behoort, welke eene zwerende voorstanderklier met sponsachtige uitwassen voorstelt.

den. Soms tijds opent zich het ettergezwel in den endeldarm.

NAUCHE wil het ettergezwel met het *bistouri* in den bilnaad geopend hebben.

§ 101.

Bij de genezing van een gewoon ettergezwel en der zweren van de voorstanderklier, gaat men, in het algemeen, zoo als bij de zweren der blaas, te werk. (§ 25) Inzonderheid brengt men, zoodra als de zwelling van de voorstanderklier door verettering gelenigd is, eenen veerkrachtigen *catheter* in de blaas, om de *urine*, zoo veel mogelijk, van de etterende oppervlakte der zweer af te leiden en weg te voeren. Vervolgens spuited men, dagelijks een paar keeren, een verdikt garstewater in de blaas, om daardoor de scherpte der pis te verminderen. HOME prijst stoelkaarsjes uit *Extract. cicutae* met *opium* bereid, alsmede *Hyoscyamus*, *Pulyis Doveri*, voetbaden van zoutwater en slijmige dranken aan; niet minder heilzaam is het gebruik van kwikmiddelen. Dat overigens eene verettering der voorstanderklier, bij jonge mannen, ligt kan genezen worden, wordt onder anderen door het nieuwe voorbeeld van DORN-DORFF (1) bevestigd.

eene

---

(1) LODER, Journ. für Wundarzneikunst etc. I. D. bl. 431. SCHUPKE Heilung einer in Eiterung und Brand übergegangenen Entzündung der Prostata in RUST's Magazin für die gesammte Heilkunde. II. D. 2des Stück. Berlin 1817.

HOME vormt uit de ontsteking van het zoogenaamde *veru montanum*, of de, met een spoelvormig knoopje voorziene, draadvormige vouw van de inwendige huid der pisbuis, bij derzelve aanvang, eene bijzondere ziekte, waarover hij in het achtste hoofdstuk afzonderlijk handelt. Deze en zeer pijnlijke, en zeer moeilijk te genezene, ziekte ontstaat door scherpe, tegen druipers angewende, inspuitingen; door zaadstortingen onder het rijden; aanhoudende oprigtingen der roede; door hevige, schokkende beweging, en door het opzwellen van de middelste kwabbe der voorstanderklier. Stoelkaarsjes, klisteren met heulsap, spaansche vliegepleisters, of ijskoude omslagen op den bilnaad, brengen, ten minste voor eenigen tijd, verligting aan.

VERGROOTING EN VERHARDING DER
VOORSTANDERKLIER.

(*Prostata scirrhosa.*)

§ 102.

De met *verharding* vergezeld gaande *vergrooting* der *voorstanderklier*, of de zoogenoemde *scirrhose opzwellling* of *knoestzwellling der klier*, is eene even gewoonlijke, als schier uitsluitelijk den ouderdom eigene ziekte, en grijpt dus zelden jonge lieden aan, maar wel bejaarde, wier levenswerkzaamheid zeer verzwakt geworden is, en die eene jichtige geardheid bezitten (1). Ten opzichte der ontsteking zou men deze ziekte eene *chronische, koude* zwellling der

voor-

---

(1) J. D. HERHOLDT, *Über die Geschwülste der Vorsteherdrüse* in ARNEMANN'S Magazin für die Wundarzneikunst II. D. 1799. bl. 101. verhaalt ons breedvoerig eene belangrijke waarneming. P. J. DESAULT *Traité des maladies des Voies urinaires*, publié par XAV. BICHAT. Paris 1798. Ook E. HOME D. I. bl. 18. meent, dat deze opzwellling vooral slechts oude mannen aantast, en D. II. bl. 2, lezen wij duidelijk: *This is a disease rarely met with except in the last period of life.* N. ANSIAUX FILS. *Retention d'urine occasionnée par un engorgement squirrhoux de la Prostate, avec gonflement de la Luette vesicale*, in diens *Clinique chirurgicale*. Liège 1816, bl. 172. Duitsch 1822.

voorstanderklier kunnen noemen. Over de ware gesteldheid dier ziekelijke verandering, zijn wij aan BAILLIE (1) de juiste en volledigste beschrijving verschuldigd; terwijl eene duidelijke teekening ons alles nog nader opheldert. In het algemeen zijn zekerlijk de knoestzwellingen, die zich met de vermindering der levenskracht vertoonen, een gevolg van het trapswijze verval, hetwelk natuurlijkerwijze ontstaan, en eindelijk alle dergelijke ligchamen verstoren moet (2). De voorstanderklier, namelijk, in den gezonden toestand de hoegrootheid eener okkeroot hebbende, wordt somtijds door menigerlei oorzaken, zoo aanmerkelijk vergroot, dat men dezelve den omvang eener vuist, of van een ganzenei (3), en aan gewigt, tot 18 lood (4) ziet bereiken. Ja, BARTHOLINUS (5) wil eene voorstanderklier zoo groot als een manshoofd gezien hebben. Uiterlijk is deze toestand der klier nauwelijks vaneenen

ge-

(1) *On Morbid anatomy*. Afd. XXII. Duitsch Berl. 1794 en 1820.

(2) HOWARD on *Venereal diseases* 2. Edit. D. I. bl. 253.

(3) WICHMANN *Ideen zur Diagnostik*. III. D. Van zoodanige grootte zien wij ook de voorstanderklier in de afbeelding van ED. FORD. in het *Physical and medical Journal*. March. 1802. Vertaald door KÜHN, in deszelfs *Phys. med. Journ.* derde Jaargang. I. St. bl. 161.

(4) HERHOLDT.

(5) *Histor. cent. I. hist. 1.*

gezonden toestand te onderscheiden; maar, opengesneden zijnde, bespeurt men eene overal vaste, witachtige, of ook wel eene bruine stof, welke er in verschillende rigtingen doorloopen, en meestal kennelijk in het oog vallen (1). De klier heeft derhalve het aanzien van eenen *scirrhus* of knoest, in andere deelen. Is de voorstanderklier sterk opgezwollen, dan wordt derzelver trechtervormige holte, door de vergrooting van de zijdelingsche deelen, dieper, terwijl het achterste gedeelte der klier ook wel een aanmerkelijk uitsteeksel (2) in de holte der
 pis-

(1) Overheerlijk afgebeeld in de *Engravings* van BAILLIE *Fasc. VIII. Plaat III. Fig. 3.*

(2) Zulke zwellingen van de voorstanderklier en uitwassen zijn dikwerf beschreven geworden; zoo heeft de groote geleerde *Causabonus* b. v. aan zoodanig knoestgezwel verschrikkelijk geleden; men vindt diens ziekte in de *Sepulchreto anatom.* van BONNET, *Lib. III. Sect. XXV. Obs. 3.* verhaald, en daaruit woordelijk overgenomen in MANGET *Theatro anatomic.* D. I. bl. 408. MORGAGNI, *de sed. et caus. morbor. Epist. XLI. Art. 18* beschrijft een uitwas der voorstanderklier van het achterste en onderste gedeelte der pisblaas van eenen man van 75 jaren; eenen peervormigen van eenen man van 70 jaren, *Epist. XLI. 6.*; eenen van de groote eener kers van eenen 60 jarigen, *Epist. XLVI. 6.*; als ook zoodanig eenen harden, rooden, vleesachtigen, *Epist. XXVI. 7.* Nog tien andere waarnemingen haalt MORGAGNI uit andere schrijvers aan. WRISBERG vond in eenen 70 jarigen grijsaard de voorstanderklier zoo opgezwollen, dat dezelve geenen drop pel pis doorliet. In zijne aantekening N°. 73 op HALLER's *Primis lineis Physiologiae.* In mijne vertaling. *Berlin. 1788.*
 Hier

pisblaas vormt , waardoor de uitvloeiing der *urine* in de pisbuis gekeerd wordt. Naar gelang der hoegrootheid van dit uitsteeksel der voorstanderklier , wordt de *urine* met meer of minder bezwaar geloosd , en de *catheter* kan veelal slechts moeilijk deze plaats voorbij gaan. De teekeningen van HUNTER (1), en vooral die van BAILLIE (2) , maken ons dit zeer aanschouwelijk. Is zoodanig uitsteeksel zeer groot , gelijk als FRANK hetzelfde zoo groot al een ganzenei zag (3) , dan is het somtijds volstrekt onmogelijk , een instrument langs hetzelfde in de blaas te brengen. Gebruikt men geweld , dan loopt men gevaar eene opening (verkeerden weg , § 127.) te maken , door welke

---

Hier behoort ook de waarneming van OBERTEUFFER in het 3^e deel van het *Museum der Heilkunde* , bl. 138. alsmede ANGELI in WEIGEL's *Italiänischer Bibliothek*. III. D. bl. 189, waar zoodanig uitwas der voorstanderklier, van de grootte van een ganzenei, voor eenen man van 66 jaren, binnen 18 dagen, doodelijk werd. Zelfs de groote geneesheer FOTHERGILL stierf aan eene door de zwelling der voorstanderklier veroorzaakte pisverstopping; desgelijks de beroemde LAZ. SPALLANZANI, het verhaal van wiens ziekte, benevens de afbeelding der ziekelijke veranderingen aan de voorstanderklier en pisblaas, wij bij B. L. BRERA lezen, in zijne *Storie della malattia et della morte del Prof. SPALLANZANI*. Pavia. 1801. vertaald in HUFELANDS, SCHREGERS en HARLES *Journal der ausländischen Literatur*. 2 D. Berlin. 1802. bl. 239.

(1) *On venereal diseases*. Plaat V. en VII.

(2) *Engravings. fasciculus VII*. Plaat XXII. Fig. 1.

(3) *De curandis hominum morbis*. Lib. V. bl. 204. 1794.

welke de *urine* wegvloeit. BAILLIE (1) en HOME (2) geven ons schetsen en waarnemingen, uit welke wij zien, dat door zoodanigen verkeerden weg, het leven van den lijder, nog gerekt werd. Hoe verschrikkelijk d. van de voorstanderklier omgeven hals der blaas, door een ongeschikt gebruik van ingebragte kaarsen of catheters mishandeld kan worden, blijkt duidelijk uit de waarschouwende teekeningen van HOME (3). Soms brengt de verkeerd gebezigde *catheter*, digt voor de middelste kwabbe der voorstanderklier, eenen zoogenaamden blinden zak voort, welke, even als een klapvlies (4), elken verderen voortgang stuit. Soms zit dit uitsteeksel als een vleeschgewas, of als een klomp met eenen dunnen steel, vast. Soms wordt de zelfstandigheid der voorstanderklier kraakbeenachtig hard (5), soms op eenige plaatsen wit, en als peesachtig, dan weder eens zwart, ja, zelfs wel beenachtig (6).

Som-

---

(1) *Fasciculus* VII. Plaat VI. Fig. 1. en *Fasc.* VIII. Plaat III. Fig. 2. Hetzelfde *praeparaat* van Pl. VI. heeft HOME op de aangehaalde plaats, Plaat VII, in een meer verschillend gezichtpunt aangetoond, en hierbij de ziekte tevens beschreven.

(2) Dl. 1. Plaat 7 en 10.

(3) Dl. 2. Plaat 6. 7.

(4) Dl. 2. Plaat 8.

(5) MORGAGNI de *sed. et caus. morbor.* *Epist.* XLI. 13. WICHMANN t. a. p. verhaalt ons zulks van eenen man van 66 jaren.

(6) *Philosophical Transactions.* vol. 25. N°. 308. in de vertaling van LESKE I. D. bl. 59.

Somtijds wordt met toenemende vergrooting der voorstanderklier, niet slechts derzelve uiterlijke, maar ook de trechtervormige gedaante der pisbuis, die langs deze klier henen loopt, onregelmatig veranderd, en verkrijgt menigvuldige kromten en draaijingen, zoo als BAILLIE ons zulks duidelijk voor oogen stelt. Dit vermeerdert niet slechts het bezwaarlijke waterlozen, maar ook de moeite des heelmeesters, om eenen *catheter* in de blaas te brengen. Somtijds, alhoewel niet gewoonlijk, vindt men dit trechtervormige gedeelte der piswegen in eenen zwerenden toestand; somtijds gaat een gedeelte der voorstanderklier tot verettering over. Soms vormen zich pijpzweren tusschen de verharde en vergroote voorstanderklier en den endeldarm; terwijl de herhaalde en hevige inspanning der blaas, tot het voortdrijven der *urine*, wegens de beletselen van het knoestgezwel der voorstanderklier, eene verdikking der vliezen van de pisblaas veroorzaken. § 75.

§ 103.

Doordien de vergroote voorstanderklier, (vooral wanneer zij een groot uitsteeksel in de pisblaas vormt, en klapvliesachtig op de buiten dien reeds enge plaats der pisbuis werkt), den weg der waterlozing belemmert, moet zulks natuurlijk eene pisverstopping, met al den in § 34 aangetoonden nasleep, ten gevolge hebben. Gaat nu, onder zulke omstandigheden, de *scirrheuse* voorstanderklier tevens tot ontsteking over, dan komen ook meestal de in § 8.

§ 8. beschrevene kwalen der pisblaas te voorschijn , die het leveu van den lijder weldra verkorten (1).

§ 104.

In het algemeen *herkent* men deze *scirrheuse* zwelling ligtelijk aan dezelfde teekenen, welke zoodanige gezwollenheid bij de ontsteking § 96. verraden, dewijl hier gewoonlijk de voorstanderklier nog grooter en harder bij het aanvoelen is; dezelve onderscheidt zich nogtans van deze ontstekingachtige opgezwollenheid, dat de lijder bij het aanraken geene pijnlijkheid gevoelt, dat hij geene koorts, geenen niet te bevredigen aandrang tot waterlozen heeft, en de bezwaren der moeilijke waterlozing, reeds sedert geruimen tijd, en langzaam toenemende, gewaar werd. Vandaar valt deze kwaal gewoonlijk ook eerst in den hoogen ouderdom degelijk in het oog.

§ 105.

De *scirrheuse* voorstanderklier onderscheidt zich van steenkwalen. 1) Door derzelver onveranderde ligging en gedaante in iederen stand van het ligchaam. Er is gewoonlijk toch wel eene houding van het ligchaam, waardoor de steen van plaats verandert. Doch zulks heeft 2) geenen invloed op de onverander-

---

(1) Het achtjarig lijden eens zoodanigen, alsmede de lijkopening. vinden wij beschreven in de *Medical Observations and inquiries*. D. V. Nr. 6.

derlijke ligging en grootte der zwelling gedurende maanden, ja, zelfs jaren. 3) Door de steeds gelijke hoedanigheid der zwelling bij het onderzoek door den endeldarm, de pisblaas moge gevuld of ledig zijn, hetwelk bij den steen nooit het geval is. 4) Door de afwezigheid van de bij den steen gewoonlijk plaatsgrijpende kitteling in de pisbuis en het roedenhoofd. 5) Een steen blijft zoo lang niet stil, zonder in vroegere jaren bezwaren te veroorzaken. 6) De steensonde openbaart geenen steen. 7) De overweging der landstreek, waarin de lijder leefde, of in dezelve dikwerf steenkwalen voorkomen, of niet. Zoo is, b. v., volgens WICHMANN (1) de verharding der voorstanderklier in *Hannover* veelvuldig, de steen daarentegen schier onbekend. 8) Ook worden de lijders, lang voor de pisopstopping, die pijn niet gewaar, waardoor zij, die aan het graveel lijden, als gewaarschnwd worden.

Intusschen is de kwaal eener *scirrheuse* voorstanderklier somtijds zoo misleidend, dat men die meer dan eens voor steenziekte aanzag, en eerst bij de ontleding eene *scirrheuse* voorstanderklier vond. Nogtans zal, bij zeer naauwkeurig en bij herhaling werkstelligd onderzoek, elk kundig geneesheer toch niet zoo ligt in onzekerheid blijven. Daarom heeft GIRTANNER (2) wel niet zoo zeer ongelijk, wanneer hij

---

(1) WICHMANN, *Ideen zur Diagnostik* III. D. bl. 11.

(2) *Ueber die venerische Krankheiten*. Goett. 1797. Hfd. XVI; Hollandsch 1799.

hij het onderzoek der voorstanderklier door den endeldarm, als het allerzekerste en het eenigste kentee-ken opnoemt, waardoor men de zwelling en verharding der voorstanderklier van den blaassteen kan onderscheiden.

§ 106.

LARBAUD (1) spreekt van eenen erfelijken aanleg tot eene *scirrheuse* voorstanderklier, en maakt van een huisgezin gewag, in hetwelk de zonen reeds in het 20ste jaar door deze kwaal aangetast waren. Behalve aanleg voor aanbeijen, is wel de gewoonste verwijderde oorzaak dier ziekte, in onze tijden, sterk paardrijden en *venerisch* gift. Meestal zijn grijsaards, welke in vroegere jaren dikwerf hevige, gewoonlijk met eene opzwellung der voorstanderklier verbondene, druipers gehad hebben, daaraan onderworpen. Want niet ligt, ten zij men in de behandeling daarop zijn oogmerk rigt, keert zoodanig eene gezwollene voorstanderklier tot de oorspronkelijke grootte terug. Is derhalve na eenen druiper nog eenige zwelling der voorstanderklier teruggebleven, en de lijder stelt zich aan hevige schokken, bij voorbeeld, door het rijden te paard, of in eenen wagen, bloot, dan kan dit aanleiding tot zoodanige zwelling der voorstanderklier geven. Derhalve ziet men dezelve ook zoo dikwerf bij oude ridders.

den-

---

(1) *Sur les rétrécissemens chroniques de l'urèthre.* Paris 1805. bl. 44.

Verplaatste jichtstof kan intusschen, zonder verdenking eener venerischen oorsprong, eene *chronische* zwelling der voorstanderklier veroorzaken, gelijk als ook SIMS, DESAULT, WICHMANN en LIEUTAUD, die in lijken van *arthritische* personen de voorstanderklier gewoonlijk gezwollen vonden, getuigen. Insgelijks heeft dezelve somtijds eenen vlechtachtigen aard. Volgens RICHTER ontstaat zij veelal door klierziekten voortbrengende oorzaken.

Somwijlen zijn steentjes die in de voorstanderklier ontstaan, de oorzaak der vergrooting. BAILLIE vertoont ons zulke steentjes in derzelve natuurlijke ligging, (*Fasc. 8. Plate 11. Fig. 2.*) en hoedanig dezelve uit de buizen van deze klier steken. Ook kan eene vernauwing der pisbuis soms zwelling der voorstanderklier te weeg brengen (1).

§ 107.

Alhoewel men vergrootingen en verhardingen der voorstanderklier, bij jonge personen, gelukkig genezen heeft, blijft deze kwaal echter bij oude lieden zeer bedenkelijk, en men kan wel verligting, maar geenszins spoedige genezing verwachten.

Is de verharding zeer oud, reeds in eene kraakbeenachtige zelfstandigheid ontaard, of tot verzweering overgegaan, dan kan men nauwelijks eene goede uitkomst hopen. Maar al te vaak heb ik gezien, dat

---

(1) HOME D. I. H. IV. bl. 122.

dat de ernstigste pogingen, zelfs van de bekwaamste artsen, om deze ziekte te genezen, mislukten.

Overigens is de, nu door genoegzame ondervinding bevestigde, daadzaak zeer geruststellend, dat namelijk de zwelling der voorstanderklier, slechts als eene vergrooting, en niet als een voortbrengsel eens zoodanigen ziekelijken toestand te houden zij, waardoor andere zwellingen als nageboren worden (1). De hoop is derhalve des te meer gegrond, dat, indien ook niet geheel verdwijnende, dezelve nogtans tot vermindering en tot stilstand zou gebragt worden.

Wanneer de *middelste kwab der voorstanderklier* aanzwelt, zoo treedt zij, als in de gedaante eens tepels, in de holte der pisblaas voort, en wel in de rigting van de pisleiders tegen het zoogenaamde *veru montanum*. Met de vergrooting verliest deze aanzwelling hare tepelachtige gedaante, wordt breeder, en vormt eene dwarse vouw, doordien zij de huid, die de kwabben der voorstanderklier overtrekt, insgelijks uitzet. Deze vouw vormt vervolgens bij den aanvang der pisbuis een klapvlies, hetwelk het waterlozen meer of minder verhindert, zich over herhaalde inspanningen steeds meer vergroot, en de volledige ontlasting der blaas belet, tot dat er eindelijk eene volmaakte pisopstopping aanwezig is.

Zelfs eene kleine zwelling van de middelste kwabbe
der

---

(1) HOME vol. II. *Introduction* Pag. 6.

der voorstanderklier kan eene volledige pisverstopping ten gevolge hebben.

Somtijds echter is eene zwelling der voorstanderklier slechts een verschijnsel van de vernauwing der pisbuis, die met deze kwaal weder verdwijnt.

De trapswijze vergrooting der opzwellings van de middelste kwabbe der voorstanderklier, zien wij uitnemend schoon in de schetsen van CLIFFT, bij het klassieke werk van HOME gevoegd.

Gewoonlijk zwelt de linkerkwab spoediger of sterker aan, dan de rechter, volgens de waarnemingen van HOME. (*Plate VI. X. XI en XII.*) Deze zwelling drukt op den endeldarm en hindert de ontlasting.

Stoelkaarsjes, uit *opium* en *extract. hyoscyami* zamengesteld, alsmede klisteren van warm water, benevens warme voetbaden, verschaffen verligting.

Zijn de middelste en linkerkwab der voorstanderklier aanmerkelijk vergroot, en derzelver oppervlakte gewond, of zwerend, dan is de pijn bij het lozen der *urine*, vooral van de laatste droppels, zeer hevig.

Eene gezwollene voorstanderklier scheidt vaak zoo veel vochts af, dat zulks schier aan de hoeveelheid der pis evenaart. Dit vocht is tevens zoo taai, dat het zich tot lange draden laat uittrekken, is zeer euvelriekend, en gaat voorts spoedig tot verrotting over.

De *rechterkwab der voorstanderklier* vergroot zich zeldzaam zoo sterk, als de linker, dat zij tot in de blaas dringt. Echter heeft HOME zulks toch twee malen gezien.

Bij het gebruik van den *catheter* moet men zich

derhalve naar den toestand van het deel of der deelen, welke van de voorstanderklier gezwollen zijn, rigten. Is het de linkerkwabbe, dan moet men den *catheter* naar de linkerzijde, is het de regter, naar de regterzijde brengen.

Dewijl het gezwel van de middelste kwabbe geen uitwas of *afterorganisatie* kan genoemd worden, maar slechts eene opzwellings, door uitstorting van bloed of *serum* voortgebracht, is (1), behoeft men ook geenszins, gelijk reeds gezegd, en E. HOME door *theorie* en ondervinding geleerd, grondig bewijst, bezorgd te zijn, dat deze zwellings der voorstanderklier, niet geheel hersteld kan worden.

Bij jonge personen, verdwijnt deze zwellings, door gepaste behandeling, meestal zeker binnen weinige dagen, bij meer bejaarde personen, eerst na weinige maanden, terwijl in den hoogen ouderdom slechts leniging verwacht kan worden.

Een laauwwarm bad is slechts aanvankelijk, gedurende de hevigste toevallen van nut, en wordt in het vervolg slechts nadeelig.

Koude zeebaden zijn, daarentegen, bij jonge, maar niet aan jichtige en bejaarde mannen te raden.

Na omstandigheid gebruikt men klisteren met heulsap.

Ho-

---

(1) Deze naar knoopjes (*noduli*) zwemende uitvating, liet HOME, in het tweede deel, op eenige tafels, met bijzondere zorgvuldigheid afteekenen, vooral op Plaat 1. 2. 3. 6. en bijzonder 5. Men ziet die ook in de *Engravings* van BAILLIE, *Fasciculus* 8. *Plate* 3. zeer schoon.

HOME teekent ons zeer belangrijke waarnemingen op van lijders, die 60, 70, 72 en 64 jaren oud waren, en aan welke door een gepast gebruik van den *catheter* (1) spoedige en duurzame hulp werd verschaft.

Ook beveelt hij, naar omstandigheid, eene ader te openen, het gebruik van koude omslagen, vermijding van azijn en andere zuren, welke somtijds oogenblikkelijk door de maag op den hals der blaas werken, aan.

Om alle inspanning bij den stoelgang te vermijden, moet men de darmontlasting door een *infus. sennae*, *electuarium lenitivum*, *tartarus solubilis*, klisteren met *aloë* of van koud water, zacht te onderhouden, en de pijn door het poeder van DOVER trachten te stillen.

§ 108.

De genezing van eene vergroote en verharde of *scirrheuse* voorstanderklier is deels *symptomatisch*, zoo dat men soms slechts de nijpendste toevallen zoekt te lenigen, deels weder op den aard der ziekte gerigt, die ons aanspoort, om de ziektestof, dezelve veroorzaakt hebbende, uit het ligchaam weg te ruimen.

De *symptomatische* hulpverleening doelt voornamelijk op de door eene *scirrheuse* voorstanderklier veroorzaakte

---

(1) Dezelve moet aan de punt gekromt, zonder steel, en uit de gewone veerkrachtige gom gevormd zijn.

zaakte pisopstopping, die men vooreerst door eenen *catheter* moet zoeken op te ruimen. Is de voorstanderklier gelijkmatig gezwollen, dan is het gebruik van den *catheter* gemakkelijker, dan indien dezelve, gelijk boven reeds gezegd werd, eenen krommen, gedraaiden gang vormt. Men ga derhalve met voorzigtigheid te werk, en beproeve door draaijen en wenden, eenen dunnen zilveren, of eenen elastieken *catheter* door te brengen. Soms is de zwelling der voorstanderklier te hard, dan dat men eenen *catheter*, enkel uit veerkrachtige gom bestaande, kan gebruiken. Is, daarentegen, de pisbuis door de voorstanderklier krom of gedraaid geworden, dan dringt er wel een veerkrachtige, maar geen zilveren *catheter* door. Slaagt men eindelijk gelukkig, om eenen *catheter* of ten minste eene kaars door te brengen, dan gaat men met het trapswijze inbrengen van steeds dikkere kaarsen voort, gelijk als bij de vernauwingen der pisbuis § 114. breedvoerig getoond werd, tot dat de piswegen niet meer door de voorstanderklier gedrukt worden, en zij zelve tot hare natuurlijke grootte wederom is terug gekeerd.

Om den veerkrachtigen *catheter* op eene meer gemakkelijke wijze te bezigen, moet men denzelfden zoodanig krommen of draaijen, als de kronkeling van de leiders het vereischt.

Alhoewel, in eene § 102 aangehaalde waarneming, men het leven eens lijders daardoor verlengde, dat men toevallig een in de pisbuis ingedrongen uitsteeksel van de voorstanderklier doorstiet, zoo moest men nogtans steeds, waar het mogelijk is, den *ca-*
the-

theter over zoodanig uitsteeksel trachten henen te leiden, om alle kwade gevolgen, door het schenden der klier, te verhoeden.

Om de door het *sonderen* welligt veroorzaakte pijn te bedaren, kan men het *Laudanum liquidum Sydenhami* voorschrijven.

In het algemeen kan men tegen hevige pijn, ten minste om nachtrust te verschaffen, des avonds een klisteer met heulsap laten zetten.

Wordt het gevaar der pisopstopping steeds grooter, en blijven alle proeven met den *catheter* vruchteloos, dan moet men intijds den blaassteek, boven de schaambeenderen § 66, bewerkstelligen, voor dat de krachten van den lijder te veel verzwakt zijn.

Onder alle geneesmiddelen, die men voor de *chronische* zwelling der voorstanderklier bezigde, zijn de kwikmiddelen, op den bilnaad ingewreven, als de meest batende bevonden. Volgens WICHMANN (1) is deze kwaal alleen daardoor dikwijls genezen. Om het ontstaan van blaartjes, die vooral hier door wrijvingen van gewone kwikzalf zoo ligt opkomen, te keeren, liet ik steeds die zalf met *butyr. cacao*, in plaats van reuzelvet, bereiden. Immers de plaats, waar het kwik ingewreven wordt, is van het grootste aanbelang; men moet derhalve den bilnaad, als de

beste

---

(1) Het is mij niet onbekend, dat HEBERDEN, *commentarii de morborum historia. Francfort. 1804. (Cap. 77)*, schrijft « *In prostatae scirrho medicamenta ex hydrargyro nocent.* »

beste plaats daarvoor zoo veel als mogelijk trachten te sparen.

De diepe zoogaderen van den bilnaad dringen gelijk als MASCAGNI (1) duidelijk getoond heeft, tot aan de slagaderen in het bekken: bij gevolg komt het kwik hierdoor zoo dicht als mogelijk op die plaats, of aan de voorstanderklier, alwaar derzelve werking zich voornamelijk door het inslorpen en verdrijven eener niet aldaar behoorende stof, zich moet uitstrekken. Van tijd tot tijd late men ook de vlugtige zalf in den bilnaad wrijven, uit zeep en ammoniakgom bereidde pleisters daarop leggen, en met eene verdunde loog wasschen. Pleisters van spaansche vliegen heeft men ook met nut op den bilnaad gelegd, ten einde de zoogaderen tot verminderde werkzaamheid op te wekken; ja zelfs een *seton* heeft men uit hetzelfde oogmerk door den bilnaad getrokken. Zelfs zonder verdenking van venerisch gift, zijn dezelve middelen ook tegen de *scirrheuse* voorstanderklier bij mannen van arthritische gesteldheid te bezigen. In het bijzonder prijst BARTHEZ (2), uit eigene ervaring, bij verhardingen der voorstanderklier uit deze oorzaken, kleine klisteren van *ruta*, *cicuta* en *hyocyamus* met *sal ammoniacus*, benevens 12 — 18 bloedzuigers op meergenoemde plaats, aan.

ne-

---

(1) *Vasorum lymphaticorum corporis humani. Historia et Ichno-graphia. Senis. 1787.* in Fol. Duitsch, door Ludwig. Leipz. 1789.

(2) *Sur les maladies gouteuses*, vol. II. p. 331.

Men behoeft wel geenszins melding te maken, dat de lijder eenen goeden levensregel dient in acht te nemen; iedere verhetting, gelijk elke gemoedsbeweging, moet vermijden.

Is de zwelling der voorstanderklier van eenen *scrofuleusen* oorsprong, dan heeft zeewater, gebrande zeespons, benevens een *seton* in den bilnaad, eene gunstige uitwerking.

Inwendig gebruike men *herba cicutae* in groote giften; bij voorkeur het poeder derzelve, met honig tot een likmiddel gemengd; voorts is het afkooksel van *coni maculat.* met kinabast nog het eenige middel, waarop HEBERDEN eenig vertrouwen stelt (1). Het *extract. cicutae* in groote giften vond VALENTIYN (2) tegen de verharde voorstanderklier ook in *Amerika* van nut; zoo prijst men ook het afkooksel des wortels van *Daphne Mezereum*, *antiscorbuticke* kruiden, en kwikmiddelen.

Spruit de kwaal echter van eene vlechtachtige scherpte voort, dan is *sulphur. aurat. antim.* met kamfer het voornaamste middel.

Is de verharde voorstanderklier tot verzwering overgegaan, dan wil men nog eenige hulp van *uva ursi* waargenomen hebben. MOLINARI (3) genas dezelve door kalkwater en kinabast.

In-

---

(1) *Commentarii de morborum historia et curatione* met mijne voorrede. Fraucf. 1804.

(2) *Medical Repository*. New-York in het zesde deel.

(3) *Nov. act. nat. curios.* vol. III.

Indien al deze middelen mislukken, dan kan men de door VALSALVA voorgestelde, met de steensnede overeenstemmende, kunstbewerking, (de zoogenoemde *boutonnière* 1) beproeven, maar hiervan trouwens slechts eenig gevolg bij jonge, doch geenszins bij bejaarde lieden verwachten. Alhoewel NAUCHE zulks geheel en al verwerpt, zag ik toch, bij eenen reeds bejaarden man, daardoor eenige verligting ontstaan.

SCROFULEUSE VOORSTANDERKLIER.

(*Prostata scrophulosa.*)

§ 109.

BAILLIE (2) vond in de voorstanklier, bij het uitsnijden, naauwkeurig dezelve witte, als het ware, gestremde stof, welke men wel in eene zoogenaamde *scrofuleuse* zoogaderklier waarneemt. Door drukking perste hij uit de buisjes, die in den hals der blaas loopen, eene klierachtige etterstof. Soms gaat zoodanige *scrofuleuse* voorstanderklier in verettering over, gelijk als de voornoemde schrijver ons dit in eene voortreffelijke teekening voorstelt (3).

In

---

(1) RICHTER'S *Wundarzneykunst*, sechster Band § 348.

(2) *The morbid anatomy*. Chap. XVI. Zie mijne vertaling. Berlin. 1793 en 1820, benevens het door HOHENBAUM vertaalde bijvoegsel. Berlin. 1820.

(3) *Engravings, Fasciculus VIII. Plate II. Fig. 1.*

In dien toestand wordt de voorstanderklier meer broos dan gewoonlijk , en kan ligtelijk door den *catheter* doorboord worden , indien men denzelven met geweld in de blaas zocht te brengen.

De voorstanderklier , door BURGGRAAV (1) *sebacea materia plena* genoemd , schijnt , mijns bedunkens , ook hier ter plaatse te behooren.

HOWSHIP (2) heeft soms een zeer prikkelbaar , sponsachtige uitwas der voorstanderklier waargenomen , welke in de holte der pisblaas zich uitstrekt , en bij de minste aanleiding begon te bloeden.

VERWIJDE UITVOERINGSWEGEN DER VOORSTANDERKLIER.

§ 110.

BAILLIE (3) heeft het trechtersvormige , door de voorstanderklier zich uitstreckende , gedeelte der pisbuis zoowel , als de in hetzelfde aanwezige buizen der voorstanderklier zeer uitgezet gezien. Deze uitvoeringswegen namelijk , in welke , in den gezonden toestand nauwelijks

(1) *Epistolarum ad Hallerum scriptarum* , N^{ro}. XI.

(2) Zie het werk , in het laatste gedeelte van mijne voorrede , aangehaald.

(3) *The morbid anatomy*. Chap. XVI.

lijks fijne borstelharen kunnen dringen , vond hij tot de dikte van eene raafvederschaft uitgezet , waardoor de hindernissen der piswegen natuurlijk nog vermeerderd moesten worden. Deze uitzetting van de buizen der voorstanderklier , schijnt door eene zamendrukking van derzelver aldaar aanwezige mondingen te ontstaan. Het zij de piswegen geheel of gedeeltelijk gestremd zijn , de *urine* verzamelt zich door deze min of meer groote beletselen steeds in de trechtervormige holte van de voorstanderklier en in de blaas , noodzaakt hare spierkracht tot buitengewone inspanningen , en veroorzaakt de verdikking der vliezen van de blaas. Deze uitzetting der buisjes van de voorstanderklier gaat derhalve met eene verdikte blaas en eene verstopte pisbuis vergezeld.

Door de genezing der zwelling van de voorstanderklier kan men te regt verwachten , dat derzelver verwijde uitvoeringswegen zich weder zullen vernauwen.

VERETTERING DER COWPERSCHE
KLIEREN.

§ III.

BERTRANDI (1) en na hem MORGAGNI (2) maken, gelijk ook PLATNER (3), van bijzondere verettering der zoogenaamde Cowpersche klieren, die aan den *bulbus* der pisbuis liggen, en door de voortreffelijke *monographie* en gekleurde prentverbeelding van G. A. HAAS (4) zeer duidelijk zijn voorgesteld, gewag.

Eene of beide dezer klieren geraken namelijk in verettering, vormen vervolgens een ettergezwel, waaruit de etter of in de pisbuis zich ontlast, of onder de *musculus bulbocavernosis* zich ophoopt, en een onder de huid der pisbuis voortvretend etter-

---

(1) *Oper. chirurg. Tomo. VI. Pag. 233.*

(2) *Fasciculi pathologici. Mediolani 1789. de peculiari quadam abscessuum in perinaeo ratione. Pag. 127.*

(3) *Institutiones chirurgiae Lipsiae 1783, §§ 1335.* BAILLIE Anatomie des Krankh. Bäues einiger Theile im menschlichen Körper. Berlin 1794. Kap. 17. herinnert zich niet deze kliertjes in ziekelijken toestand gezien te hebben.

(4) *De glandulis Cowperi mucosis. Lipsiae, 1803.*

tergezwel veroorzaakt. Zijn beide klieren tot verettering overgegaan, zoo wordt het ettergezwel, dat uiterlijk slechts een enkel gezwel schijnt te zijn, innerlijk door den *bulbus urethrae* in twee ettergezwellen verdeeld, die derhalve eene dubbele insnijding vereischen.

Gaat deze kwaal nog verder voort, dan vertoonen zich vier etterzakjes, welke in het midden door den *bulbus* in het regter en linker etterzakje, en aan iedere zijde, door den *musculus accelerator urinae*, in het voorste en achterste etterzakje verdeeld worden.

Men moet derhalve, om wederinstortingen te keer te gaan, na het opensnijten van het eersre ettergezwel op de ééne zijde, zorgvuldig onderzoeken, of op de andere zijde ook een dergelijk gezwel aanwezig zij.

MONTEGGIA beschrijft ons twee dergelijke ettergezwellen, waarvan het ééne doodelijke werd, dewijl de invreting zich zoo zeer uitstreckte, en daarbij de voorstanderklier aangetast was. Bij de tweede waarneming werd de lijder door het opensnijden slechts gedeeltelijk genezen, omdat het ettergezwel op de andere zijde wederom uitbrak; doch zulks had geen verder gevolg. Beide kwalen schenen van *venerischen* oorsprong te wezen.

VERSTOPPING DER PISBUIS DOOR HARE
EIGENE HUID.

§. 112.

JOHAN ANDREE (1), een voortreffelijk ontleedkundige en heelmeester te *Londen*, nam bij de ontleding van eenen man waar, die aan eene pisopstopping gestorven was, tot welker genezing men vergeefs alle middelen in het werk gesteld had, dat zulks aan eene zelfstandigheid moet toegeschreven worden, die zich door de geheele pisbuis, van het roedenhoofd tot aan het *caput gallinaginis*, uitstreckte. De inwendige huid der pisbuis was geheel in versterving overgegaan, zoo dat deze verstoppende zelfstandigheid deze huid zelve scheen te wezen. De aanvang der pisbuis, en het grootste gedeelte der pisblaas, scheen overigens nog in eenen gezonden toestand geweest te zijn.

---

(1) *Medical observations and inquiries. Vol. VI; art 32. In de Duitse vertaling. Altenburg. 1778. bl. 285.*

INTUSSUSCEPTIE DER INWENDIGE HUID
VAN DE PISBUIS.

§ 113.

VON SIEBOLD, de vader (1), beschrijft, met eene alles ophelderende teekening, de ziekte van eenen veertigjarigen lijder, bij wien men eerst na den dood de ware oorzaak der geheele verstopping der pisbuis, en der onmogelijkheid, om eene kaars of eenen *catheter* daarin te brengen, ontdekte. De inwendige huid der pisbuis was, namelijk, omtrent in het midden van derzelve lengte, naar de blaas opgeschoven, juist alsof dezelve over een kliertje gespannen ware. Dit beletsel was bij gevolg de oorzaak der ziekte.

VON SIEBOLD wil zulks aan eenen val op den bilnaad toeschrijven, waardoor tusschen de inwendige huid van de pisbuis en de sponsachtige deelen bloed was gaan zitten, en aldus het voorstuwen (*prolapsus*) van de inwendige huid te weeg gebragt had.

---

(1) *Diss. de intussusceptione membrarum vesicae internae ex prolapsu ejusdem observatio singularis anatomica chirurgica, resp. Bamberger, 1795. Wirceburgi.*

had. Dewijl mijns achtens, ook behalve door eenen val op den bilnaad, zulks insgelijks door het onvoorzigtig gebruik van den *catheter* kan geschieden, heb ik deze waarneming hier niet met stilzwijgen willen voorbijgaan. Misschien heeft men hetzelfde reeds dikwerf bespeurd, maar het steeds voor eene zoogenaamde *caruncula* § 116 aangezien.

VERNAAUWING DER PISBUIS (1).

(*Stricture urethrae*).

§ 114.

De meest gewone, maar waarlijk voor den lijder zoowel, als voor den geneesheer moeilijkste ziekte der pisbuis bij bejaarden, is zonder twijfel de *vernaauwing* der pisbuis, welke zoo menigvuldige en langdurige bezwaren na zich sleept.

Over

-
- (1) F. J. PAULI, *Diss. de stranguria senili Altorfi* 1714.
 E. F. SCHMID, *Diss. de stranguria senili. Jenae* 1721.
 J. LARBAUD *sur le retrecissement chronique de l'urèthre. Paris* 1807. W. WATT *Practical Observations on the nature and cure of strictures in the urethra. London* 1809. Verkort in BRADLEY and ADAM's *medical and Physical Journ.* 1808-1809. SAM COOPER in *Edinburgh. Medical and Surgical Journal.* Vol. V. 1809.

Over den waren aard der vernauwing hebben wij eerst in de laatste tijden, vooral door de nasporingen van MORGAGNI (1), JOHN HUNTER (2), BAILLIE (3), MONRO (4), en HOME (5), door uitmuntende prentverbeeldingen opgehelderd, duidelijke en aanschouwelijke begrippen verkregen.

Deze vernauwing der pisbuis, in al derzelve gedaanten, vinden wij allervoortreffelijkst, geheel in natuurlijke grootte, geschetst, in het meergenoemde, onschatbare werk van BAILLIE (6). De tekeningen, die voor de beoefenende geneeskunst inderdaad zoo hoogst belangrijk zijn, laten schier niets meer te wenschen over.

De nauwkeurigste beschrijving der geschapenheid van het vliesachtige gedeelte der pisbuis vinden wij ook bij J. SHAW (7).

§ 115.

In het kanaal der pisbuis ontstaat, door opzwellings

(1) *De sedibus et causis morborum.*

(2) *On the venereal disease. Plate II. III.*

(3) *In de morbid anatomy* zoowel als in de *Engravings.*

(4) *Outlines of the anatomy of the human body Edinburgh.* N°. 13. *Plate 40. Vol. 3. Pag. 34.*

(5) § 96 aangehaald werk.

(6) Den volledigen titel heb ik bij § 25 reeds aangehaald.

J. ROBERTON. *On the generative system.* 3. *Edit. 1816. Plate 9 tot 11.* heeft zulks meestal afgeschreven.

(7) *In de medico-chirurgical Transactions. Vol. X. 1819.*

ling en verdikking van het celwijsweefsel, op eene of meerdere plaatsen, en in kleineren of grooteren omvang, eene vernauwing, welke allengs tot eene volledige verstopping van dit kanaal ontaardt.

In het eerste of aanvankelijke tijdperk, is de pisbuis meer gespannen dan gewoonlijk, en de oppervlakte eenigzins oneffen of ongelijk.

Volgens de beschrijving van EVERARD HOME (1), bestaat de pisbuis uit eene *inwendige*, dunne, vezellooze huid, die in eenen zamengetrokkenen toestand vouwachtig en met mondingen van klieren voorzien is, alsmede in een uitwendig spierachtig bekleedsel, welks korte, zamengeweeft en bundeltjes vormende, vezelen, eene veerkrachtige zelfstandigheid vereenigt, die eenigzins met de slijmstof overeenstemt; terwijl de krampachtige vernauwing, door zamentrekking van een klein gedeelte der zich in de lengte uitstrekkende spiervezelen veroorzaakt wordt, inmiddels dat de andere in eenen toestand van verslapping verkeeren.

Eene voortdurende vernauwing, ontstaat door de uitzweeting van strembare *lympha*, die tusschen de spiervezelen en inwendige huid zich vastzet. Zoodanige vernauwing bespeurt men meestal in het achterste gedeelte der pisbuis, niet ver van den

---

(1) *Microscopical Observations on the human urethra, In de Philosophical Transactions, For. 1819.*

den *bulbus* (1), zeldzamer meer voorwaarts (2), en schier niet in dat gedeelte, hetwelk nabij de voorstanderklier is.

De lengte dezer vernauwing bedraagt somtijds slechts eene lijn (3), en soms ook meer dan éenen duim (4). Meestal bestaat slechts ééne vernauwing (5), doch zeldzaam twee (6); HUNTER zag er zes; GOLOT (7) spreekt zelfs van acht vernauwingen in dezelfde pisbuis.

Bij nauwkeurige waarneming, vertoont zich zoodanig vernauwde plaats witachtig (8), hard, en de inwendige huid der pisbuis, rondom deze plaats, open nederwaarts, met vouwen of langachtige rimpels (9) zamengekrompen. De geheele pisbuis schijnt op deze

(1) HUNTER *Plate II.* en *Plate IV.*; BERTRANDI *Opera. Tomo IV, Tab. 2.* BAILLIE *Fasciculus VIII. Plate IV. Fig. 3. Plate V. Fig. 2. 4.*

(2) HUNTER *Plate I.* BAILLIE *Plate II. Fig. 2.*

(3) HUNTER *Plate IV.* BAILLIE *Plate IV. Fig. 3. 6.*

(4) BAILLIE *Plate IV. Fig. 1. G.*

(5) HUNTER *Plate IV.* BAILLIE *Plate IV. Fig. 3. Plate V. Fig. 2.*

(6) BAILLIE *Plate IV. Fig. 2.*

(7) *Traité de l'opération de la taille et des suppressions d'urine. Paris 1727.*

(8) BAILLIE *Plate IV. Fig. 1. 13.*

(9) BAILLIE *Plate IV. Fig. 3. Plate V. 2., vooral Plate IV. Fig. 2. F.*

deze plaats soms als zamengetrokken te zijn, en is, bij het aanvoelen, als met een bindtouw omwonden. Gewoonlijk is de pisbuis, het zij achter of voor de vernauwing, uitgezet. Steekt deze vernauwing meer op de eene, dan op de andere zijde, in het kanaal der pisbuis uit, dan worden de piswegen daardoor als gekromd. Soms heeft de vernauwing een takvormig voorkomen (1); soms is op deze plaats de inwendige huid afgeschaafd of zwevend. Berst eindelijk de verwijde plaats achter de vernauwing, dan ontstaat er eene pijpzweer in den bilnaad.

§ 116.

Voor dat men nog den waren aard van de vernauwingen der pisbuis zoo juist en naauwkeurig als tegenwoordig kende, zocht men den grond van alle vernauwingen der pisbuis in *yleeschtepeltjes*, of zogenaaemde *carunculae*, dat is, in bijzondere uit de oppervlakte der inwendige huid van de pisbuis voortspruitende uitwassen. Toen echter een BRUNNER, een MERY, door ontleedkundige navorschingen der vernauwde pisbuis, zoodanige *carunculae* niet vonden, maar in plaats van deze, eene zwelling en verdikking der wonde, of likteekens, op deze plaatsen waarnamen, en zulks door BENE-VOLI, MARINI, GARENGEOT, DIBON, SAUVAGES, MOR-

(1) MONRO. t. a. p.

MORGAGNI, SAVIARD, PETIT, LA FAYE EN DESAULT bevestigd werd, ging men terecht in latere tijden volstrekt en algemeen van dit denkbeeld uit, dat zoodanige *carunculae* de gewone oorzaak van de vernauwingen der pisbuis niet waren.

Daar ik intusschen zelf meermalen juist zulke vleeschtepeltjes, als men zoo vaak en zoo veelvuldig (want ik zag er meer dan een dozijn aan de voorhuid) aan de roede en de voorhuid bespeurt, niet slechts aan de monding der pisbuis, maar zelfs in de zogenoemde *lacuna* der pisbuis (1) heb gevonden, en dezelve nu eens met de schaar, dan door afbinding heb weggenomen, weet ik geen grond ter ontkenning te bepalen, dat zulke vleeschtepeltjes midden in de pisbuis kunnen ontstaan. Dan, ofschoon ik zelf die nog niet daar gevonden heb, is de onverwerpelijke getuigenis van zulke mannen, als MORGAGNI (2), SHARP, HUNTER, BELL en ANDREE, en vooral van BAILLIE (3), en NAUCHE, voor mij genoegzaam, om mij elken twijfel nopens derzelve aanwezigheid te benemen. Deze

---

(1) Juist hetzelfde nam VAN SWIETEN waar. *Vidi excrescentiam fungosam, parvam, ad lineae circiter distantiam ab orificio urethrae, quod leniter dilatans, adhaerere membranae internae urethrae, et ex illa quasi enasci.* Comment. in BOERHAVE. Tom. V. ad § 1451. Pag. 453.

(2) *Epist.* 42. Art. 41.

(3) *Morbid anatomy.* Chap. XVII. Berlin 1794 en 1820.

in de *lacuna* aanwezige , blaauwroode vleeschtepeltjes zijn, bij het aanvoelen, hard , hebben schier de grootte en gedaante van eene erwt , zitten met eene meer smalle grondvlakte op de inwendige huid der pisbuis , en kunnen derhalve gemakkelijk afgebonden , of niet te groot zijnde , afgesneden worden. Dien toestand zag waarschijnlijk ook ALLIES (1), die zulke vleeschtepeltjes uit de monding der pisbuis zag dringen. Dat ook in het achterste gedeelte der pisbuis , aan het zoogenaamde *caput gallinaginis* , vleeschtepeltjes voorkomen , is door de waarneming van WEGELIN (2) (eigenlijk van zijnen leeraar LOBSTEIN), die twee derzelve heeft afgeteekend , genoegzaam bewezen ; GIRTANNER (3) gaat dus blijkbaar te ver , wanneer hij de *carunculae* voor blooteschepselen der verbeeldingskracht verklaart.

§ 117.

Over de veelvuldige oorzaken van de vernauwing der pisbuis , behoeft men wel niet verwonderd te wezen , indien men overweegt , hoe ligt door eenen sterken toeloop van bloed naar de roede , vooral
bij

---

(1) *Traité des maladies de Turèthre, Paris 1755.*

(2) *Diss. de dysuria, Argentorati*, vertaald in de neuen Sammlungen der auserlesensten Abhandlungen für Wundärzte. 14ter Stück.

(3) t. a. p. h. 14. bl. 159.

bij mannen van van groote levenszwakte, de celwysachtige stof der pisbuis, door overspanning ergens verzwakt, en tot zoodanige vernauwingen kan aanleiding geven; hoe, voorts, eene bestendige doervloeiing der *urine*, aan een zoodanig opzwellend plekje, als het ware, geene rust laat, vooral wanneer de pisbuis buitendien reeds dikwerf door slijmvloeiingen is verzwakt geworden, en de daarvoor bestemde afscheidingen aanmerkelijke veranderingen ondergaan hebben.

Zoodanige vernauwingen der pisbuis ontstaan meest tusschen het 25 en 40ste jaar, zeldzaam later, gewoonlijk zeer langzaam, en kunnen soms jaren lang aanwezig zijn, voor dat dezelve degelijk, of ook slechts door den lijder opgemerkt worden. Gewoonlijk nemen deze vernauwingen steeds, vooral in hooge jaren, toe, totdat dezelve plotselings, wegens eene bijkomende oorzaak, dikwerf ook zonder kennelijke aanleiding, de doervloeiing der *urine* stremmen. Nogtans geschiedt zulks soms ook tragswijze.

In het algemeen verergeren en verbeteren zich zoodanige vernauwingen, door hevige lichaamsbeweging, door scherpe spijzen, door sterke dranken, alsmede door eene verhetting, en vooral ook door den bijslaap. De koude heeft hier eene nadeelige werking, en des winters is dus de kwaal meestal heviger, dan in den zomer. Zoo zag ik onder anderen, in den warmen zomer van 1807, eenen lijder, die reeds veel aan eene pisopstopping geleden had, zoo zeer in beterschap toenemen, dat hij nauwelijks
iets

iets van deze vernauwing bespeurde. Daarom zegt ook NAUCHE, dat J. HUNTER deze pisopstopping, te onregt, *aanhoudend* noemt. Eene goede levensregel draagt ook veel tot verligting en verbetering dezer kwaal bij.

§. 118.

Bij bejaarden, is de *enkel krampachtige* vernauwing der pisbuis, zeldzaam, zonder eenige verdikking van dit of geene plekje, aanwezig. Eene *chronische* kramp, namelijk, doet de pisbuis bij hen, die vele kort op elkander volgende druipers gehad hebben, en met prikkelende inspuitingen behandeld geworden zijn, zamentrekken, zoo dat de pis in eenen dunnen stroom en met bezwaar geloosd wordt, en somtijds ook wel geheel verstopt is. Eene kaars, somwijlen geheel gemakkelijk, dan wederom eens in het geheel niet kunnende ingebracht worden, geeft het duidelijkst deze krampachtige vernauwing der pisbuis te kennen. Deze kwaal vereischt geene kaarsen; maar langdurige en herhaalde wrijving van de vluchtige zalf in den bilnaad, of eene spaanschevlieg pleister te dezer plaatse.

Een merkwaardig voorbeeld van eene ziekelijke vernauwing der pisbuis, vinden wij bij ALIBERT (1) opgeteekend. Zeker lijder loosde zijn water somtijds

---

(1) bl. 230.

tijds in eenen vollen stroom, en wel het gemakkelijkste in de open lucht. Bespeurde hij, dat iemand naar hem keek, dan was hij er niet toe in staat. Des morgens kon hij den *catheter* ligt gebruiken, doch des avonds was hem dit onmogelijk. Ergernis of eene andere gemoedsbeweging, veroorzaakte pijnlijke pisopstopping. Bij de lijkbeschouwing, kon men niets tegennatuurlijks in de piswegen ontdekken.

Somtijds ontstaat er eene kramp in het, aan de huidachtige plaats der pisbuis, behoorende spierpaar (1), waardoor het gebruik van eene *sonde* verhinderd wordt.

§ 119.

De kenteekenen eener vernauwing der pisbuis zijn de volgende: de pis vloeit in eenen dunnen — of ook wel in eenen gedeelden, of in eenen scheeven stroom uit de pisbuis (*dysuria*). Met den graad der vernauwing, neemt ook allengs de dunheid van de straal, en de bezwaren van het wateren toe, totdat de pis slechts droppelswijze (*stranguria*), en eindelijk in het geheel niet meer kan geloosd worden (*Ischuria*). — Geraakt b. v. zoodanige vernauwing, door eenen verkeerden levensregel of besmetting in eenen

---

(1) Van dit spierpaar maakt J. WILSON, op eene treffelijke wijze, gewag in de *Medical and chirurgical Transactions of a society of London. Vol. 1. 1800. Art. 15.*

eenen toestand van ontsteking of kramp, dan veroorzaakt dezelve, bij jonge lieden, eene soms spoedig voorbijgaande, bij bejaarden, daarentegen, eene aanhoudende pisopstopping, met al derzelve meer of mindere ernstige gevolgen. § 13 en 34.

Gewoonlijk wordt het kanaal der pisbuis, achter deze vernauwde plaats, door den aandrang der *urine*, verwijdt of uitgezet, de gestremde pis prikkelt de verengde plaats, veroorzaakt ontsteking, en er wordt eene vloeistof geloosd, welke met die eens druipers overeenkomt. Is de vernauwing nog sterker, en de aandrang der *urine* heviger, dan wordt de inwendige huid op die plaats weggebeten, er ontstaan zoogenaamde scheuren, de pis lekt in de celwijsachtige stof der roede door, en veroorzaakt vervolgens pispijpzweren door ontsteking, verettering en openrijten. Meestal ontstaan zulke pispijpzweren in den bilnaad, dewijl de vernauwing meest achter het midden van de pisbuis ontstaat. Eene, dit zeer aanschouwelijk makende, teekening vinden wij bij BAILLIE (1).

Gewoonlijk veroorzaakt het, bij zulke lijdens, door de pisbuis gaande zaad hevige brandende pijn. Is de vernauwing der pisbuis dicht voor den *bulbus*, dan worden de lijdens onbekwaam tot behoorlijke verrigting van den bijslaap, dewijl het zaad achterwaarts in de pisblaas geraakt. PETIT verhaalt ons ook, dat hij,

na

---

(1) *Engravings. Fascic. VIII. Plate 5. Fig. 2.*

na eene nachtelijke vloeijing, de kenteekenen van zaad in de *urine* gevonden heeft.

Dat, overigens, eene aanmerkelijke vernauwing der pisbuis, die den lijder vele jaren tot hevigste inspanningen noodzaakte, eene verdikking der blaas te weeg bragt, is reeds in § 77 aangehaald geworden.

§ 120.

De *kennis* der vernauwing der pisbuis, is voor den geoefenden geneesheer, in de meeste omstandigheden, niet moeilijk. De lijders gevoelen schier bij iedere waterlozing, juist op de plaats, die den doorgang der *urine* stremt, eene pijnlijkheid of een bezwaar, hetwelk zij, zoo als zij zich uitdrukken, wel zouden willen wegkrabben. De lijders wijzen gewoonlijk, zelfs nog na de waterlozing, naauwkeurig de plaats der stuiting aan. Gebruikt men eenen *catheter* of eene kaars, dan vindt men deels door het nameten aan dit werktuig, deels door de pijn, die de lijder gewaar wordt, zoodra men deze plaats bereikt, de ware eigendommelijke plaats der vernauwing.

Wanneer deze verenging meer uitgebreid dan uitstekend, meer lang dan hoog (1), of wanneer de

ver-

---

(1) b. v. Indien men bij BAILLIE *Fasc. 8. Plate 45. Fig. 2.* de voorste, hoogere, korte vernauwing F met de achterste, vlakke, langere vernauwing G. vergelijkt.

vernaauwde plaats zeer gevoelig is, en de *catheter* daarenboven schier zonder moeilijkheid door de vernauwing gaat, dan is de plaats der vernauwing niet zoo ligtelijk met juistheid op te sporen.

Hieruit blijkt nu wel redelijk duidelijk, dat eene vernauwing in de pisbuis zeer bepaald van iedere andere ziekte zoowel, als van steenbezwaren kan onderscheiden worden.

§ 121.

Dat in onze tijden de voornaamste *OORZAAK* van de vernauwing der pisbuis, meestal aan de werking van het *venerisch* gift moet toegeschreven worden, zal wel niemand willen ontkennen. Bij verre de meeste bejaarde lieden, die over zulke vernauwingen klagen, waren in vroegere, en soms ook nog in latere tijden, aan langdurige druipers onderhevig geweest. Van daar, dat men deze vernauwingen, meestal bij oude wellustelingen, bespeurt, die in groote steden en warme luchtstreken leven. Het denkbeeld van HUNTER, dat deze vernauwing niet door de ontsteking van druipers wordt veroorzaakt, heeft GIRTANNER (1) grondig getracht te wederleggen.

Het verdient trouwens onze opmerking, dat vernauwingen der pisbuis 1°. dikwerf na zachte druipers,

---

(1) t. a. p. bl. 153. SWEDIAUR over Venerische ziekten. Amsterdam 1820.

pers, — 2°. niet aan de eigenlijke plaats van den druiper in de zoogenaamde *lacuna*, 3°. eerst lang na druipers, en 4°. op eene beperktere plaats, dan die de druiper inneemt, ontstaan. Verschillende dier omstandigheden laten echter, mijns inziens, zich ligt verklaren, wanneer men aanneemt, dat vernauwingen der pisbuis, zoo als het mij toeschijnt, voornamelijk door eenig geweld voortspruit, hetwelk de inwendige huid van de pisbuis, door eene buiging van de mannelijke roede, aandoet. De grootste scherpte of punt van den hoek namelijk, treft bij zoodanige buiging (1) van de roede, juist deze plaats der pisbuis, en veroorzaakt door eene bovenmatige aantrekking bij het knakken (men veroorlove mij om de duidelijkheid en kortheid deze uitdrukking), eene bijzondere verzwakking derzelve. Dat 1°. *eene vernauwing dikwerf ook na geringe druipers, en minder na hevige ontstaat*, moet men hieruit afleiden, dat gewoonlijk geringe druipers langen tijd aanhouden, en daardoor dikwijls genoeg gelegenheid geven, dat de *chronische* ontsteking voornamelijk op een zulk geknakt plaatsje zich vastzet, en verdikking van het celwijsweefsel veroorzaakt. Daarentegen beletten hevige druipers zoodanige knakken van de meestendeels gezwollene, stijve roede; want hier ontstaat gedurende de ontsteking

op

---

(1) HUNTER en vooral deszelfs tafel, om dit duidelijk te kunnen zien.

op geene plaats zoo ligt een knakken. 2°. *Dat vernaauwingen niet aan de eigenlijke plaats van den druiper, d. i., in de lacuna ontstaan*, is nu ook zeer wel te begrijpen, wanneer wij aannemen, dat voornamelijk eene sterke buiging van de mannelijke roede er aanleiding toe geeft. Want bij alle buigingen van de mannelijke roede, blijft immers de eikel steeds ongeknakt. Tevens wordt ook de oorzaak volkomen begrijpelijk, waarom juist op die plaats eene vernaauwing ontstaat, waar men dezelve het meest aantreft. Dit is namelijk juist dit plaatsje, hetwelk bij de buiging van de roede het meest geknakt wordt. Dit is te meer het geval, dewijl ook, volgens GIRTANNER (1), in het onderste gedeelte der pisbuis de ontsteking heviger is, dan in de plaats zelve, waar het gift zit. 3°. *Waarom eerst laat na druipers de vernaauwing plaats grijpt*, blijkt reeds uit het voorafgegane, dewijl namelijk, gedurende het tijdperk der ontsteking, een zoodanig knakken niet plaats grijpt. Eindelijk 4°. *waarom zoodanige vernaauwing eene veel kleinere, beperktere plaats inneemt*, laat zich hieruit zeer ligt verklaren, om dat het knakken in het algemeen slechts eene kleine plaats aandoet. Intusschen wil ik deze mijne verklaring voor niet anders dan een vermoeden gehouden hebben.

Het schijnt trouwens stellig en algemeen aange-
no-

---

(1) Bl. 158.

nomen, dat vernauwingen der pisbuis, het meest bij hen voorkomen, die dikwerf aan langdurige druipers geleden hebben. Meestal, maar niet altijd, ontstaan dezelve na voorafgegane ontstekingen dier plaatsjes.

Ook schijnen zoodanige vernauwingen der pisbuis door jichtachtige scherpte, zoowel met als zonder ontsteking, te ontstaan. Want zoo als *arthritische* druipers, zonder eenig *venerisch* gift ontstaan, zoo kunnen ook zulke *arthritische* druipers, vernauwingen in de pisbuis te weeg brengen.

Dewijl men vooral op die plaatsen der leden jichtknobbels aantreft, welke voornamelijk door eene sterke buiging geknakt worden, dat is, aan de bolle (niet holle) zijde der gewrichten van de vingers, van de knie, en van den gewoonlijk half verstuijken grooten teen, zoo durf ik bijkans wel het denkbeeld opperen, dat zich ook voornamelijk op de geknakte plaats der pisbuis, (door jichtpijn aangetast wordende) een jichtknobbeltje plaatsen, en daardoor eene vernauwing der pisbuis veroorzaken kan.

Dat ten minste alle vernauwingen van de pisbuis zeker niet uit *venerisch* gift derzelyer oorsprong nemen, bewijzen de waarnemingen, welke HIPPOCRATES, ALEXANDER TRALLIANUS, en vooral AETIUS AMIDENUS, AVICENNA, RHAZIS, enz., ons reeds vermelden. NAUCHE heeft insgelijks vele daadzaken breedvoerig opgeteekend, waar zoodanige vernauwingen zeker niet door voorafgaande druipers, maar wel door buitensporig genot, door onnatuurlijke zonde, door brandewijn drinken, zamentrekende

kende inspuitingen en bijtende *bougies* ontstaan waren.

Eene verzameling van bloed in de stof van het sponsachtige celwijsweefsel der pisbuis, hetwelk met de zoogenaamde aanbeijen knopen veel overeenkomst heeft, veroorzaakt ligt vernauwingen der pisbuis, vooral bij hen, wier krachten zeer uitgeput geworden, en die dikwerf aan *venerische* besmetting blootgesteld geweest zijn. Men ziet deze aderen tot de dikte eener penneschacht opgezwollen (1). Het sponsachtige weefsel verliest eindelijk door de uitzetting op deze plaats deszelfs veerkracht. Ook LARBAUD meent, in tegenstelling van HUNTER, DESAULT en CHOPART, dat zoodanig een *engorgement variqueux* van de celwijsachtige stof der pisbuis, de oorzaak van derzelver vernauwing is.

Somtijds, alhoewel zeldzamer, geven likteekens van voorafgaande ware zweren der pisbuis, aanleiding tot eene vernauwing. Want in weerwil dat een ontleedkundig onderzoek van lijdens, die gedurende eenen druiper overleden zijn, geene zweren in de pisbuis vertoonde, kan men nogtans niet ontkennen, dat

---

(1) Over *varikeuse* aderen zie J. C. PETIT. *Tr. des maladies chirurgic.* Tom. 2. pag. 45. MORGAGNI *Epist.* 42. Art. 18. GOULARD. *Tr. des maladies de l'urèthre.* GARENGEOT. *Des opérations de chirurgie.* Paris. 1731. Tom. 2. Pag. 23. LAFAYE. *Tr. des opérations par* DIONIS. 4e. Edit. Pag. 206. BELL. *System of surgery.* Tom. 2. NAUCHE. *Maladies de la vessie.* Pag. 103.

dat er in de pisbuis, zoo als in het darmkanaal, in de luchtpijp enz. zweertjes ontstaan kunnen. Wanneer namelijk zoo groote zweren en ettergezwellen in de pisbuis ontstaan, als wij even waar en naauwkeurig bij BAILLIE (1) afgebeeld vinden, dan is het ook bewezen, dat er kleinere ontstaan, en likteekens teruglaten kunnen. PAROISSE (2), om slechts éénen der latere getuigen te noemen, vond werkelijk vouwtjes, van twee tot drie lijnen uitzetting, op eenige plaatsen der pisbuis. Alhoewel ik nog geene gelegenheid had, om bij de ontleding kleine zweertjes der pisbuis waar te nemen, heb ik toch lijdens gezien, bij welke alle uiterlijke teekenen zoodanige zweertjes openbaarden, die ook volgens NAUCHE niet te ontkennen zijn.

De tegenstanders van alle inspuitingen, bij de genezing des druipers, schrijven niet minder het verschijnsel der vernauwing van de pisbuis aan het gebruik derzelve toe. Maar ieder ervaren geneesheer, zal bij lijdens dikwerf genoeg, zonder dat zij ooit eene inspuiting in de pisbuis hebben in het werk gesteld, vernauwingen van de pisbuis hebben aangetroffen (3); zoo als daarentegen minder onder
die

---

(1) *Engravings. Fasc. VIII. Plate V. Fig. 1.*

(2) *Opuscules de chirurgie, Paris 1806. Pag. 302.*

(3) De zeer ervaren TH. WHATELEY (*Practical Observations on the Cure of the Gonorrhoea virulenta in man.* Lond. 1801.) zegt uitdrukkelijk: dat vernauwingen der pisbuis het

de lijders , die door behoorlijke inspuitingen zeer spoedig van eenen druiper werden genezen. Dat bijtende inspuitingen dezelve kunnen veroorzaken , heeft wel geen betoog noodig.

§ 122.

Is de vernauwing der pisbuis niet zeer groot , noch verouderd , dan kan dezelve ligt genezen worden. De kwaal vereischt echter zelfs in dit geval eene aanhoudende , onafgebrokene behandeling. Doch weinig lijders vragen den geneesheer vroeg genoeg om raad , en de minste volgen zijne voorschriften getrouw op , tot aan eene volledige genezing. Het is derhalve meestal eigene schuld van den lijder , dat deze vernauwingen inwortelen , en eenen graad bereiken , welke den lijder , helaas te laat ! noodzaakt , om met grooten angst spoedige hulp te zoeken. Het is derhalve de pligt des geneesheers , ook bij de geringste sporen van eene vernauwing der pisbuis , den lijder het gevaar , dat hij door ligtzinnigeuldiging van eene buitengewoon achterdochtige ziekte loopt , op de nadrukkelijkste wijze te openbaren.

Hebben de vernauwingen van de pisbuis eenen
ze-

---

meest in die omstandigheden plaats vinden , waar men geene inspuitingen in het werk stelt. Als ook PAROISSE, *Opuscules de chirurgie. Paris 1816.* „Niet de inspuitingen , maar het lange aanhouden van den druiper , is de oorzaak.”

zeker en graad bereikt, zoo verraden die spoedig derzelver eigendommelijke hardnekkigheid en gestadige neiging, om telkens weder langzaam te voorschijn te komen. Er schijnt namelijk eene wet van het ziekelijke *organismus*, dat buizen, voor de doorlating van een zeker vocht bepaald, in derzelver maaksel eens eene aanmerkelijke verandering ondergaan hebbende, schier nooit de juiste, oorspronkelijke grootte en verhouding weder aannemen.

De natuur werkt steeds op derzelver volmaakte sluiting en vergroeiing. Onvergelijkbaar treffend, en door de schoonste afbeelding zeer aanschouwelijk gemaakt, heeft JONES dit onlangs nopens de slagaderen, in zijn waarlijk klassiek werk (1) opgehelderd. Het is derhalve ook meestal vergeefsche moeite, om aan de vernauwde pisbuis de behoorlijke middellijn weder te verschaffen, alhoewel men het door aanhoudende zorgvuldigheid en geduld zeer ver brengen, en den lijder ten minste groote verligting aanbrengeu kan. Hoe zeer dit te prijsuitschrijvers gevoelden, toont genoegzaam de onder N°. 5 voorgestelde, geheel uit de ondervinding aan het ziekbed ontleende, herinnering.

Bestaat de vernauwing in een likteeken, zoo is het geheel begrijpelijk, dat zoodanige wel door eene kaars, eenen tijd lang, in de celwijsachtige stof zich ingedrukt, maar bezwaarlijk ook geheel weggedrukt, of opgeruimd zal kunnen worden.

§ 123.

---

(1) *On hemorrhage*. London 1805.

De *voorzegging* bij de pisverstopping zoowel , als bij de misschien daardoor veroorzaakte verdikking der pisblaas , is reeds in § 32 en 75 afgehandeld geworden.

Doch wij moeten hierbij nog aanstippen , dat in den aard en de werking van de vernauwingen der pisbuis bijzonderheden plaats grijpen. Zoodanige vernauwingen , namelijk , brengen somwijlen onverwachts nadruipers , zweren der roede , zwellings der teeldeelen , koorts , en borst- of onderbuiks-kwalen voort. Men kan soms jaren lang eene vernauwing in de pisbuis hebben , zonder zulks gewaar te worden , en zich inmiddels aan de meergenoemde toevallen blootstellen , die bezwaarlijk ooit zullen genezen , zonder de eigenlijke gronddoorzaak , namelijk de vernauwing door het gebruik van kaarsen te verwijderen. Vooral bestaat er somtijds eene groote *sympathie* tusschen het slijmvlies der pisbuis , de slijmhuid van het darmkanaal benevens die van de *bronchiae* , zoo dat ARMSTRONG (1) eene *chronische* kwaal der slijmhuid van de pisbuis waarnam , waarop eene ziekelijke afscheiding des darmskanaals of der *bronchiae* volgden , en de ziekte op het laatst het karakter van *chronische* ontsteking der *bronchiae* ,
met

---

(1) *Practical Observations on the scarlet fever , measles , pulmonary consumption and chronic diseases. 2 vol. London 1818. Pag. 210.*

met etterige ophoesting aannam. Vele deelen des ligchaams staan met de pisbuis, en deze wederzijdig met hen in *sympathie*, welke nog eene bijzondere opheldering verdient.

§. 124.

De *behandeling* der vernauwing der pisbuis heeft in latere tijden, door nadere en juistere kennis van de ware hoedanigheid derzelve, zeer veel veld gewonnen (1). Dit blijkt ook onder anderen, tot geluk der goede grijsaards, die wij te behandelen hebben, uit de overeenstemming van alle ervarenen artsen in de keuze der in het werk te stellen middelen, om deze ziekte grondig te genezen. Dit middel, waarin *zonder uitzondering thans alle geneesheeren* overeenstemmen, bestaat in *kaarsen* of *bougies*. Niet over het middel zelve, maar slechts over de wijze van deszelfs aanwending, heerscht nog eenig verschil.

Maar, dewijl de lijder zeldzaam eenen geneesheer wegens eene vernauwing der pisbuis om raad vraagt, voordat dezelve met pijn en pisverstopping gepaard gaat, zullen wij eerst hiervan gewagen.

Ontstaat de door eene vernauwing der pisbuis veroorzaakte pisverstopping, b. v. na eene groote
ver-

---

(1) SABATIER *sur le nature et le traitement de retentions d'urine*. In FOURCROYS *la médecine éclairée par les sciences physiques*. Tom. I. 1791. pag. 243. 282.

verhetting door buitensporigheid, en te ruim gedronkene wijnen, of na eene hevige ligchaamsbeweging, enz., dan gebruikt men, om, zoo veel als mogelijk, door de eigene krachten van den lijder, zonder een ingebracht werktuig, de ziekte te overwinnen, ontstekingswerende en krampstillende middelen, welke spoedig en volledig de pisverstopping opruimen. Hiertoe behooren: algemeene aderlating (1), bloedzuigers aan den bilnaad, verzachtende klisteren met heulsap, laauwe baden, dampbaden, weekmakende pappen op den bilnaad, b. v. uitgeperste en gebradene ajuin. — Men late den lijder niet veel drinken; en kieze tot dorstlessching zure of slijmige dranken, b. v. limonade, dunne ongezouten gort of garstsljm, afkooksel van *althea* of *rad. nymphae*, druiven, wanneer het juist herfst is. Inwendig diene men heulsap, of *calomel* met heulsap, of kamfer, toe.

Ontstaat de pisverstopping door opzwellling der aderen (*varicibus urethrae*), dan zijn ijskoude inspuitingen van nut (2).

Komt de pisverstopping slechts door krampachtige vernauwingen voort, dan helpt een braakmiddel soms het spoedigste (3).

Wil-

---

(1) NAUCHE genas enkel door aderlaten, binnen twee maanden, alle toevallen van eene vernauwing der pisbuis.

(2) MORICHEAU BEAUPRÉ. *Des effets du froid*. Paris 1817. pag. 382.

(3) J. M. SMITH, *Transactions of the physico-medical society of New-York*. Vol. I. 1817.

Wijlen mijn waarde vriend FISCHER bevond, dat niets de pisverstopping zoo spoedig kon verwijderen, als brandende zwavel onder den neus gehouden.

Volgt nu bij het gebruik van deze algemeene en plaatselijke middelen — door opwekking der eigene krachten van het *organismus* — geene waterlozing, dan neme men eenen *catheter*, of eene veerkrachtige *bougie* te baat, waarmede men echter soms eerst na voorafgaand gebruik van bovengenoemde middelen zal slagen. Men kan ook wel terstond met eene *bougie* de proef nemen. Gaat er aanvankelijk slechts eene zeer dunne, door de vernauwing henen, zonder dat de *urine* geloosd kan worden, dan brengt men aanstonds eene tweede, dikkere, ook wel eene derde, nog dikkere, of eene holle in. Soms volgt er eene gemakkelijke waterlozing op, zonder dat de *bougie* wezenlijk door de vernauwing drong, en dezelve enkel een poosje in de pisbuis gelegen had. Dit is bijzonder het geval, wanneer men eene snaar, in plaats van eene *bougie*, gebruikte. Heeft de *bougie* de eerste vernauwing overwonnen, en is er eene tweede vernauwing, dan gaat men, om deze te overwinnen, op dezelfde wijze te werk. Indien men met *bougies* zijn doel niet kan bereiken, hetwelk echter zeldzaam het geval is, als dezelve glad, veerkrachtig en behoorlijk stijf zijn, dan kan men tot dat einde darmsnaren bezigen. Is het gevaar der pisverstopping zeer dringend, en kan de weg, zonder zich bloot te stellen, aan een verkeerd kanaal in de pisbuis te veroorzaken, volstrekt niet geopend worden, of is de pisbuis zeer gevoelig,

of

of wel reeds ontstoken, dan verschaffe men het water eenen uitgang door den blaassteek boven de schaambeenderen § 66., of ook, zoo als eenige artsen raden, door eene kleine insnijding in de pisbuis, achter de vernaauwde plaats.

DÖRNER (1) stelde voor, om door middel van een klein *lancet*, van de breedte eener *sonde*, in eenen als scheede dienenden *catheter* ingebracht, de vernaauwing door te stooten. Mij is echter niet bekend, dat deze voorslag met eene gelukkige uitkomst is bekroond geworden.

§. 125.

Is het dringende toeval, namelijk de pisverstopping, gelukkig opgeruimd, dan begint men de volledige genezing der vernaauwing door middel van *bougies* in het werk te stellen.

Om vele onaangenaamheden in het vervolg te ontgaan, is het raadzaam, den nu oplettend geworden lijder met ernst te beduiden: — dat de genezing zeker en zonder gevaar, maar onaangenaam en langwijlig zal zijn, dat hij eerst na eenige maanden eene grondige genezing kan hopen; dat het niet bezigen der *bougie*, hem elk reeds verkregen voordeel kan ontnemen; dat hij gedurende de genezing een regelmatig, spaarzaam spijsgebruik houden, en zich

voor

---

(1) In J. B. v. SIEBOLD's Chiron 4ter Band, 2tes Stück. pag. 286.

voor alle buitensporigheden wachten moet, en geenszins verkeerdheden van levensregel op rekening van het aangewende middel kan duiden; dat hij zich, wijders, aan het inbrengen der *bougies* zelf gewenene; dat hij ook nog na een schijnbaar volledig herstel, het gebruik van *bougies* moet vervolgen, en altijd van eenen voorraad derzelve moet zijn voorzien; en, eindelijk, dat hij het minste spoor van wederkerende vernauwing zorgvuldig moet gade slaan, en dezelve terstond naar behooren moet trachten te keeren.

§ 126.

De beste *bougies* zijn die van veerkrachtige gom of van eene daarmede overeenstemmende, ook wel wat hardere zelfstandigheid. Ter bereiding van zulke *bougies* vindt men onder anderen in THEDEN (1), BELL (2), TROYA (3) en RICHTER (4), de behoorlijke aanwijzing. PICKEL te Würzburg, BERNHARD te Parijs, SAVIGNY, RIEGLESWORTH, LAUNDY en meer anderen, vervaardigen dezelve fabriekswijze van alle

---

(1) Neue Bemerkungen und Erfahrungen der Wundarzneikunst. II. D. Berlijn. 1782.

(2) *System of Surgery*. vol. 2.

(3) *Lezioni intorno ai mali della vesica urinaria*. Napoli. 1785 in het appendix.

(4) Wundarzneikunst. Sechster Band. § 299.

alle grootten in voorraad. — Ik heb voornamelijk van de Engelsche met het beste gevolg gebruik gemaakt, alhoewel de Bernhardsche te regt den bekenden lof verdienen.

De *bougies* schijnen niet alleen werktuigelijk uitzettend, zoo als dezelve ook omtrent op een levenloos kanaal werken, de vernauwde plaats te verwijden, maar ook, gelijk ook wel te wenschen is, door eenen op het vernauwde plaatsje bijzonder werkenden prikkel. Want naar de vooral door BRUGMANS (1) bewezene stelling: dat de zoogaderen door drukking tot eene meer levendige werking opgewekt worden, kan men verwachten, dat ook hier de zoogaderen, door de drukking, tot grootere levenswerkzaamheid gebragt, de tegennatuurlijke, eene vernauwing veroorzakende, stof wederom trachten te verdrijven. Zoo zag MONRO (2) eene vernauwing der pisbuis door eene voorwaarts zich uitstrekende verettering verdwijnen.

Het schijnt echter steeds beter, alhoewel zulks met meer moeite gepaard gaat, om slechts door eene langzame, weinig beteekenende, drukking, de verenging allengs te doen ophouden, dan door het voortbrengen van eene sterke ontsteking en verettering van dit plaatsje. Immers, welke gevolgen hebben wij

van

---

(1) In VAN MAANEN *Diss. de absorptione solidorum. Leidae* 1794 zoo meesterlijk voorgesteld.

(2) *Morbid anatomy*. Pag. 298.

van de laatste geneeswijze te verwachten? Een zweertje en een likteeken, dat wil zeggen, eene vernauwing van eenen anderen aard, niet door verhooging, maar door verdieping.

Zoogenaamde verzachtende, oplossende, verdeelende, in één woord, *medicamenteuse* of met bijzondere geneeskrachten begaafde *bougies*, kan wel niemand aanwenden, die van de ware natuur dier vernauwingen een duidelijk begrip bezit. Aangenomen, dat eene *bougie* waarlijk zoodanige krachten bezat, dan moest immers slechts een klein gedeelte daarvan werkzaam mogen wezen, namelijk dat gedeelte, hetwelk juist met de vernauwde plaats in aanraking komt, terwijl daarentegen de geheele andere oppervlakte, aan de gezonde deelen der piswegen slechts nadeel zoude doen (1). Zoo be-
veelt

---

(1) GIRTANNER prijst t. a. p. pag. 161, den heelmeeſter DARAN, dat hij de groote verdienſten heeft, *eerſt* de voordeelen van *bougies* getoond te hebben. Maar, hij zal hebben vergeten, dat het werk van DARAN *Recueil d'observations*, te Avignon 1745 voor eerſte keer het licht zag, en dat LACUNA reeds 100 jaren voor hem in dezelfs 1551. te Rome van de pers gekomen *Methodus cognoscendi exſtirpandique excrescentes in vesicae collo carunculas*, dit reeds getoond had. Ja, dat hij (GIRTANNER) zelfs in het tweede deel van zijne geneeswijze der veneriſche ziekte, pag. 129 ſchreef: LACUNA beveelt, om de vernauwingen in de piſbuis te genezen, *bougies* aan, en dat hij er zelfs bijvoegt: de geneeswijze door *bougies* is derhalve zoo oud als de ziekte zelve; en dat hij dus ook daar ter plaatſe p. 534, den Heer DARAN den verbeteraar der *bougies* noemt. Ja in HALLER's *chirurgi-*

veelt SCHAW een aftreksel van tabak of een afkooksel, door *bougies* op de lijdende plaats te brengen (1).

Alhoewel ik, aangezien de aankondiging der prijsuitschrijvers, den bedenkelijken raad van J. HUNTER, om door den helschen steen de vernauwing weg te bijten, met stilzwijgen zoude kunnen voorbijgaan, zoo kan ik nogtans niet nalaten, om een paar woorden over dit middel, door HUNTER en HOME aangeraden, hier mede te deelen.

1) Is deze geneeswijze niet zoo nieuw, als zij velen toeschijnt, dewijl onder anderen ALLIES (2) 1755, wegens de doodelijke gevolgen, voor het gebruik des helschen steens waarschuwt.

2) Hebben verschillende heelmeeesters zich met mij, door naauwkeurige waarnemingen en vergelijkende proeven op plaatsen, waar likteekens, van duimen lang, moesten gevormd worden, ontegensprekelijk

over-

---

*gischer Bibliothek. I. D. bl. 193. vind ik eenen ongenoemden voor LACUNA aangehaald, van wien HALLER zegt: Virgulas plumbeas primus adversus urethrae carunculas adhibnit. — Het is derhalve merkwaardig; dat, gelijk als men bij de genezing van de venerische ziekte reeds wederom op het eerste en oudste middel, namelijk, met kwik terugkwam, men ook tot hulp van een derzelve toevallen, de vernauwing der pusbuis namelijk, op het oudste — en zeker natuurlijkste — middel, de *bougies*, terugkeerde, en zoo als men het gebruik van het kwik vereenvoudigde, men zulks ook met de *bougies* gedaan heeft.*

(1) *Medical and Surgical Journal of Edinburgh*, 1807. Dec.

(2) *Traité des maladies de l'urèthre, Paris 1755.*

overtuigd: dat de helsche steen, tegen de boven de oppervlakte voortspruitende vleeschtepeltjes (welke ook bij gewenschten voortgang der heeling eener gezonde huid, b. v. na eene heilkundige kunstbewerking, of na eene hevige branding ontstaan, en door alledaagsche heilkundigen meestal *wild* vleesch genoemd wordt, gebezigd wordende, in plaats van het likteeken gelijk en effen te maken, hetzelfde slechts meer verminkt en knoop- en hoekachtig maakt, juist zoo als wij vaak likteekens van in versterving overgegane deelen knobbelachtig zien worden. Bij gevolg ben ik stellig overtuigd, dat de helsche steen, zelfs wanneer die ook wenschelijk slechts *uitsluitend alleen op de vernaauwde plaatsjes mogt werken*, toch niets dan nadeel veroorzaken zal. Van daar zegt NAUCHE, mijns inziens, zeer juist, dat bijtende *bougies* vernaauwingen der pisbuis te weeg brengen.

3) Vond deze geneeswijze in *Engeland*, behalve in den heethoofdigen JESSE FOOT, onder anderen ook in RAWLEY (1) en CARLISLE (2) de bevoegste tegenstanders, alhoewel ABERDOUR en WHATELEY (3) dezelve zochten te wijzigen.

4)

(1) *The most cogent reasons, why caustic Bougies should be banished for ever from practice.* London 1800. In een uittreksel, in KÜHN's *phys. med. Journ.* 2e. Jaargang. bl. 501.

(2) *Ibidem.*

(3) Op dezelfde plaats 3er Jahrgang. Sect. 183 en 184. O'REARDON *sur les methodes de WHATELEY et CARTWRIGHT pour l'ag-*

4) Indien men genoodzaakt is, gelijk ABERDOUR vanzich zelve getuigt, den helschen steen een twaalf-tal keeren te bezigen, kan men waarlijk met regt vragen, of niet, zonder dit bijtmiddel, de behoorlijk aangebragte *bougies*, in denzelfden tijd, zulks zouden hebben gedaan.

Door eene tweehonderdjarige ondervinding, schijnt het derhalve bevestigd te zijn, *dat de bougies voor alle andere de voorkeur verdienen, welke enkel door derzelyer vorm, en door niets anders, op de vernauwing der pisbuis werken.*

Trouwens dit middel is het ongemakkelijkste voor den geneesheer, en het meest talmende voor den lijder, maar toch ook, in meest alle omstandigheden, dat gene, hetwelk nog steeds het leven dragelijk maakt, en de doodelijke gevolgen met zekerheid afweert. Men kan hier niets met snelheid en als door dwang voortbrengen.

Ik ga hier derhalve de verschillende zelfstandigheden, waaruit de *bougies* bereid worden, alsmede de hoor-

L'application de la pierre infernale aux retrecissemens de l'urèthre, in TARTRA'S *Bulletin des Sciences médicales*, T. 5. Pag. 201.

A. PETIT over hetzelfde onderwerp in SEDILLOT, *Recueil périodique de la soc. de médecine de Paris*, Tom. 42. pag. 275. Hij raakt deze plaats om den tweeden dag aan, en hij laat deze wond rondom eene *bougie* genezen.

DESCHAMPS *Inconvénient de l'emploi de la pierre infernale dans les carnosités de l'urèthre*. *Ibidem*. Pars 44. pag. 321.

hooren, baleinen, loden en andere *catheters* met stilzwygen voorbij (1). Echter verdienen de door SMITH (*Tavistockstreet Conyent Garden in Londen*) vervaardigde *bougies* en *catheters* met lof vermeld te worden. Dezelve schijnen uit eene menging van tin en lood te bestaan, en den lijder slechts door derzelve zwaarte, dan de gewone, veel lichtere en veerkrachtige *bougies* eenigzins lastiger te vallen.

Bij het gebruik van *bougies* moet men zich in acht nemen, indien de punt van de *bougie* in de monding van eene slijmholte der *lacuna* geraakt, en dus hier gestuit wordt, om aldaar de zitplaats van de vernauwing te zoeken. Men behoeft alsdan de *bougie* slechts een weinig terug te trekken en te draaijen, en dezelve zal gemakkelijk over deze plaats henen glijden. Soms stuit de *bougie* bij het inbrengen, wanneer het kanaal der pisbuis slechts op eene zijde vernauwd is. Men trekt ook hier de *bougie* een weinig terug, en zoekt dezelve met eene zachte draaijing vooruit te brengen.

Het is, over het algemeen, het beste, dat men, zonder geweld, de *bougie* zoo tracht voort te stuwjen, dat zij, als het ware, van zelve naar binnen glijdt. Want vele geneeskundigen hebben reeds lang te regt opgemerkt, dat de pisbuis, als een levend

---

(1) J. F. TH. HAEGER *Cereolorum historiae eorumque usus chirurgicus.*

orgaan, bij het instuwen van een werktuig, zich niet bestendig enkel lijdend gedraagt, maar zich soms ook krampachtig tegen het voorwerp verzet, dat daarop eenen prikkelenden invloed heeft, vooral wanneer dit voorwerp vervolgens als vastzuigend voortdringt.

Bij eene zoodanige krampachtige zamentrekking der pisbuis, geeft men den raad, om met de vingers van de linkerhand den bilnaad zacht te wrijven, terwijl men met de rechterhand de *bougie* immer verder zoekt voort te schuiven.

Het best slaagt men met het voortstuwen in eene staande, doch somtijds even zoo ligt in eene zittende of liggende houding. Ook ondervond ik, dat het niet steeds hetzelfde is, of men bij eene ligte verstijving, of bij volmaakte verslapping van de roede zijn oogmerk tracht te volbrengen; dan eens scheen gene, dan weder deze toestand daarvoor gunstiger te wezen.

Somtijds moet men bij het gebruik van eene *bougie* de roede doen zakken, dan weder opheffen; soms de buis derzelve, als het ware, van den bilnaad af aan de *bougie* te gemoet brengen, of door eenen in den endeldarm gebragten vinger, ondersteunen.

Geduld, zegt GIRTANNER zeer juist, is hier voor den geneesheer en den lijder even noodzakelijk. De genezing kan slechts zeer langzaam voortgaan, en men moet elke proefneming niet te spoedig vaarwel zeggen. Somtijds is men den eenen dag niet in staat, de dunste *bougie* voort te stuwen, terwijl zulks den volgenden dag zeer gemakkelijk gaat.

Zoo

Zoo verhoudt het zich aanvankelijk dikwerf weken lang; doch eindelijk overwint men al deze moeilijkheden (1).

De overige handgrepen, door GIRTANNER, RICHTER en HOME duidelijk genoeg opgegeven, kunnen zekerlijk slechts door eigene oefening het beste geleerd worden. Hierdoor zal de lijder spoedig de gewenschte behendigheid verkrijgen, te meer, daar eigen gevoel hem tevens een goede wegwijzer is. Soms echter is de ongeschiktheid van den lijder zeer groot, en de genezing voor den heelmester daarom zeer verdrietig en lastig.

Ik kan hier eene handgreep, die ik soms raadzaam vond, zonder dat ik wist, dat TRYE (2) dezelve ook bewerkstelligde, niet met stilzwijgen voorbijgaan. Is namelijk de vernauwing der pisbuis zoo sterk, dat ook de fijnste *bougie* er niet indringen wil, dan beproeve men eene inspuiting met olijfolie of opiaatolie (3), en terwijl men de pisbuis dicht houdt, tracht men door strijken met den vingers de olie verder te brengen. Dit moet men zoo lang herhalen, tot dat men de *bougie* gemakkelijk voort kan stuwen.

BRÜNNIGHAUSEN genas drie keeren vernauwingen van

---

(1) G. GIGINI. *Sull Abuso della sciringa nell'issuria vescicale* Pavia 1804. In een uittreksel in HARLES neues medicinisches Journal 5ter Band. p. 130.

(2) *On morbid retentions of urine. Gloucester* 1784.

(3) Goettingsche gelehrte Anzeigen. 1810. Pag. 170.

van de pisbuis daardoor, dat hij de pisbuis, op het oogenblik van het waterlozen, achter de eikel vast te zamen liet drukken en daardoor de nauwe plaats zocht te verwijden.

NAUCHE (1) brengt hiertegen in het midden 1°. dat er omstandigheden zijn kunnen, waar de vernauwing zoo hevig is, dat deze handelwijze niets baat; 2°. dat zulks niet kan plaats vinden, indien er tevens pijpzweren aanwezig zijn; en 3°. dat de tusschen de vernauwing en de pisblaas gewoonlijk aanwezige verwijding der pisbuis, daardoor nog vermeerderd wordt. Ook had hij bij lijdens, die dit voorstel beproefden, geene gewenschte uitkomst daarvan gezien.

Is de *bougie* gelukkig doorgedrongen, dan moet men dezelve, om het verschuiven voor- en rugwaarts te verhoeden, vast hechten. Wijkt de *bougie* van de vernauwde plaats naar voren terug, dan heeft dezelve geen nut; dringt de *bougie* te ver achterwaarts, dan kan dezelve in de blaas geraken. Derhalve buige men de *bougie* nabij de monding der pisbuis om, en bezige voorts een niet te smal bandje, dat men echter niet te vast moet binden. Hoe langer de lijder de *bougie* zonder pijn in de pisbuis kan velen, des te eerder zal hij geholpen worden. Men moet hem ook daarom op de zachtste wijze, en niet met geweld, daaraan wennen. Want zoodra

---

(1) *Maladies de la vessie* 1810. Pag. 170.

de vernauwde plaats pijnlijk wordt, of wei koud zweet, flauwte, walging, branding, zwelling der liesklieren of der ballen, of koortsigheid veroorzaakt, dan moet de *bougie* weggenomen, en nu met het inbrengen van eene andere, zoo lang gewacht worden, totdat alle toevallen wederom geheel verdwenen zijn. Bij eenige lijders duurt dit slechts eenige uren, bij andere daarentegen soms dagen lang.

Voor het volgende gebruik kiest men alsdan eene dunne *bougie*. Verdraagt de lijder de *bougie* zonder pijn, dan gaat men allengs van dunne tot dikke *bougies* over; doch zonder geweld te gebruiken, en hiermede gaat men zoo lang voort, tot dat de pistoraal de vorige dikte verkrijgt.

Aanvankelijk veroorzaakt eene zelfs behoorlijk doorgedrongene *bougie* eene slijm- of druiperachtige uitvloeijing, welke zich echter des te spoediger vermindert, hoe gemakkelijker de lijder de *bougie* kan verdragen. Hoe meer deze uitvloeijing afneemt, des te langer moet men de *bougie* laten liggen.

Behoudens het gebruik van *bougies*, heb ik altijd, zelfs ook zonder de minste verdenking van venerisch gift, tevens eene zuivere en zorgvuldig bereide kwikzalf, bij de streek van de vernauwing, laten wrijven. Ten einde de ransigheid van het vet te verhoeden, liet ik dezelve met kakauboter, in plaats van met reusel, en tevens met een klein weinig terpentijn bereiden. Daar ik zoo dikwerf door de kwikzalf ware knobbels (*nodos*) van het scheenbeen zag verdwijnen, kan ik met des te meer vertrouwen dit middel ook bij deze *nodulis* in de pistoraal, die
der

dérselver kanaal vernauwen, aanbevelen; RICHTER prijst, gedurende het gebruik der *bougies*, tevens inwendig het *aqua laurocerasi* aan. PISO, alsmede eenige latere (1) schrijvers, spreken van terpentijn tot hetzelfde oogmerk.

VERKEERDE WEG DER PISBUIS, DOOR
EEN WERKTUIG VOORTGEBRAGT.

(*Fausse route.*)

§ 127.

Een voorzigtig heelmeeester, zijner zaak kundig, zal men niet ligtelijk het ongeluk kunnen ten last leggen, dat hij, namelijk, naast de vernauwing, eenen nieuwen pisweg in de roede, naar den bilnaad toe, veroorzaakt heeft. Nogtans ziet men zelfs in onze dagen nog deze rampzalige gevolgen eener verkeerde behandeling. Ik zal slechts de getuigenis van een tweetal bevoegden hier aanvoeren. RICOU (2) maakt gewag van twee grijsaards, waarbij zulks den dood veroorzaakte. Ook WICHMANN (3) vond zoodanige verkeerde wegen twee keeren in lij.

---

(1) *American Register. New-York.* Vol. 2. Pag. 7.

(2) *Museum der Heilkunde Helvetischer Aerzte,* 1ter Band.

(3) *Ideen zur Diagnostik;* 3ter Theil. pag. 7.

lijken. De Heer NAUCHE (1) spreekt van eenige waarnemingen, nog onlangs desaangaande gedaan, en de Heer TARTRA bewaart een *praeparaat* in wijngeest, waarin zeven tot acht wegen van dien aard, door *sonden* en *bougies* met geweld voortgebracht, zichtbaar zijn.

Wordt men in zoodanige omstandigheden geroepen, dan moet men hier met groote bedachtzaamheid te werk gaan. Meestal heeft zulks een ettergezwel ten gevolge. In het algemeen geeft men den raad, indien de verkeerde weg op deze zijde van den *bulbus* aanwezig is, om op eene in dezen verkeerden weg doorgedrongene *sonde* het kanaal open te splijten en hetzelfde behoorlijk te verwijden, ten einde de vernauwing door te stooten, en eene *sonde* door het roedenhoofd te kunnen brengen.

Volgens NAUCHE is dit echter eene gevaarlijke en nuttelooze kunstbewerking, en hij wil dezen toestand geheel aan de natuur overgelaten hebben.

Het raadzaamste is derhalve, om, na eene voorzigtige verwijding der vernauwde plaats, eenen veerkrachtigen hollen *catheter* te bezigen, waarmede men de *urine* van den verkeerden weg moet trachten af te houden, en alsdan zal dezelve zich dikwerf geheel gemakkelijk van zelve wederom sluiten en genezen.

---

(1) *Nouvelles recherches sur les retentions d'urine. Troisième édition. Sect. VI.*

P I S P I J P Z W E R E N.

(Fistulae urinae (1)).

§ 128.

Alhoewel men bij eene juiste behandeling der ziekte, zoo als wij die tot nu toe geschetst hebben, meestal even zoo wel pispijpzweren als eenen valschen weg in de pisbuis zal kunnen verhoeden, geschiedt het nogtans niet zelden, dat men door bejaarden om raad gevraagd wordt, wegens reeds voorhanden zijnde pijpzweren.

Sommige van deze pijpzweren ontstaan uit de blaas

(BLAAS-

---

(1) Het uitvoerige verslag over pijpzweren, welke SANCTORIUS, LAMBERT, LOTICHIVS, SCULTET, MARCHETTIS, VOORDEN, ZWINGER, GARLIEB. TRIOEN, ALBERTI, PAROLINUS, BEKKER, LE DRAN, CASAMAJOR, LALOUETTE, ACRELL, ARNAULD, BASTER, WARNER, MUZEL, ALIX, MORAND, waarnamen, vindt men in HALLER'S *bibliotheca chirurgica*, als ook die van CAMPER. FONSECA, CONRADI, GARENGEOT, HORSTIUS, LAUTENBACH, SACHS, SIBBERN, VENUSTI, VERDUC, LOWDELL, en SIEBOLD in PLOUCQUET'S *initiis Bibliothecae med. pract. et chirurg.*

De voortreffelijke verhandeling over dit onderwerp van ASTLEY COOPER, *on unnatural apertures of the urethra*, bezitten wij in deszelfs niet genoeg te achten *Surgical Essays: vol. 2. 2 edit. London 1820. Pag. 211.*

(BLAASPIJPZWEREN, *Fistulae vesicales*), andere uit de pisbuis (PISBUISPIJPZWEREN, *Fistulae urethrales*.) *VOLLEDIGE* pijpzweren noemt men de zoodanige, welke zich met de eene monding in de blaas en pisbuis, en met de andere naar buiten openen; doch *ONVOLLEDIGE* pijpzweren, waar slechts zoodanige monding, of naar binnen, of naar buiten plaats vindr.

Zoo als de gewone zitplaats van de vernauwingen der pisbuis achter derzelve midden gelegen is, zoo openen zich ook gewoonlijk de pispipzweren in den bilnaad, doch zelden in den navel (1). Van de overige pispipzweren is bij gelegenheid reeds gewag gemaakt geworden; als b. v. van de blaaspijpzweren, die zich in de buikholte § 11. en 26, in het darmkanaal, in den endeldarm § 26., in de bekleedselen van den buik § 26., of in de liezen § 26. 44., of zelfs wel in de lenden, openen.

Somtijds opent zich eene, met eene opening uit de blaas of pisbuis voortgesprotene, pijpzweer naar buiten, met verscheidene, dikwijls redelijk ver van elkander liggende kanalen en mondingen. Somtijds is de rigting der pijpzweer en derzelve wegen vrij regtlijnig, somtijds daarentegen zeer krom, of slangvormig gedraaid.

Al zijn er nog zoo vele uitwendige mondingen voorhanden, zoo is desnietteenstaande de inwendige monding derzelve slechts eenvoudig.

eene

---

(1) § 119.

Het eenige duidelijke en leerzame afbeeldsel van eene pispijpzweer, dat ik tot nu toe ken, vindt men in BAILLIE (1).

Gewoonlijk, doch niet bestendig, heeft de rand der pispijpzweer eene tastbare hardigheid.

§ 129.

De *diagnosis* en de *toevallen* der pijpzweren zijn meestal zeer in het oog loopend; uit eene opening in den bilnaad, in den balzak, aan de dijën, in de bekleedselen van den buik, ja zelfs in de streek van de korte ribben, druppelt gestadig meer of minder *urine*, aan den reuk ligtelijk kenbaar.

Zeldzaam is de *pisbuis* geheel vrij, of vrij geweest, en de pijpzweerweg zoo naauw en krom, dat er geene pis door lekt, en de kennis der ware geschapenheid verbergt.

Een geoefend heelmeester, zal eene pispijpzweer niet ligt met eene pijpzweer van den endeldarm verwisselen, terwijl een ongeoefende er, daarentegen, geen duidelijk begrip van kan krijgen, zonder zulks hetzij in natuur of ten minste in prentverbeelding gezien te hebben.

Gewoonlijk zijn pijnlijke bezwaren der *piswegen* voorafgegaan, die nopens de kwaal veel licht verspreiden. Blijft men nogtans twijfelen, dan kan men

---

(1) *Engravings. Fasc. VIII. Plate V. Fig. 1.* door ROBERTON t. a. p.

men ook de naauwste pijpzweer ligtelijk door eene darmснаar verwijden, als wanneer de doorzippelende *urine* spoedig derzelve aanwezigheid zal te kennen geven. Mogt dit echter nog niet geschieden, dan spuited men in de verengde pijpzweer een gekleurd vocht, hetwelk vervolgens of in de blaas of in de pisbuis dringt, en daardoor de andere monding der pijpzweer verraadt.

Eene pisbuispijzweer onderscheidt zich gewoonlijk, indien ook niet altijd, van eene pisblaaspijzweer daardoor, dat slechts bij den aandrang tot wateren de *urine* verschijnt, die bij de blaaspijzweer onophoudelijk doorzippelt.

§ 130.

De oorzaken der pispijpzweren zijn voorafgegane ontsteking en verettering der pisblaas § 11., blaas-zweren § 25., verettering der voorstanderklier § 110., verettering der Cowpersche klieren § 111., zweren in de pisbuis § 121., door de *sonde*, *bougie*, of *catheter* voortgebragten verkeerden weg § 127., doch de meest algemeene oorzaak is de vernaauwing der pisbuis § 114., en eene daardoor ontstane scheur.

§ 131.

Bij de *genezing* der pispijpzweren, zal zeker de geneesheer aan de klippen der eenzijdigheid schipbreuk lijden, die dezelve enkel plaatselijk wil behandelen, en die nog niet ondervonden heeft, dat bij venerische lijdens niet zeldzaam, zonder alle plaat-

plaatselijke, bijzondere middelen, slechts door een algemeen gebruik van kwikmiddelen, zulke pijpzweren van zelve genezen.

In het algemeen echter zijn pispijpzweren moeilijk te genezen, zoo wegens de hevigere, aanleiding gevende oorzaken, als wegens derzelve lengte, kromming en de moeilijkheid, om tot op derzelve bodem te komen.

Ter verhoeding of ten minste ter vermindering der pispijpzweren, handelt men het verstandigste, de ettergezwollen, die als voorboden derzelve zich te kennen geven, met het mes, te openen, zoodra men eene vochtgolving bespeurt. Men verhindert daardoor niet alleen het wegbijten van vaten in de balzak, maar men verhoedt tevens eene pijpzwerige opening, die veel minder geneest, dan eene door insnijding ontstane wonde.

De hoofdzaak bij de genezing der pispijpzweren berust, gelijk als de ervaring van meer dan twee eeuwen bewezen heeft, daarop, dat men de *urine* op de meest gepaste wijze van den weg der pijpzweer tracht te verwijderen. Bereikt men dit doel, hetwelk door hulp der voortreffelijke veerkrachtige *catheters*, die wij thans bezitten, niet moeilijk is, dan bespeurt men met eene ware voldoening, dat deze pijpzweren zich spoedig als van zelve sluiten. Dit geschiedt zelfs, volgens de getuigenis van NAUCHE, binnen veertien dagen (1). Maar is er nog

eene

---

(1) *Sur le rétrécissement de l'urèthre. Paris 1818. Pag. 106*
 Ook M. A. PETIT *sur les maladies du cœur. Paris 1806. schrijft*
 bl.

eene vernauwing van de pisbuis aanwezig, dan moet men vooral dezelve trachten op te ruimen.

§ 123—126.

Kan men de vernauwing niet overwinnen, en deze wegleiding der pis, uit hoofde van de menigte of grootte der pijpzweren, niet tot stand brengen, dan heeft LARBAUD zeker gelijk, indien hij beweert, dat deze pijpzweren moeilijk, of ook wel niet te genezen zijn.

Hebben zich verscheidene wegen of holten (*Sinus*) van de pijpzweer gevormd, dan moet men dezelve met verstand en overleg, na voorafgaande naauwkeurige opsporing van derzelve rigting, op eene holle sonde opensnijden. Het is wel niet mogelijk, om in een kort bestek alles desaangaande uit te putten; want die waarnemingen, die ik nopens deze kwaal gedaan heb, ware zoo ongelijk, dat ik dan regts, dan links, dan eens voor, dan wederom achterwaarts moest laten doorvlijmen; terwijl soms eerst na de tweede of derde opensnijding de eigenlijke ware rigting van het hoofdkanaal gevonden werd, waarvan de eerste gangen slechts armen of bijwegen waren.

Sir ASTLEY COOPER (1) genas eene zoodanige
pijp-

---

bl. 312: *L'usage de la sonde soutenu a gueri — dans six maladies des fistules urinaires les plus inveterées. A la vérité plusieurs les ont portées plus d'une année, tandis que parmi ceux à qui j'ai pratiqué l'opération de la boutonnière un seul a guéri et plusieurs sont morts.*

(1) *Surgical Essays. vol. 1. London 1820. pag. 221 en 222.*

pijzweer, welke zelfs herhaalde vernauwingen verduurd had, door dezelve vijf malen met salpeterzuur te bevochtigen, hetwelk oppervlakkige brandkors-ten, *granulatie*, en eindelijk eene volledige genezing, binnen negen maanden tijds, ten gevolge had.

H. HUNTER genas eenen lijder, den raad van den Heer COOPER volgende, door middel van een uit den balzak, door eene snede, voortgebragt lapje der huid, hetwelk vervolgens aangehecht werd, en bragt de genezing, op dezelfde wijze, gelukkig tot stand, zoo als men reeds langen tijd in *Indië*, en nu ook in *Europa*, nieuwe neuzen en lippen tracht te vormen.

Tot het doen zacht worden der ontstokene hardheid, bediene men zich van weekmakende pappen, of heeft men nog overblijfsels van venerische besmetting te duchten, dan gebruike men omslagen van eene zwakke oplossing van *sublimaat*. Het pijnlijke wegsnijden der hardigheid heb ik nooit noodig gehad.

In *Engeland* heeft men, naar men beweert, de zalf van Dr. WARD, met veel voordeel, voor geringe pijzweren van den bilnaad gebruikt.

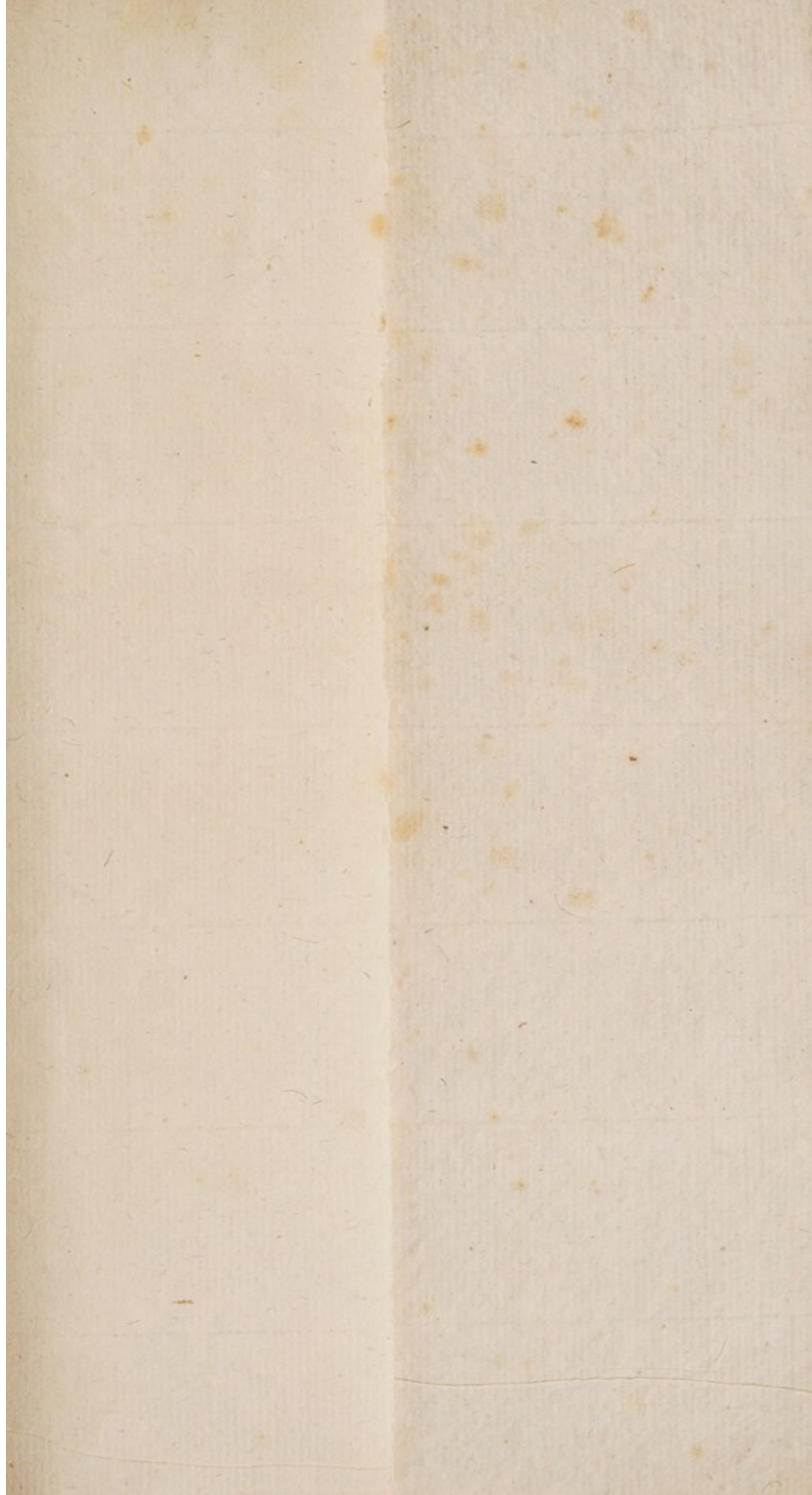
... welke ook hetwelke vermenigvuldigen ...
... vijf maal met salpetermin ...
... hetwelk ongeveer twee ...
... van welke ...

... van dan ...
... door middel van een ...
... door een ...
... hetwelk vermenigvuldigen ...
... op de ...
... zoo als men reeds ...
... in ...

... worden ...
... van welke ...
... van welke ...
... van welke ...
... van welke ...

... van welke ...
... van welke ...

... van welke ...
... van welke ...
... van welke ...
... van welke ...

alzo vermaant dat
het niet met zynen
opzettelijken binnent
de een volloofde ge
den dat de een bevoegde

lijkt, dat van van den
een middel van een die
de, voorzeker als in
een onrecht word, en
de wraak, gelukkig dat
dezen die in de, en
dezen en dezen de

den die onrecht die
en welken de de
de van vermaant de
gebruik van onrecht
de van niet want, hier
geheel heb ik noch noo

dezen men beweert de
veel worden, voor ge
dezen geveert

dezen de de de de
dezen de de de de
dezen de de de de

dezen de de de de

